

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

1935-1969 YILLARI ARASINDAKİ ERZİNCAN
MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Ebru AKSOY

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Songül ALŞAN

NİSAN2026, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“1935-1969 Yılları Arasında Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetler”
“Yüksek Lisans” tezim tarafımda incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Ebru AKSOY

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Ana Bilim Dalı : Tarih
Program Adı : Tezli Yüksek Lisans
Tez Başlığı : 1935-1969 Yılları Arasında Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 148 sayfalık kısmına ilişkin 30/04/2026 tarihinde Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı %8'dir.

Filtrelemeye tırnak içerisindeki alıntılar dahil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 30/04/2026

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Songül ALŞAN

Öğrenci: Ebru AKSOY

KILAVUZA UYGUNLUK

“1935–1969 Yılları Arasında Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri”
başlıklı yüksek lisans tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Ebru AKSOY

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Songül ALŞAN

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğr. Üyesi Songül ALŞAN danışmanlığında, **Ebru AKSOY** tarafından hazırlanan “**1935-1969 Yılları Arasında Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri**” adlı bu çalışma jüri tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

30/04/2026

JÜRİ:

Danışman	:	Dr. Öğr. Üyesi Songül ALŞAN	(İmza)
Üye	:	Doç. Dr. Yusuf Ziya KESKİN	(İmza)
Üye	:	Prof. Dr. Ahmet EDİ	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.... /2026 tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

.... /...../2026

Doç. Dr. Müge MANGA

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Cumhuriyet rejimiyle birlikte hâkimiyet padişahıdan halka geçmiş, siyasi irade demokrasiyle şekillenmeye başlamıştır. Zaman içerisinde yapılan anayasal düzenlemeler, seçim süreçlerini daha şeffaf hâle getirmiştir. Bu süreç, demokratik yapının güçlenmesine katkı sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan genel seçimler yalnızca hükümetin belirlenmesinde değil, aynı zamanda Türk toplumunun seçimlere katılım oranını, temsiliyet anlayışını ve demokratik kültürünün şekillenmesini belirlemede de etkili olmuştur. 1935–1969 yılları arasında yapılan seçimler, tek partili siyasi hayattan çok partili siyasi hayata geçiş sürecinde yaşanan değişimleri ve demokratikleşme adına gösterilen çabaları kapsamaktadır.

Bu çalışmada Erzincan milletvekillerinin meclis konuşmaları, kanun teklifleri, seçim beyannameleri ve soru önergeleri incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, Erzincan örneği üzerinden yerel siyasi temsilin parlamentoya nasıl yansıdığını ve bölgesel problemlerin meclise nasıl taşındığını ortaya koymaktır. Aynı zamanda çalışmada milletvekillerinin siyasi faaliyetleri, dönemin ekonomik, sosyal ve siyasal şartları çerçevesinde incelenerek daha kapsamlı bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda zabıt cerideleri, arşiv belgeleri ve ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır.

Ebru AKSOY, Erzincan, 2026

TEŞEKKÜR

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e; Türk milletinin çağdaşlaşması, bağımsız ve modern bir toplum yapısına kavuşması amacıyla gerçekleştirdiği inkılaplar, kadınların toplum içerisindeki konumunu güçlendirmeye yönelik çalışmaları; kadınların eğitim hakkına erişmesi, meslek sahibi bireyler olarak çalışma hayatında yer alabilmesi ve sosyal yaşamın her alanında aktif rol üstlenebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Kadınların bilgiye, eğitime ve üretime katılımını destekleyen bu anlayış, Cumhuriyet döneminin en önemli kazanımlarından biri olmuştur. Atatürk'ün çağdaş toplum anlayışı doğrultusunda kadınlara sağlanan fırsatlar, Türkiye'nin sosyal, kültürel ve siyasal gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Bu nedenle kendisine saygı, minnet ve şükranlarımı sunarım.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde desteklerini esirgemeyen, bilgi ve katkılarıyla yol gösteren tüm kişi ve kurumlara teşekkür ederim. Araştırmanın her aşamasında değerli görüşleri, yönlendirmeleri ve akademik desteğiyle çalışmanın bilimsel bir nitelik kazanmasına katkı sağlayan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Songül Alşan'a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ebru AKSOY

1935-1969 YILLARI ARASINDAKİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

Ebru AKSOY

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Nisan 2026

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Songül ALŞAN

ÖZET

Bu çalışma, 1935–1969 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimler sonucunda Erzincan’dan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne seçilen milletvekillerini ve bu milletvekillerinin yasama faaliyetlerini incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, söz konusu dönemde Erzincan’ın siyasi temsil yapısını ortaya koymak, milletvekillerinin Meclis içerisindeki faaliyetlerini değerlendirmek ve yerel sorunların ulusal siyaset alanına nasıl yansıdığını analiz etmektir. Araştırmanın temel kaynaklarını Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, arşiv belgeleri, döneme ait gazete ve süreli yayınlar ile konuya ilişkin akademik çalışmalar oluşturmaktadır. Elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi yöntemleriyle değerlendirilmiş; milletvekillerinin Meclis konuşmaları, kanun teklifleri, soru önergeleri, komisyon çalışmaları ve farklı politika alanlarına yönelik faaliyetleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda, 1935–1969 yılları arasında Erzincan’ı temsil eden milletvekillerinin siyasi faaliyetlerinin dönemin siyasal şartlarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. 1935 seçimlerinde tek parti yönetiminin etkisi belirgin iken, 1950 sonrası çok partili hayatın başlamasıyla birlikte siyasi rekabetin arttığı ve milletvekillerinin temsil anlayışında değişimler yaşandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seçim, Erzincan, Milletvekili, TBMM.

THE MEMBERS OF PARLIAMENT FROM ERZINCAN AND THEIR PARLIAMENTARY ACTIVITIES BETWEEN 1935 AND 1969

Ebru AKSOY

Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, April 2026

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Songül ALŞAN

ABSTRACT

This study examines the members of the Turkish Grand National Assembly elected from Erzincan in the general elections held between 1935 and 1969, and their legislative activities. The main objective of the research is to reveal the political representation structure of Erzincan during this period, to evaluate the activities of the members of parliament within the Assembly, and to analyze how local issues were reflected in the national political arena. The primary sources of the research consist of the minutes of the Turkish Grand National Assembly, archival documents, newspapers and periodicals from the period, and academic studies on the subject. The data obtained were evaluated using descriptive and content analysis methods; the speeches of the members of parliament, their draft laws, parliamentary questions, committee work, and activities in different policy areas were examined. As a result of the research, it was observed that the political activities of the members of parliament representing Erzincan between 1935 and 1969 were directly related to the political conditions of the period. While the influence of single-party rule was evident in the 1935 elections, it has been observed that with the beginning of multi-party life after 1950, political competition increased and changes occurred in the understanding of representation among members of parliament.

Keywords: Election, Erzincan, Member of Parliament, Turkish Grand National Assembly.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ÇERÇEVESİ

1.1. Yöntem	6
1.2. Araştırma Modeli.....	6
1.3. Veri Toplama Süreci.....	6
1.4. Veri Analizi	7
1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar	7
1.6. Geçerlik ve Güvenirlik	8
1.7. Etik Hususlar	8

İKİNCİ BÖLÜM

1935 GENEL SEÇİMLERİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

2.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar	9
-------------------------------------	---

2.2. Partilerin Seçim Beyannameleri	10
2.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi	10
2.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri	11
2.3.1. Saffet Arıkan (Cumhuriyet Halk Partisi).....	11
2.3.1.1. Siyasi Faaliyetler	13
2.3.1.1.1. Eğitim Politikaları.....	13
2.3.1.1.2. Ekonomi Politikaları.....	16
2.3.1.1.3. Askeri Politikalar.....	17
2.3.1.1.4. İdari Politikalar	18
2.3.1.1.5. Hukuk Politikaları.....	18
2.3.2. Abdülhak Fırat (Cumhuriyet Halk Partisi)	18
2.3.2.1. Siyasi Faaliyetler	20
2.3.2.1.1. Adalet- Hukuk- Mazbata- Kanun Tefsirleri	20
2.3.2.1.2. İdari Politikalar	24
2.3.2.1.3. Sağlık Politikaları	27
2.3.2.1.4. Ulaştırma Politikaları.....	28
2.3.2.1.5. İmar Politikaları.....	31
2.3.2.1.6. Din Hizmetleri	35
2.3.2.1.7. Eğitim Politikaları.....	36
2.3.2.1.8. Ekonomi Politikaları.....	37
2.3.2.1.9. Basın Yayın Politikaları	39
2.3.3. Osman Hikmet Işık (Cumhuriyet Halk Partisi)	39
2.3.3.1. Siyasi Faaliyetler	40
2.3.3.1.1. Ekonomi Politikaları.....	40
2.3.3.1.2. Kültür Politikaları	41

2.3.3.1.3. Ulaşım Politikaları	41
2.3.3.1.4. İmar Politikaları	42
2.3.4. Aziz Sami İlter (Cumhuriyet Halk Partisi)	42
2.3.4.1. Siyasi Faaliyetler	44
2.3.4.1.1. İdari Politikalar	44
2.3.4.1.2. Ekonomi Politikaları	44
2.3.4.1.3. Hukuk Politikaları	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1939 GENEL SEÇİMLERİ, ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

3.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar	46
3.2. Partilerin Seçim Beyannameleri	47
3.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi	47
3.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri	48
3.3.1. İskender Artun (Cumhuriyet Halk Partisi)	48
3.3.1.1. Siyasi Faaliyetler	49
3.3.2. Salih Başotaç (Cumhuriyet Halk Partisi)	49
3.3.2.2. Siyasi Faaliyetler	51
3.3.2.2.1. Hukuk Politikaları	51
3.3.3. Safiüttin Erdem (Cumhuriyet Halk Partisi)	51
3.3.3.3. Siyasi Faaliyetler	52
3.3.4. İbrahim Şükrü Sökmensüer (Cumhuriyet Halk Partisi)	52
3.3.4.4. Siyasi Faaliyetler	54
3.3.4.4.1. Askeri Politika	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1943 GENEL SEÇİMLERİ, ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

4.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar	55
4.2. Partilerin Seçim Beyannameleri	56
4.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi	56
4.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri	56
4.3.1. Behçet Kemal Çağlar (Cumhuriyet Halk Partisi)	56
4.3.1.1. Siyasi Faaliyetler	58
4.3.1.1.1. Siyasi Politikalar	58
4.3.1.1.2. Sağlık Politikaları	59
4.3.1.1.3. Eğitim Politikaları	60
4.3.1.1.4. Ekonomi Politikaları	62
4.3.1.1.5. Hukuk Politikaları	63
4.3.1.1.6. Dil- Kültür Politikaları	65
4.3.1.1.7. İmar Politikaları	66
4.3.2. Feyzi Kalfagil (Cumhuriyet Halk Partisi)	66
4.3.2.2. Siyasi Faaliyetler	67
4.3.2.2.1. Ekonomi Politikaları	67
4.3.2.2.2. Hukuk Politikaları	68

BEŞİNCİ BÖLÜM

1950 YILI GENEL SEÇİMLERİ, ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

5.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar	69
5.2. Partilerin Seçim Beyannameleri	71
5.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi:	71

5.2.2. Demokrat Parti:	72
5.3.3. Millet Parti.....	73
5.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri	74
5.3.1. Mehmet Sabit Sağıroğlu (Cumhuriyet Halk Partisi)	74
5.3.1.1. Siyasi Faaliyetler	75
5.3.2. Ziya Ağca (Cumhuriyet Halk Partisi).....	75
5.3.2.1. Siyasi Faaliyetler	76
5.3.3. Rauf Bayındır (Cumhuriyet Halk Partisi).....	76
5.3.3.1. Siyasi Faaliyetler	77
5.3.3.2. Hukuk Politikaları	77
5.3.3.3. Ekonomi Politikaları.....	77
5.3.3.4. İmar Politikaları.....	78
5.3.3.5. Eğitim Politikaları	79
5.3.4. Osman Nahit Pekçan (Cumhuriyet Halk Partisi).....	80
5.3.4.1. Siyasi Faaliyetler	81

ALTINCI BÖLÜM

1954 GENEL SEÇİMLER ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MESLİS FAALİYETLERİ

6.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar	82
6.2. Partilerin Seçim Beyannameleri	84
6.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi	84
6.2.2. Cumhuriyetçi Millet Partisi	85
6.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri	87
6.3.1. Mehmet Şemsettin Günaltay (Cumhuriyet Halk Partisi).....	87
6.3.1.1. Siyasi Faaliyetler	88

6.3.2. Cemal Gönenc (Cumhuriyet Halk Partisi).....	88
6.3.2.2. Siyasi Faaliyetler	88
6.3.2.2.1. Hukuk Politikaları.....	88
6.3.2.2.2. Siyaset Politikaları	89
6.3.2.2.3. Ekonomi Politikaları.....	89
6.3.3. Ahmet Ziya Soylu (Cumhuriyet Halk Partisi).....	90
6.3.3.1. Siyasi Faaliyetler	91

YEDİNCİ BÖLÜM

1957 GENEL SEÇİMLERİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİSİ FAALİYETLERİ

7.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar	92
7.2. Partilerin Seçim Beyannameleri	94
7.2.1. Demokrat Parti.....	94
7.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi	94
7.2.3. Cumhuriyetçi Millet Partisi	95
7.2.4. Hürriyet Partisi	95
7.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri	96
7.3.1. Hüsnü Çanakçı (Demokrat Parti)	96
7.3.1.1. Siyasi Faaliyetler	96
7.3.2. Mehmet Sadık Perinçek (Demokrat Parti).....	96
7.3.2.1. Siyasi Faaliyetler	97
7.3.3. Mustafa Rahmi Sanalan (Demokrat Parti).....	97
7.3.3.1. Siyasi Faaliyetler	98
7.3.4. Mehmet Tefik Şenocak (Demokrat Parti)	98
7.3.4.1. Siyasi Faaliyetler	99

7.3.5. Veysel Varol (Demokrat Parti).....	99
7.3.5.1. Siyasi Faaliyetler	100

SEKİZİNCİ BÖLÜM

1961 GENEL SEÇİMLER ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

8.1. 1960 Darbesi.....	101
8.2. 1961 Anayasası.....	103
8.3. Partilerin Seçim Beyannameleri	103
8.3.1. Cumhuriyet Halk Partisi	103
8.3.2. Adalet Partisi	104
8.3.3. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi	104
8.3.4. Yeni Türkiye Partisi	105
8.4. Ahmet Nusret Coşkun (Cumhuriyet Halk Partisi).....	105
8.4.1. Siyasi Faaliyetler	106
8.5. Hafız Cemal Işık (Cumhuriyet Halk Partisi)	106
8.5.1. Siyasi Faaliyetler	106
8.6. Adil Sağıroğlu (Cumhuriyet Halk Partisi).....	106
8.6.1. Siyasi Faaliyetler	107
8.7. Naci Yıldırım (Cumhuriyet Halk Partisi)	107
8.7.1. Siyasi Faaliyetler	108

DOKUZUNCU BÖLÜM

1965 GENEL SEÇİMLERİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

9.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar	109
9.2. Partilerin Seçim Beyannameleri	111
9.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi	111

9.2.2. Adalet Partisi	111
9.2.3. Millet Partisi	112
9.2.4. Yeni Türkiye Partisi	113
9.2.5. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi	113
9.2.6. Türkiye İşçi Partisi	114
9.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri	115
9.3.1. Zeynel Gündoğdu (Cumhuriyet Halk Partisi)	115
9.3.1.1. Siyasi Faaliyetler	116
9.3.1.1.1. Ekonomi Politikaları	116
9.3.1.1.2. İmar Politikaları	125
9.3.1.1.3. Hukuk Politikaları	128
9.3.1.1.4. Siyaset Politikaları	129
9.3.1.1.5. Eğitim Politikaları	129
9.3.2. Hüsamettin Atabeyli (Cumhuriyet Halk Partisi)	130
9.3.2.1. Siyasi Faaliyetler	131
9.3.2.1.1. İdari Politikalar	131
9.3.2.1.2. Ekonomi Politikaları	132
9.3.2.1.3. Din Politikaları	133
9.3.2.1.4. Kalkınma Politikaları	134
9.3.2.1.5. Kültür Politikaları	134
9.3.2.1.6. Eğitim Politikaları	135

ONUNCU BÖLÜM

1969 GENEL SEÇİMLERİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

10.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar	136
--------------------------------------	-----

10.2. Partilerin Seçim Beyannameleri	139
10.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi	139
10.2.2. Milliyetçi Hareket Partisi.....	140
10.2.3. Yeni Türkiye Partisi.....	140
10.2.4. Türkiye İşçi Partisi	141
10.2.5. Adalet Partisi	142
10.2.6. Güven Partisi	143
10.2.7. Birlik Partisi.....	144
10.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri	145
10.3.1. Ahmet Nafiz Giray (Yeni Türkiye Partisi)	145
SONUÇ	147
KAYNAKÇA.....	149
ÖZ GEÇMİŞ	153

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

BCA	: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
MP	: Millet Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
HP	: Halkçı Parti
AP	: Adalet Partisi
CKMP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
S	: Sayfa

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti'nin sona ermesiyle başlayan Millî Mücadele sürecinde elde edilen başarılar, millî egemenlik ilkesinin güçlenmesini sağlamıştır. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ise Tesanüt Grubu, İstiklal Grubu, Müdafaa-i Hukuk Zümresi ve Halk Zümresi gibi çeşitli siyasi gruplar teşekkül etmiştir.¹Hilafetin ve saltanatın devamını savunan kesimlere karşı, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının öncülüğünde kurulacak cumhuriyet yönetimini destekleyen unsurlar arasında bir bütünlük sağlanabileceği öngörülmüştür. Ancak Meclis'in heterojen yapısı nedeniyle devrimlerin hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır. Batılılaşmayı aynı zamanda modernleşme sürecinin bütüncül bir parçası olarak ele alan Atatürkçü düşüncede, kapsamlı dönüşüm ve radikal modernleşme yaklaşımı merkezi bir yer tutmaktadır.²Mustafa Kemal, Meclis'teki farklı görüşlerin ortak bir hedef doğrultusunda etkili biçimde uzlaşamayacağı kanaatine vararak, Birinci Grup'un temsil ettiği siyasal çizgi doğrultusunda Meclis'in yenilenmesi amacıyla seçimlerin yenilenmesine karar verilmesini sağlamıştır. İkinci Grup ise Mustafa Kemal'in gerçekleştirmeyi amaçladığı reformları engelleme eğilimi göstermiştir. Bu süreçte Mustafa Kemal, yeni seçimlere gidileceğini ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Halk Fırkası adı altında siyasal bir partiye dönüştürüleceğini ilan etmiştir.³

Seçim yasasında, muhalif grubun Meclis'e katılımını sınırlayıcı bazı düzenlemeler yapılmıştır. ⁴1923 yılında gerçekleştirilen seçimlerde Birinci Grup önemli bir başarı elde etmiş, İkinci Grup'un büyük bir bölümü ise siyasal süreçten çekilmiştir. Birinci Meclis'teki çoğulcu yapı, İkinci Meclis'in oluşum süreciyle birlikte değişime uğramıştır. İkinci Meclis'in açılmasının ardından saltanat ve hilafet kaldırılmış, Cumhuriyet ilan edilmiştir.⁵Cumhuriyet ile birlikte ortaya çıkan ulusal egemenlik anlayışı, önemli bir demokratik dönüşüm sürecini ifade etmektedir. ⁶Cumhuriyetin kurucu düşüncesi, Kemalist ideoloji kapsamında modern bir devletin inşası amacıyla

¹ Bülent Tanör, "Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 280.

² Halil İnalcık, "Osmanlı ve Modern Türkiye", Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s.184.

³ Kemal Karpat, "Kısa Türkiye Tarihi", Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 137.

⁴ E. Jan Zürcher, "Cumhuriyetin ilk Yıllarında Siyaset ve Muhalefet: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)", İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s.45-46.

⁵Tanör, "Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri", s. 277.

⁶ Ersin Kalaycıoğlu, "Türkiye'de Politik Rejimin Evrimi ve Yasama Sistemi", Dora Yayınları, İstanbul, 2009, s. 392.

ekonomik, hukuki ve kültürel alanlarda gerçekleştirilen yenilikler aracılığıyla demokrasiye geçişi öngörmüştür.

Batılı devletlerin uzun tarihsel süreçler içerisinde gerçekleştirdiği demokratik dönüşümlerin, Türk toplumunda daha kısa bir zaman diliminde hayata geçirilmesinin hedeflenmesi bağlamında, siyasi otoritenin devlet gücünü etkin biçimde kullanmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir. Batılı devletlerin uzun bir tarihsel süreçte gerçekleştirdiği demokratik dönüşümlerin, Türk toplumunda daha kısa bir zaman diliminde hayata geçirilmesinin amaçlanması bağlamında, siyasi otoritenin devlet gücünü etkin biçimde kullanmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir.⁷ Cumhuriyetin kurucu kadroları, modern bir devlet yapısı oluşturmak amacıyla çeşitli reformları hayata geçirmiş ve Osmanlı Devleti'ne ait siyasi, sosyal ve idarî düzenlemeleri ortadan kaldırmıştır.⁸ 1925 yılında kurulan ve liberal ekonomi ile siyasal politikaları esas alan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, doğuda meydana gelen Şeyh Sait İsyanı gerekçe gösterilerek kapatılmış; bu durum, tek parti rejiminin pekişmesinde dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. Takrir-i Sükun Kanunu ile birlikte muhalif unsurların siyasal ve toplumsal faaliyetleri büyük ölçüde sınırlandırılmıştır.⁹ Takrir-i Sükun Kanunu'nun kabulü ile birlikte, tüm muhalifler sesler bastırılmıştır.¹⁰ İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye Cumhuriyeti, Batı dünyasında daha etkin bir konum elde edebilmek amacıyla, mevcut siyasal yapıyı kademeli olarak demokratikleştirmeye başlamıştır.¹¹ 1940'lı yıllarda, savaşların yol açtığı ekonomideki kötü gidişatı durdurmak ve milli savunmayı desteklemek amacıyla, Milli Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, karaborsacılık ve vurgunculuğun önüne geçerek, temel ihtiyaçların dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlamış; böylece halkın alım gücünü korumuş ve ekonomik istikrarı desteklemiştir. Ancak, uygulamada görülen keyfilikler ve denetim eksiklikleri, adalet algısını zedelemiş ve toplumsal

⁷ Levent Köker, “Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye”, Dipnot Yayınları, Ankara, 2008, s. 206-207.

⁸ Zerrin Kurtoglu, “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Siyaset”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 208.

⁹ Emre Kongar, “21. Yüzyılda Türkiye: İki Binli Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı”, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2005, s. 139.

¹⁰ Cemil Koçak, “Siyasal Tarih:1923-1950”, Cem Yayınları, İstanbul, 2008, s. 141-145.

¹¹ Davut Dursun “Muhafazakârlık ve Türk Muhafazakarlığının Sorun Alanları”, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu, Camev Yayınları, Ankara, 2004, s. 14.

memnuniyetsizliğe yol açmıştır. Bu süreçte yaşanan mağduriyetler, halkın Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) yönelik olumsuz bir tutum geliştirmesine neden olmuştur.¹²

Varlık Vergisi, özel kesimin biriktirmiş olduğu servetin devlete aktarılmasını öngören bir mali düzenleme olup, uygulama sürecinde özellikle gayrimüslim tüccarlar üzerinde yoğunlaşmıştır.¹³ Üreticiler, devletin yeterince denetim sağlayamadığı bir ortamda kendilerini güvende hissetmemiştir.¹⁴ Toprak reformuyla birlikte, büyük toprak sahiplerinin ekonomik ve siyasi kuvveti azalacak, buna karşı devletin elini güçlendirecektir. Bu durum; bürokrasi, aydın, kentli, orta sınıf, toprak ağaları arasındaki birlikteliği yok etmeye başlamıştır.¹⁵ Tek parti yönetimini tenkit eden CHP'nin tanınmış üyeleri olan; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan gibi insanların 1945 yılında Meclis'e verilmiş olan Dörtlülük Takrir Muhalefet Partisi'nin kurucuları istifa etmiştir.¹⁶ Aynı zamanda, Menderes ve Köprülü, Tan ve Vefa gazetelerindeki yazılar sebebiyle CHP'den ihraç edilmişlerdir.¹⁷ 1940'lı yıllar, çok partili hayata geçiş yıllarıdır. 1945 yılında Nuri Demirağ tarafından kurulmuş olan Milli Kalkınma Partisi, ekonomik liberalizm üzerine kurulmuştur. Fakat kontrolsüz oluşumlara ılımlı yaklaşılmadığı için muhalefet partisi tarafından dikkate alınmamıştır.¹⁸ 1946 yılında kurulan Demokrat Parti, başlangıç aşamasında Cumhuriyet Halk Partisi tarafından ciddi bir tehdit olarak değerlendirilmemiştir. Bununla birlikte, partinin kurucularının Kemalist kökene sahip olması, siyasal rekabetin daha belirgin ve anlamlı bir nitelik kazanmasına yol açmıştır.¹⁹ Demokratik Parti'de siyasi alanda ve ülkede demokrasinin geniş alana yayılmasına, din özgürlüğüne, temel hak ve hürriyete yer verilmiştir. Ekonomi alanında özel girişim ve sermayenin esas alındığını ifade etmiştir.²⁰ DP ve CHP, karşılıklı olarak seçimin gizli oy, açık sayım olarak yargısal denetim ve gözetim altında yapılmasını kabul etmişlerdir.²¹

¹² Selahattin Bakan, Hakan Özdemir, "Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi Demokrat Partiye Karşı", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 14, Sayı 1, 2013, s.375.

¹³ İler Turan, "Türkiye'de Siyasal Kültürün Oluşumu", Dora Yayınları, İstanbul, 2009, s. 55.

¹⁴ FerozAhmad, "Modern Türkiye'nin Oluşumu", Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s. 90.

¹⁵ FerozAhmad, "İttihat ve Terakki: 1908-1914", Kaynak Yayınları, İstanbul, 2010, s. 27-28.

¹⁶ Şevket Süreyya Aydemir, "Tek Adam: Mustafa Kemal 1881-1919", Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006, s. 440.

¹⁷ Süleyman Seydi, "Türkiye'de Siyaset: 1946-1950", Ufuk Yayınları, İstanbul, s.27-28.

¹⁸ Seydi, "Türkiye'de Siyaset: 1946-1950", s.28-30.

¹⁹ Ahmad, "Modern Türkiye'nin Oluşumu", 127-128.

²⁰ Koçak, "Siyasal Tarih: 1923-1950", s.181.

²¹ Ergun Özbudun, "Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No.336, İstanbul, 2011, s. 108.

1950 seçimlerinde, iktidar problemsiz bir şekilde el değiştirmiş olması, demokrasinin artık yerleştiğinin kanıtı olmuştur. CHP, iktidarı barışçıl bir yolla DP'ye devretmiştir.²² 1950'li yılların ilk yarısı ekonomide zirveye çıkmış,²³ tarımsal gelir artmış, aynı zamanda makineleşmenin de artış gösterdiği dönem olmuştur.²⁴ DP, halkın tüm memnuniyetsizliklerini ortadan kaldırmıştır. Menderes ise katı laiklik anlayışının değiştirileceğini öne sürmüştür.²⁵ Meclis'in onayıyla Arapça ezan yasağının kaldırılması, dinî uygulamalara ilişkin mevcut kısıtlamaların yeniden değerlendirilmesi ve toplumsal taleplerin dikkate alınması sonucunda gerçekleşmiştir. Bu karar, din ve devlet ilişkilerinde daha esnek bir yaklaşımın benimsenmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. ²⁶DP'nin CHP'ye bağlı halkevlerini kapatması, tek parti döneminde kurulan devlet-parti yapısının sona erdirilmesi ve siyasi hayatın yeniden düzenlenmesi amacıyla gerçekleşmiştir. Bu karar, çok partili hayata geçiş sürecinde eski rejime ait kurumların ortadan kaldırılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. ²⁷Köy Enstitüleri'nin öğretmen yetiştirme okullarına dönüştürülmesi ve Türk Ocakları'nın yeniden açılması, eğitim ve kültür politikalarında yaşanan ideolojik ve yapısal değişimlerin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler, önceki döneme ait kurumsal yapıların yeniden düzenlenmesi ve yeni siyasi anlayışa uygun bir sistem oluşturulması amacıyla ortaya çıkmıştır.²⁸

1954 seçimlerinde, Demokrat Parti'nin yeniden iktidara gelmesi, halk desteğinin devam ettiğini göstermiştir. Ancak, ekonomide yaşanan olumsuz gelişmeler, hükümetin siyasal alanda daha otoriter uygulamalara yönelmesine zemin hazırlamıştır. Bu durum, ekonomik sorunların siyasi yönetim üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. DP'nin CHP'ye karşı kurduğu Tahkikat Komisyonu, muhalefet üzerindeki denetimi artırma ve siyasi istikrarı sağlama amacıyla oluşturulmuştur. Ancak, bu uygulama, kamuoyunda özgürlüklerin kısıtlandığı yönünde bir algı oluşturmuş ve halkın

²² Kemal Karpat, "Osmanlı'da Değişim Modernleşme ve Uluslaşma" İmge Yayınları, Ankara, 2006, s. 227.

²³ Ahmad, "Modern Türkiye'nin Oluşumu", s. 141.

²⁴ E. Jan Zürcher, "Modernleşen Türkiye'nin Tarihi", İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 326.

²⁵ Binnaz Toprak, "Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi", Dora Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 454-455.

²⁶ Cem Eroğul, "Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi", İmge Yayınları, Ankara, 2003, s. 101.

²⁷ Cihat Göktepe, "Türkiye'de İç ve Dış Siyasi Gelişmeler: 1950- 1965", Ufuk Yayınları, İstanbul, 2014, s. 69.

²⁸ Karpat, "Kısa Türkiye Tarihi", s. 171.

partiye yönelik tepkisinin artmasına neden olmuştur.²⁹ CHP'nin devletçi ve seçkinci yapısına karşı DP'nin çoğunluk anlayışı galip gelmeye başlamıştır.³⁰ 27 Mayıs 1960 darbesiyle siyasette artık askeri vesayet sistemi hâkim olmuştur. Bu darbe, siyaset alanını oldukça daraltmıştır. Darbenin sonunda yapılan; 1961 Anayasası, Çifte Meclis, Anayasa Mahkemesi, Milli Güvenlik Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı gibi kurumlar açılmıştır.³¹ Anayasanın tek şüphesi, siyasete karşı güven probleminin yaşanmasıdır.³²

²⁹ Karpas, “Osmanlı’da Değişim Modernleşme ve Uluslaşma”, s. 189.

³⁰Bakan, Özdemir, “Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi Demokrat Parti’ye Karşı” s.385-396.

³¹ Hüseyin Sak, “Webergil Karizmatik Otorite Tipolojisi Çerçevesinde Özal ve Türkiye Demokrasisi”, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s. 68.

³² Kemali Saybaşı, “Münevver, Entelektüel Aydın”, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, s. 167.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ÇERÇEVESİ

1.1. Yöntem

Bu çalışma, 1935–1969 yılları arasında Erzincan milletvekillerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki faaliyetlerini incelemeyi amaçlayan nitel bir tarih araştırmasıdır. Araştırmada, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan siyasal gelişmeler, parlamenter faaliyetler ve yerel temsil ilişkileri betimsel ve analitik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı, Erzincan milletvekillerinin yasama faaliyetleri üzerinden dönemin siyasal yapısını ve temsil pratiklerini ortaya koymaktır.

1.2. Araştırma Modeli

Araştırma nitel araştırma modellerinden tarihsel araştırma modeli üzerine kurulmuştur. Tarihsel araştırma, geçmişte meydana gelen olayların sistematik biçimde incelenmesini ve bu olayların kendi dönemsel bağlamı içerisinde yorumlanmasını esas almaktadır. Bu bağlamda çalışma, yalnızca olayların aktarımıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda bu olayların neden-sonuç ilişkileri içerisinde değerlendirilmesini hedeflemiştir. Ayrıca araştırmada doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, yazılı ve görsel belgelerin sistematik biçimde analiz edilmesini içeren bir veri toplama yöntemidir. Bu yöntem sayesinde Erzincan milletvekillerinin Meclis faaliyetlerine ilişkin birincil kaynaklara doğrudan ulaşılmıştır.

1.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmada kullanılan veriler birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilmiştir. Birincil kaynaklar doğrudan döneme ait resmî belgelerden oluşurken, ikincil kaynaklar konuya ilişkin akademik çalışmalar, kitaplar ve makalelerden oluşmaktadır. Başlıca veri kaynakları şunlardır:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri belgeleri
- Döneme ait gazete ve süreli yayınlar
- Akademik kitaplar, makaleler ve tezler

Veri toplama sürecinde Erzincan milletvekillerine ait Meclis konuşmaları, kanun teklifleri, yazılı ve sözlü soru önergeleri, komisyon çalışmaları ve oylama kayıtları sistematik olarak taranmıştır. Elde edilen veriler belirli bir düzen içinde sınıflandırılmış ve kronolojik bir yapıya göre organize edilmiştir.

1.4. Veri Analizi

Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Betimsel analiz kapsamında, milletvekillerinin faaliyetleri dönemselsel olarak ele alınmış ve tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan genel eğilimler açıklanmıştır. Bu analiz türü, verilerin sistematik biçimde sunulmasını ve okuyucuya anlaşılır bir çerçeve içerisinde aktarılmasını sağlamıştır. İçerik analizi ise Meclis konuşmaları ve yasama faaliyetlerinin tematik olarak sınıflandırılmasına dayanmıştır. Bu kapsamda milletvekillerinin faaliyetleri şu temalar altında incelenmiştir:

- Eğitim politikaları
- Ekonomi ve kalkınma politikaları
- Güvenlik ve savunma politikaları
- İdari ve hukuki düzenlemeler
- Erzincan'a yönelik hizmetler

Bu tematik sınıflandırma sayesinde milletvekillerinin hangi politika alanlarında yoğunlaştığı, hangi konulara öncelik verdiği ve dönemin siyasal gündemine nasıl katkı sunduğu ortaya konulmuştur.

1.5. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırma 1935–1969 yılları arasında görev yapan Erzincan milletvekilleri ile sınırlıdır. Bu zaman aralığı, Türkiye’de çok partili hayata geçiş süreci ve erken dönem demokratikleşme deneyimlerini kapsamaması nedeniyle özellikle tercih edilmiştir.

1.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla farklı türde kaynaklar birlikte kullanılmıştır. Birincil kaynaklar ile ikincil kaynaklar karşılaştırılarak verilerin tutarlılığı kontrol edilmiştir. Ayrıca farklı dönemlere ait Meclis kayıtlarının çapraz doğrulaması yapılarak yorumların nesnelliği güçlendirilmiştir. Tarihsel araştırmalarda yorumlayıcı yaklaşım kaçınılmaz olduğundan, bulgular dönemin siyasal, sosyal ve ekonomik koşulları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

1.7. Etik Hususlar

Çalışmada kullanılan tüm veriler açık kaynaklardan ve arşiv belgelerinden elde edilmiştir. Kişisel veri niteliği taşıyan herhangi bir özel bilgi kullanılmamış, tüm kaynaklara akademik etik kurallar çerçevesinde atıf yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

1935 GENEL SEÇİMLERİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

2.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar

Cumhuriyetin ilk yılları, hızlı bir yeniden yapılanma ve inkılâpların hayata geçirilmesi gereken bir dönem olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte, siyasal iktidar tarafından tartışmalar ve kısır çekişmelerin zaman kaybına yol açacağı düşünülmüş; bu nedenle güçlü ve merkezi bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. Bu bağlamda, erken Cumhuriyet döneminde siyasal yapının nasıl şekillendiği ve bu yapının demokratikleşme süreciyle nasıl ilişkilendirildiği, çalışmanın temel sorunsallarından birini oluşturmaktadır.

Halkın Cumhuriyet'in kuruluşuna yönelik tepkilerinin ayaklanmaya dönüşmesini engellemek amacıyla çeşitli önlemler alınmış; özellikle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası gibi muhalif oluşumlar, rejime karşı alternatif siyasal kanalların varlığını göstermiştir. Ancak, bu partilerin kısa ömürlü olması, siyasal iktidarın muhalefeti sınırlama eğilimini güçlendirmiştir. Bu durum, erken Cumhuriyet döneminde demokrasi anlayışının ne ölçüde çoğulcu olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Nitekim 1929 yılına kadar rejime ve aynı zamanda Mustafa Kemal'e yönelen muhalefetin büyük ölçüde bastırıldığı görülmektedir. 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın da kısa sürede kapanmasıyla birlikte çok partili siyasal hayat denemesi başarısızlıkla sonuçlanmış ve tek parti dönemi kurumsallaşmıştır. 1945 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidarını sürdürmesi, siyasal sistemin uzun süre tek merkezli bir yapıda devam ettiğini göstermektedir.

Bu dönemde, parti ile devlet arasındaki sınırların büyük ölçüde ortadan kalktığı görülmektedir. Devlet başkanının aynı zamanda parti başkanı olması, İçişleri Bakanı'nın

parti genel sekreteri olarak görev yapması ve valilerin parti il başkanı sıfatını taşıması, parti-devlet bütünleşmesinin somut göstergeleri arasındadır. Bu yapı, siyasal katılımın sınırlarını ve seçimlerin niteliğini tartışmalı hale getirmektedir. 1931 ve 1935 seçimleri bu çerçevede değerlendirilmelidir.³³

Her ne kadar Cumhuriyet'in kurucu kadroları modern bir devlet inşa etmeyi ve demokratik ilkeleri yerleştirmeyi hedeflemiş olsa da, bu hedeflerin uygulamadaki karşılığı sınırlı kalmıştır. Özellikle demokrasinin temel ilkelerinden biri olan eşitlik ilkesinin tam anlamıyla sağlanamadığı görülmektedir. Kadınların siyasal hakları bu bağlamda dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. 1930 yılında yapılan belediye seçimlerinde, kadınlara seçme hakkı tanınmıştır. Aynı zamanda, kadınların devlet yönetimine katılma hakkı, Belediye Yasası ile sağlanmıştır. Bu yasayla birlikte, kadınların belediye seçimlerinde oy kullanabilmesi ve Belediye Meclisi'ne seçilebilmesi için gerekli olan bütün şartlar belirlenmiştir.³⁴ 1935 yılında milletvekili aday sayıları iki bini geçmiştir. Mecliste 15 civarında kadın, 10 adet bağımsız milletvekili olacak; aynı zamanda karı-koca ve kardeşlerin milletvekili olmalarına izin verilmeyecektir.³⁵ 1935 seçimleri öncesinde 18 olan seçmen yaşı 22'ye çıkarılmıştır. Kadınlara 1930 yılında yalnızca oy kullanma hakkı verilmiş; ancak 1934 Seçim Yasasında yapılmış olandeğişikliklerle kadınlar, ilk defa genel bir seçimde seçme ve seçilme hakkı kazanarak siyasete adım atmıştır.³⁶

2.2. Partilerin Seçim Beyannameleri

2.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi

1935 yılında yapılan milletvekili seçimleri öncesinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin politikalarını ve Mustafa Kemal Atatürk'ün halkla doğrudan iletişimini yansıtan seçim beyannamesi Ulus gazetesinde yayımlanmıştır. Metin, tek parti dönemi şartları içerisinde hazırlanmış olup, hem gerçekleştirilen reformların genel bir çerçevede özetlenmesini hem de halkın devlet politikalarına yönelik güveninin pekiştirilmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda beyannamede dönemin ekonomik ve sosyal sorunlarına

³³ Ahmet N Yücekök, "Siyaset Sosyoloji Açısından Türkiye'de Parlamentonun Evrimi", Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983, s. 111-115.

³⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, Zabıt Ceridesi, Cilt, 3. Devre.17, Sıra 85, s. 68.

³⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 30.01.1935, s. 3.

³⁶ Mehmet Öznur Alkan, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Seçimlerin Kısa Tarihi " Görüş Dergisi, İstanbul, 1988, 48-61.

karşı devlet tarafından alınan tedbirler öne çıkarılmış; özellikle tarım ve sanayi ürünlerindeki fiyat düşüşlerine rağmen ekonomik dengenin korunmasına yönelik çabalar ve sanayileşmeye verilen önem vurgulanmıştır. Ayrıca ulusal birliğin korunması, mali disiplinin sağlanması ve halkın refahının artırılması gibi hedeflerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Bu ifadeler, devletin politik yönelimlerinin belirli amaçlar etrafında bütünleştirildiğini göstermektedir. Mustafa Kemal'in halkın ve Meclisin güvenine teşekkür etmesi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin izlediği politik çizginin doğruluğuna yapılan vurgu ve 1934 yılında kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkına yapılan atıf, reformların sürekliliğini ortaya koymaktadır. Beyannamede kullanılan dil, bir yandan güven ve moral verici bir nitelik taşıırken, diğer yandan dönemin gazetecilik pratiğiyle uyumlu biçimde ulusal başarıların ve devletin aldığı ekonomik-sosyal tedbirlerin ön plana çıkarıldığı bir anlatı kurmaktadır. Bu çerçevede, tek parti yönetimi koşulları içerisinde yalnızca bilgilendirme işlevi gören bir metin olmanın ötesine geçerek, devlet politikalarının meşrulaştırılması ve kamuoyu nezdinde kabulünün güçlendirilmesi yönünde işlev üstlenen bir belge niteliği taşımaktadır.³⁷

2.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

2.3.1. Saffet Arıkan (Cumhuriyet Halk Partisi)

Babası Alaybeyioğullarından Yusuf Ziya Bey'in oğlu olarak 1877 yılında Erzincan'da dünyaya gelmiştir. Bu durum, söz konusu milletvekilinin yerel eşraf kökenine mensup olduğunu ve bölge ile tarihsel-toplumsal bir aidiyet ilişkisi bulunduğunu göstermektedir. 1910 yılının Ağustos ayında Kurmay Okulu'ndan yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur. Aynı yılın Ocak ayında Yemen Kumandanlığı Kurmayına atanmış, 1913 yılında İstanbul'a dönerek Genel Karargâh Kurmayı Birinci Şube'de görevlendirilmiştir. Ardından Divan-ı Âli Askerî kâtipliğine getirilmiş, bu görevini sürdürürken 1914 yılının Nisan ayında kıtaya çıkarak Numune Tümeni Kurmaylığı görevini de üstlenmiştir. 1914 yılında, Birinci Kuvve-i Seferiye Kurmayı olarak Bağdat'ta göreve başlamış, ancak, kısa süre sonra İstanbul'a dönerek 14. Tümen Kurmaylığına atanmıştır. Bu görev silsilesi, onun erken dönemden itibaren askerî-bürokratik kariyer içerisinde yükselen ve merkezî devlet yapısı ile organik bağlar kuran bir elit zümreye

³⁷ Ulus Gazetesi, 5 Şubat 1935.

dahil olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tümenle birlikte, 15 Temmuz 1915 tarihinde Çanakkale Cephesi'nde Kereviz Deresi Muharebeleri'ne katılmıştır. 1916 yılında, 6. Ordu Kurmayı olarak Bağdat'a gönderilmiş; 18. Kolordu Kurmayında önce Birinci Şube Müdürü, ardından Kurmay Başkanı olarak görev yapmıştır. 1916 yılında, binbaşı rütbesine terfi etmiştir.

1917 yılında, Genel Karargâh Birinci Şube Müdür Yardımcılığına atanmış, bu görevi sırasında Almanya'ya askerî staj amacıyla gönderilmiştir. Alman ordusunun 1918 yılındaki harekâtını yerinde incelemiş, müteakiben Bakü Seferi'ne iştirak etmiştir. Söz konusu uluslararası görevler ve merkezî atamalar, milletvekilinin yalnızca yerel bir aktör olmadığını; aksine devletin askerî ve idarî elitleri içerisinde konumlanan, merkez tarafından şekillendirilen bir kadroya mensup olduğunu açıkça göstermektedir.

Dönüşünde Yirmi Beşinci Kolordu Kurmay Başkanlığına, ardından Sadrazam ve Harbiye Nazırı İzzet Paşa'nın başyaverliğine tayin edilmiştir. 29 Mart 1920 tarihine kadar Birinci Ordu Müfettişliği Kurmayı'nda Birinci Şube Müdürlüğü, Kurmay Okulu öğretmenliği ve müdür yardımcılığı gibi görevlerde bulunmuştur. Bu süreçte, Anzavur İsyanı'nın bastırılması amacıyla, Bursa-Düzce-Geyve hattında aktif rol almış; Adapazarı ve İzmit Harekâtı ile Garp Cephesi Kurmay Başkanlığı görevlerini yürütmüştür. Bu görevler, onun devletin askerî ve güvenlik mekanizmalarında etkin bir konumda bulunduğunu ve karar alma süreçlerine yakın bir elit statüye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu tarihte, Moskova Askerî Ataşeliğine atanmış; burada silah ve mühimmat temini amacıyla, Almanya ile temaslarda bulunmuştur. 14 Mart 1921 tarihinde, kaymakamlığa terfi etmiştir. TBMM'nin ikinci dönem seçimlerine katılarak 457 rey ile Kocaeli milletvekili seçilmiştir. Bu durum, siyasal kariyerinin yalnızca yerel temsile dayalı olmadığını, merkezî otoritenin yönlendirmesiyle farklı bölgelerde de sürdürülebilen bir nitelik arz ettiğini göstermektedir.³⁸

5. dönem Erzincan milletvekilliğine aday olmuş ve 291 rey alarak milletvekili seçilmiştir. ³⁹6. Dönem seçimlerinde Erzincan merkez 111, Kemah 50, Refahiye 60, Kuruçay 32, Tercan 85 ve Kemaliye 45 olmak üzere toplam 383 rey ile milletvekili

³⁸ Kazım Öztürk, “ Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem”, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Cilt1, s.255-256.

³⁹ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Saffet Arıkan Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 5, Sicil:128.

olmuştur. 8. Dönem seçimlerinde ise Erzincan Merkez 13744, Tercan 14744, Refahiye 9739, Kemah 6206, İliç 6229 ve Kemaliye 3046 olmak üzere toplam 53708 rey alarak yeniden milletvekili seçilmiştir. Bu veriler, söz konusu milletvekilinin yerel düzeyde belirli bir toplumsal karşılık bulduğunu göstermekle birlikte, kariyerinin bütüncül seyri dikkate alındığında temsil ilişkisinin esasen merkezî elit yapılar tarafından belirlendiği ve halk ile kurulan bağın doğrudan ve organik olmaktan ziyade, sınırlı ve dolaylı bir karakter taşıdığı değerlendirilmektedir⁴⁰

2.3.1.1. Siyasi Faaliyetler

2.3.1.1.1. Eğitim Politikaları

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşuna ilişkin kanun görüşmeleri kapsamında yapılan konuşmada, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kuruluşuna ilişkin kanun görüşmelerinde yapılan konuşmada, fakültenin Atatürk liderliğinde tarih, dil, arkeoloji ve coğrafya alanlarında eğitim ve araştırma faaliyetlerini yürüteceği belirtilmiştir. Konuşma, fakültenin bu bilim dallarını sistematik biçimde öğretme, araştırma yürütme ve elde edilen bilgileri kısa süre içinde bilim dünyasına sunma işlevlerini vurgulamaktadır. Dil açısından metin, resmi ve akademik bir üslup taşımakta olup, teknik terimler ve açıklayıcı ifadeler yoğun biçimde kullanılmaktadır. Cümleler nesnel ve bilgilendirici bir yapı sergilemekte, tekrar veya duygusal vurgu yerine içerik aktarımı ön plana çıkmaktadır. Konuşmanın temel işlevi bilgi vermeye yöneliktir; fakültenin amaçları ve faaliyetleri ile mali çerçevesi sistematik biçimde aktarılmaktadır. Mali boyut açısından, başlangıçta talep edilen 250 bin lira ödeneğin bakanlık tarafından 150 bin lira olarak kabul edildiği ve gerektiğinde ek bütçe imkânının sağlanabileceği ifade edilmiştir. Bu yönüyle konuşma, hem fakültenin bilimsel ve eğitimsel hedeflerini hem de idari ve mali planlamasını birlikte ele alarak kuruluş sürecini kapsamlı biçimde sunmaktadır. Etkileşim biçimi tek taraflı olup, bilgi aktarımı odaklı bir sunum niteliği taşımaktadır.⁴¹

1936 Yılı Muvazenei Umumiye Kanunu çerçevesinde yapılan konuşmada eğitim sisteminin mevcut durumu ve buna yönelik planlanan düzenlemeleri ele almaktadır. Bu

⁴⁰ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Saffet Arıkan Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 8, Sicil:570.

⁴¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 4, birleşim 38, s.189.

bağlamda özellikle ilkököl ve köy okullarında öğretmen ve okul sayısının yetersiz olduğu, bu nedenle nüfusun önemli bir kısmının eğitim imkânlarından mahrum kaldığı ifade edilmektedir. Bu sorunlara yönelik olarak köylere tecrübeli öğretmenlerin görevlendirilmesi ve öğretmen yetiştirilmesini hızlandırmak amacıyla kısa süreli kurs programlarının uygulanması planlanmaktadır. Ayrıca konuşmada sanat ve meslek okulları ile üniversite yatırımlarına bütçe ayrıldığı belirtilmiş; Güzel Sanatlar Akademisi ve Konservatuar alanlarının güçlendirilmesinin hedeflendiği aktarılmıştır. Böylece metin, hem temel eğitim düzeyindeki eksiklikleri hem de yükseköğretim ve sanat alanındaki kurumsal gelişim hedeflerini birlikte ele alarak, eğitim politikalarına ilişkin mali ve yapısal planlamayı ortaya koymaktadır.⁴²

Maarif Vekâleti'nin 1937 yılı bütçesi kapsamında yapılan konuşmada, eğitim sisteminin farklı kademeleri ve bileşenleri ele alınmıştır. Bu kapsamda üniversiteler, meslek okulları, kız ve erkek sanat okulları, ticaret liseleri ile öğretmen yetiştirme programlarına ilişkin alanlar konuşmanın temel eksenini oluşturmaktadır. Ayrıca öğrenci ve öğretmen sayısındaki artış ile birlikte okul binaları ve laboratuvar yatırımlarına dikkat çekildiği belirtilmiştir. Bunun yanında halk eğitimi, köy okulları ile dil ve kültür eğitimi alanlarındaki gelişmeler olumlu bir çerçevede değerlendirilmiştir. Ders kitapları, müzik, beden eğitimi ve sanat alanlarına yapılan yatırımlar da eğitim politikalarının bir parçası olarak aktarılmıştır. Bu yönüyle konuşma, eğitim sisteminin kurumsal yapısını ve fiziksel altyapısını birlikte ele alarak, eğitimde niceliksel ve yapısal gelişmelere ilişkin bir çerçeve sunmaktadır.⁴³

Orta tahsil mekteplerinde yardımcı muallim çalıştırılmasına ilişkin kanunun birinci maddesinde öngörülen sürenin uzatılmasına dair kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, öğrenci sayısındaki artışa bağlı olarak öğretmen açığının ortaya çıktığını ve bu durumun yardımcı öğretmen uygulamasını zorunlu kıldığını ifade etmiştir. Gazi Terbiye Enstitüsü aracılığıyla kısa sürede yüzlerce öğretmen yetiştirildiğini ve bu sayede öğretmen açığının büyük ölçüde giderildiğini, yardımcı öğretmenlerin asıl öğretmenlerin denetimi altında görev yapacağını, alınan bu tedbirle birlikte üç yıl içerisinde ihtiyacın %80–90 oranında azalmasının öngörüldüğünü dile getirmiştir. Öğretmen eksikliğinin öğrenci sayısındaki artışla ilişkisi ortaya konmuş ve yardımcı öğretmenlerin

⁴² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 11, birleşim 68, s.245-250.

⁴³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 18, birleşim 65, s.255-260.

görevlendirilmesiyle bu sorunun geçici olarak çözülmesi hedeflenmiştir. Gazi Terbiye Enstitüsü'nün kısa süreli eğitim programları ile öğretmen temini sağlanmış ve uygulamanın üç yıl içinde ihtiyaçların büyük kısmını karşılaması planlanmıştır. Ayrıca, asıl öğretmenlerin denetimi altında görev yapacakları belirtilerek uygulamanın kontrol mekanizması açıklanmıştır.⁴⁴

Ordu okul öğretmenlerinin yetiştirilmesine yönelik olarak Gazi Terbiye Enstitüsü bünyesinde açılan kurslara katılan öğretmen okulu mezunlarının mali haklarını konu alan kanun değişikliği çerçevesinde yapılan konuşmayı ele almaktadır. Bu kapsamda özellikle ortaokul öğretmeni yetiştirme amacıyla düzenlenen kurslara devam eden öğretmenlerin maaş durumuna ilişkin belirsizliğin açıklığa kavuşturulduğu görülmektedir. Söz konusu öğretmenlerin henüz kadroya dâhil edilmemeleri nedeniyle maaşlarının İdare-i Hususiyetler aracılığıyla ödeneceği belirtilmiştir. Ayrıca hükümetin, bu öğretmenlerin geçimlerini sağlayabilecek düzeyde bir ücret verilmesini öngördüğü ifade edilerek mali düzenlemeye ilişkin genel yaklaşım ortaya konulmuştur. Bu yönüyle, öğretmen yetiştirme sürecinin yalnızca pedagojik değil aynı zamanda idari ve mali boyutunu da düzenleyen bir çerçeveyi yansıtmaktadır.⁴⁵

Öğretmen kurslarına katılanların ailelerine yönelik yapılacak mali yardımların değerlendirilmesi ve bu kapsamda alınan kararları ele almaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda, kursa katılan öğretmenlerin ailelerine aylık 25 lira verilmesinin kararlaştırıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca bu yardımın yeni bütçe düzenlemeleri içinde yer alacağı belirtilmiş, iâşe ve ibate giderlerinin de dikkate alınmasıyla birlikte devletin bu uygulama kapsamında önemli bir mali yük üstlendiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede, öğretmen yetiştirme sürecine bağlı sosyal destek politikalarının bütçesel boyutunu ortaya koymaktadır.⁴⁶

Devlet memurları aylıklarının düzenlenmesine ilişkin kanun değişikliği bağlamında yapılan konuşmayı ele almaktadır. Bu çerçevede eğitime ayrılan bütçenin artırıldığı belirtilerek öğretmen açığı sorununa dikkat çekilmiştir. Özellikle köylerdeki öğretmen eksikliğinin giderilmesi amacıyla köy öğretmen okullarının ve öğretmen kurslarının yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir. Ortaöğretimdeki öğrenci artışı

⁴⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 22, birleşim 23, s.7.

⁴⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 23, birleşim 37, s.58-60.

⁴⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 23, birleşim 40, s.103.

karşısında öğretmen ihtiyacının karşılanması için Gazi Terbiye Enstitüsü bünyesindeki kursların önemi vurgulanmıştır. Ayrıca Ankara’da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi merkezli yeni bir üniversite kurulması, İstanbul Üniversitesi’nin geliştirilmesi ve Van’da bir kültür şehri projesinin planlanması gibi girişimlerle eğitim ve kültür alanında uzun vadeli bir yapılanma hedefi ortaya konulmuştur.⁴⁷

Kültür Bakanlığı’na bağlı erkek okullarında görev yapan öğretmenlerin mali ve hukuki statüsüne ilişkin kanun düzenlemesi bağlamında yapılan konuşmayı ele almaktadır. Bu kapsamda meslek yüksekokullarında görev yapan öğretmenlerin büyük bir kısmının maaşlı olduğu, bazı öğretmenlerin ise çıkarılan kanunla birlikte maaş ve memuriyet hakkına kavuştuğu ifade edilmiştir. Kanunun kabul edilmemesi durumunda, söz konusu öğretmenlerin Eylül ayında maaş alamayarak mağdur olabilecekleri belirtilmiş; böylece düzenlemenin öğretmenlerin ekonomik güvenliği açısından zorunluluk taşıdığı vurgulanmıştır.⁴⁸

Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri hakkındaki kanunun beşinci maddesi kapsamında öngörülen maarif şûrasının 1939 yılına ertelenmesine ilişkin konuşmayı ele almaktadır. Bu bağlamda iki temel hususun ivedilikle değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir: maarif şûrasının ertelenmesi ve ortaokullarda yardımcı öğretmen görevlendirilmesine ilişkin sürenin uzatılması. Söz konusu düzenlemelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin takdirine sunulduğu belirtilerek, karar sürecinin yasama organının yetki alanı içinde değerlendirildiği ortaya konulmuştur.⁴⁹

2.3.1.1.2. Ekonomi Politikaları

İstanbul Üniversitesi için yapılacak istikraza ilişkin kanun çerçevesinde yapılan konuşmayı ele almaktadır. Bu kapsamda üniversite bünyesinde yürütülen inşaat çalışmalarında görev alan işçilere ve ders araç-gereçlerine ilişkin ödemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, söz konusu işçi ve hak sahiplerinin alacaklarını talep etme hakkına sahip oldukları tespit edilmiştir. Bu yönüyle konuşma, üniversite inşaat sürecine ilişkin mali yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve hak sahiplerinin alacaklarının korunması gerektiğini ortaya koymaktadır.

⁴⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 25, birleşim 67, s.220-224.

⁴⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 12, birleşim 75, s.111-113.

⁴⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 22, birleşim 23, s.5-6.

Arazi ve Bina Vergilerinin Vilayet Hususi İdarelerine Terki hakkındaki kanun kapsamında yapılan konuşmayı ele almaktadır. Bu çerçevede memurlar için her yıl belirli bir tahsisat yapılması gerektiği ve maaş ile masraf karşılıklarının bu tahsisattan karşılanacağı belirtilmiştir. Ayrıca bina ve arazi vergilerinden elde edilen gelirin %25'inin vilayetlere, %75'inin ise maarif payına ayrılacağı ifade edilmiştir. Bu düzenleme ile maarif alanına yaklaşık 9 milyon liralık bir kaynağın aktarılmasının hedeflendiği vurgulanarak, kamu gelirlerinin eğitim finansmanı açısından yeniden dağıtımına yönelik bir mali yapı ortaya konulmuştur.⁵⁰

İstanbul Üniversitesi doçentlerinin maaş ve sayılarının artırılmasına ilişkin kanun çerçevesinde yapılan konuşmayı ele almaktadır. Bu kapsamda doçentlerin önceki dönemde 55 lira maaş aldığı, akademik sınavlarda başarılı olanların maaşlarının 70 liraya yükseltildiği ifade edilmiştir.

Düzenlemenin yalnızca İstanbul Üniversitesi ile sınırlı olduğu ve diğer eğitim kurumlarına teşmil edilmediği belirtilmiştir. Toplam 102 doçentin bu maaş artışından yararlanacağı ifade edilerek, düzenlemenin kapsamı ve uygulama sınırları netleştirilmiştir.⁵¹

2.3.1.1.3. Askeri Politikalar

Hava Müdafaa Genel Komutanlığının Teşkili ve Vazifesi hakkındaki kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, Kültür Bakanlığı tarafından zehirli gazlara karşı alınan tedbirler açıklanmıştır. Bu kapsamda söz konusu derslerin tüm okullarda okutulduğu, ilgili kitapların dağıtıldığı ve öğretmenlerin gerekli kurslardan geçirildiği belirtilmiştir. Ayrıca, Kızılay'ın maske fabrikasında halk için uygun fiyatlı maske üretimi yapıldığı, bu doğrultuda fiyatlarda indirim sağlandığı ifade edilmiştir. Zehirli gazlara karşı alınan önlemler eğitim ve halk sağlığı bağlamında ele alınmıştır; ilgili derslerin tüm okullarda okutulduğu, kitapların dağıtıldığı ve öğretmenlerin gerekli kurslardan geçirildiği belirtilmiştir. Ayrıca Kızılay'ın maske üretimi ve fiyat indirimleri aracılığıyla halkın korunmasına yönelik uygulamalar açıklanarak hem eğitim hem de toplumsal tedbirler sistematik şekilde aktarılmıştır.⁵²

⁵⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 7, birleşim 20, s.145.

⁵¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 19, birleşim 74, s.207.

⁵² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 19, birleşim 74, s.198.

2.3.1.1.4. İdari Politikalar

Saffet Arıkan, Recep Toroğlu'na ait Azuhal Encümeni mazbatasını münasebetiyle yaptığı konuşmada, Adapazarı okulunda yardımcı öğretmenlik görevinde bulunan Recep Toroğlu hakkında Meclis'te açıklamalarda bulunmuştur. Toroğlu'nun disiplin kurallarına aykırı davranışları nedeniyle emekliye sevk edileceğini, ayrıca görev süresi boyunca yeterli başarı gösteremediğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, şahsın ruhsal bazı problemlerinin bulunduğu ileri sürüldüğünü belirtmiştir. Arıkan, söz konusu kişi hakkında haksız bir muamele yapılmadığını Meclis'e sunmuştur. Recep Toroğlu'nun yardımcı öğretmenlik görevindeki performans ve disiplin durumu sistematik biçimde ele alınmıştır; emekliliğe sevk gerekçeleri ve görev süresince sergilediği yetersizlikler açıklanmıştır. Ayrıca, şahsa yöneltilen iddialar ve ruhsal durumuna ilişkin bilgiler sunulmuş, uygulanan işlemlerin adil olduğu Meclis'e aktarılmıştır.⁵³

2.3.1.1.5. Hukuk Politikaları

Emekli Binbaşı Şükrü Aytuğ'un cezasının affına dair kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde ise, askeri derslerin subaylar tarafından verildiğini ve bu görevlendirmelerin Milli Müdafaa Vekâleti tarafından yapıldığını ifade etmiştir. Emekli Binbaşı Şükrü Aytuğ'un cezasının affı bağlamında askeri derslerin subaylar tarafından yürütüldüğü ve bu görevlendirmelerin Milli Müdafaa Vekâleti tarafından gerçekleştirildiği sistematik bir biçimde belirtilmiştir; böylece eğitim sorumlulukları ve yetki dağılımı netleştirilmiştir.⁵⁴

2.3.2. Abdülhak Fırat (Cumhuriyet Halk Partisi)

Babası Sıtkı Bey ve annesi Aliye Hanım'ın oğlu olarak 1881 yılında Erzincan'da dünyaya gelmiştir. Bu durum, söz konusu milletvekilinin doğrudan bölge ile bağlantılı bir toplumsal zemine sahip olduğunu göstermekte ve yerel aidiyet unsurlarını işaret etmektedir. 1899 yılında Harp Okulu'na girmiş, 1901 yılında piyade teğmeni olarak mezun olmuştur. Redif, muvazzaf ve kurmay sınıflarında ve harp divanlarında görev yapmıştır. 1909 yılında İstanbul Hukuk Mektebi'ne girmeye hak kazanmış, 1914 yılında ise pekiyi derece ile mezun olmuştur. Bu çift yönlü eğitim süreci, onun yalnızca askerî değil, aynı zamanda hukukî formasyona da sahip çok yönlü bir bürokratik elit profili sergilediğini ortaya koymaktadır. Yüzbaşı rütbesiyle katıldığı Balkan Savaşı'nda 10.

⁵³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 23, birleşim 32, s.25-26.

⁵⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 26, birleşim 71, s.23.

Kolordu Kurmay Başkanlığı Harekât Şubesi'nde görev almış ve Edirne'nin geri alınmasında etkin rol oynamıştır. Savaş sonrasında Harbiye Nezareti Umur-ı Mahakim Müdüriyeti üyeliği ve Askerî Adalet Komisyonu üyeliğinde bulunmuş; 1915 yılında başlayan I. Dünya Savaşı sürecinde ise 151. Alay 3. Tabur Komutanlığı ve 48. Fırka Kurmay Başkanlığı Vekâleti görevlerini üstlenerek farklı cephelerde aktif rol oynamıştır. Bu görevler, söz konusu milletvekilinin askerî ve idarî mekanizmalar içerisinde etkin bir konuma sahip olduğunu ve devletin merkezî yapısı ile güçlü ilişkiler geliştirdiğini göstermektedir.⁵⁵ 13 Ekim 1927 tarihinde mazbatasını alarak 1 Kasım 1927'de meclise katılmış, 14 Kasım'da ise mazbatasını onaylanmıştır. Bu süreç, onun siyasal temsilinin, askerî ve bürokratik kariyerinin devamı niteliğinde şekillendiğini ve merkezî otoritenin belirleyiciliği çerçevesinde geliştiğini ortaya koymaktadır.⁵⁶

5. Dönem Erzincan milletvekili aday olmuş; Erzincan merkez 130, Refahiye 55, Kemah 49, Kuruçay 29, Pülümür 33, Kiğı 84 toplamda 380 rey alarak milletvekili seçilmiştir.⁵⁷ 6. Dönem Erzincan milletvekilliğine aday olmuş; Erzincan merkez 111, Kemah 50, Refahiye 60, Kuruçay 32, Tercan 85, Kemaliye 45 toplamda 383 rey alarak milletvekili seçilmiştir.⁵⁸ 7. Dönem Erzincan milletvekili aday olmuş Erzincan Merkez 75, Kemah 46, İliç 36, Kemaliye 35, Refahiye 57, Tercan 80 toplamda 336 rey alarak milletvekili seçilmiştir.⁵⁹ 8. Dönem milletvekili aday olmuş; Erzincan Merkez 12260, Tercan 14773, Refahiye 9714, Kemah 6015, İliç 6238, Kemaliye 5119 toplamda 56119 rey alarak milletvekili seçilmiştir.⁶⁰ Bu seçim sonuçları, söz konusu milletvekilinin yerel düzeyde belirli bir kabul gördüğünü ortaya koymakla birlikte, sahip olduğu askerî ve hukukî kariyer ile merkezî bürokratik yapı içerisindeki konumu dikkate alındığında, temsil ilişkisinin büyük ölçüde merkezî elitler tarafından şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, milletvekilinin hem yerel aidiyet unsurları taşıyan hem de esas itibarıyla devletin eğitimli ve yönetici kadrolarına mensup bir elit zümreyi temsil ettiği; halk ile

⁵⁵ Öztürk "Türk Parlamento Tarihi II. Dönem", s.297-298.

⁵⁶ Öztürk "Türk Parlamento Tarihi III. Dönem", s.240.

⁵⁷ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Abdülhak Fırat Seçim Mazbatasını Kağıdı Örneği, Dönem 5, Sicil:125.

⁵⁸ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Abdülhak Fırat Seçim Mazbatasını Kağıdı Örneği, Dönem 6, Sicil:129.

⁵⁹ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Abdülhak Fırat Seçim Mazbatasını Kağıdı Örneği, Dönem 7, Sicil:246.

⁶⁰ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Abdülhak Fırat Seçim Mazbatasını Kağıdı Örneği, Dönem 8, Sicil:499.

kurduğu ilişkinin ise doğrudan ve tabana dayalı bir temsilden ziyade, daha sınırlı ve dolaylı bir nitelik arz etmiştir.

2.3.2.1. Siyasi Faaliyetler

2.3.2.1.1. Adalet- Hukuk- Mazbata- Kanun Tefsirleri

Af kanunlarının uygulanmasının bireysel başvuru koşullarına bağlı olmasının yol açtığı idari yorum sorunlarını ele almaktadır. Konuşmada, emeklilik hakkının otomatik olarak doğmadığı, hukuki hakların pasif bir şekilde değil, aktif olarak talep edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca vekâlet ile Divan arasında ortaya çıkan ihtilaf, hukuk normlarının uygulanmasında kurumlar arasında farklı yorumların bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, erken Cumhuriyet döneminde hukuk normlarının uygulanmasına ilişkin prosedürel belirsizliklerin varlığını ortaya koymakta ve normatif düzenlemeler ile uygulama arasındaki uyumsuzluğu akademik bir bakış açısıyla gözler önüne sermektedir. Dil açısından metin açıklayıcı ve analitik bir üslup taşımakta, nesnel ifadelerle hukuki uygulamadaki sorunları tespit etmeye yöneliktir. Konuşmanın temel işlevi, hukuki normların uygulanmasındaki kurumsal ve prosedürel zorlukları sistematik biçimde aktarmaktır.⁶¹

İdari yapıda yetki alanlarının net biçimde ayrıştırılamamasının kamu yönetiminde yol açtığı işlevsel sorunları ele almaktadır. Polis, vali ve jandarma yetkilerinin birbirine örtüşmesi, merkezi idarede koordinasyon eksikliğine işaret etmektedir. Çözüm olarak önerilen encümen incelemesi, teknik uzmanlık yoluyla bürokratik sorunları çözmeye yaklaşımını göstermektedir. Bu durum, dönemin idare anlayışında kurumsal rasyonelleşme ve etkinlik arayışını yansıtmaktadır. Dil açısından metin açıklayıcı ve analitik bir üslup taşımakta, idari sorunları nesnel bir biçimde tanımlamakta ve çözüm önerilerini sistematik biçimde sunmaktadır. Konuşmanın temel işlevi, idari yetki dağılımındaki belirsizlikleri ve bunların yönetim üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.⁶²

Savunma altyapısının yetersizliğinin fiziksel koşullardan ziyade teknik kapasite eksikliğinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Sığınakların depo olarak kullanılması, savunma planlaması ve standartlarının eksikliğine işaret etmektedir. Ayrıca uzman teknisyen ihtiyacının vurgulanması, modern savunma sistemlerinin işleyişinin

⁶¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 7, birleşim 13, s.29.

⁶² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 2 birleşim 13, s.103.

teknik uzmanlığa bağımlı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda konuşma, askerî modernleşme sürecinin teknik personel ihtiyacı üzerinden değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Dil açısından metin açıklayıcı ve analitik bir üslup taşımakta, askeri altyapıdaki eksiklikleri nesnel biçimde tanımlamakta ve modernleşme gerekliliklerini sistematik biçimde aktarmaktadır. Konuşmanın temel işlevi, savunma sistemlerindeki teknik eksiklikleri ve bunların modernizasyon süreci ile ilişkisini ortaya koymaktır.⁶³

Kamu maliyesinde harcama yapılabilmesi için açık yasal dayanağın zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Kıyas ve yorum yoluyla ödeme yapılamayacağının belirtilmesi, hukuk devleti ilkesinin katı normatif yorumunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında kapsam genişletme önerisi, idari pratikte normların ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yorumlanma eğilimini göstermektedir. Bu durum, hukuk ile idare arasındaki gerilimi yansıtmaktadır. Dil açısından metin analitik ve açıklayıcı bir üslup taşımakta, mali düzenlemelerin normatif çerçevesini nesnel biçimde aktarmakta ve idari uygulamalar ile hukuki kurallar arasındaki etkileşimi sistematik biçimde değerlendirmektedir. Konuşmanın temel işlevi, kamu maliyesinde yasal dayanak gerekliliğini ve normların uygulanmasında ortaya çıkan idari-gerilimli durumları açıklamaktır.⁶⁴

Zelzele felâketine uğrayanların kurtarılması hususunda fevkalâde hizmetleri görülen bazı mahkûmların cezalarının affına ilişkin kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, olağanüstü durumlarda ceza hukukunun cezalandırıcı yönünün yanında etik ve toplumsal fayda boyutunun da dikkate alındığını göstermektedir. Mahkûmların kurtarma faaliyetlerindeki rolü, cezanın mutlak değil koşullu bir karakter taşıyabileceğini ortaya koymakta; af önerisinin bayramla ilişkilendirilmesi ise hukuki kararların sembolik ve toplumsal anlam üretme işlevine işaret etmektedir.⁶⁵

Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun 57. maddesinin askerî adlî hâkimlerle Temyiz Mahkemesi müddeiumumî ve muavinlerine de şümulü olup olmadığının tefsirine dair mazbata münasebetiyle yaptığı konuşmada ise, anayasal düzeyde yorumlanabilecek bir meselenin alt mevzuat düzeyinde çözülmesi gerektiğini savunarak normlar hiyerarşisinin pratik kullanımını göstermektedir. Sorunun anayasa yerine askerî mevzuata

⁶³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 19 birleşim 74, s.195.

⁶⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 10 birleşim 38, s.40.

⁶⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 10 birleşim 42, s.117.

yönlendirilmesi, yetki aşımı riskini azaltma ve idari çözüm üretme eğilimini ortaya koymaktadır. Bu durum, yargısal-anayasal alan ile idari alan arasındaki sınır hassasiyetini yansıtır.⁶⁶

Örfi İdare Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada,sıkıyönetim yargısında etkinlik ve hız ilkesinin önceliklendirildiğini ortaya koymaktadır. Temyiz sürecinin uzaması adaletin gecikmesi anlamına geldiği için yargı verimliliği temel kriter olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, olağanüstü hukuk rejimlerinde hak güvencesinden çok idari etkinliğin öncelikli tutulduğunu göstermektedir. Dil açısından metin açıklayıcı ve analitik bir üslup sergilemekte, hukuk uygulamasındaki önceliklerin ve süreç odaklı değerlendirmenin nesnel biçimde aktarılmasına imkân tanımaktadır. Konuşmanın temel işlevi, olağanüstü hukuk düzeninde yargı süreçlerinin işleyişine ilişkin öncelik ve verimlilik kriterlerini sistematik biçimde sunmaktadır.⁶⁷

Kurumlar Vergisi Kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde,yürütme organı içinde karar alma süreçlerinin hukuki sınırlarına dair bir belirsizlik sergilenmektedir. Bakanların Bakanlar Kurulu'na başvuru yetkisinin sınırlarının sorgulanması, idari hiyerarşi ile kolektif yürütme ilkesi arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu durum, yetki devri ve karar alma mekanizmalarının netleşme gerekliliğine işaret etmektedir. Dil açısından metin açıklayıcı ve analitik bir üslup taşımakta, yürütme süreçlerindeki hukuki ve idari ilişkileri nesnel biçimde aktarmaktadır. Konuşmanın temel işlevi, yürütme organı içindeki yetki sınırları ve karar alma mekanizmalarındaki belirsizlikleri sistematik biçimde değerlendirmektir.⁶⁸

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu münasebetiyle yaptığı konuşmada,farklı dönemlerde yurt dışına gönderilen memurlar arasında emeklilik hakkı bakımından oluşan eşitsizliğin adalet ilkesine aykırılık teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Buradaki temel sorun, hukuki düzenlemelerin zaman içinde parçalı şekilde uygulanmasıdır. Bu durum, sosyal haklarda norm birliği eksikliğini ve eşitlik ilkesinin uygulamadaki kırılganlığını göstermektedir.⁶⁹

⁶⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 19 birleşim 68, s.136-138.

⁶⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 20 birleşim 77, s.125-129.

⁶⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 19, birleşim 80, s.106.

⁶⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 19, birleşim 97, s.1106-1107.

Muhtelif kanunlarda geçen “şehit” tabirinin yorumlanmasına dair tezkerenin gündeme alınmasına ilişkin kanun teklifi münasebetiyle yaptığı konuşmada, hukuki terimlerin farklı kanunlarda farklı anlamlar kazanmasının normatif belirsizlik yarattığını göstermektedir. “Şehit” kavramının Emeklilik Sandığı Kanunu bağlamına çekilmesi, kavramların tekil değil sistematik yorumlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, hukuk dilinde kavramsal bütünlük ihtiyacını yansıtır.⁷⁰

Binbaşı Bilal’in eşi Hikmet Ateşyavuz hakkında geçici dilekçe ve Millî Savunma Komisyonları raporları münasebetiyle ilgili sözlerinde ise, resmî kayıt ve belgelerin esas alınması gerektiğini; zira hafızanın zamanla yanılabilirliğini, buna karşılık belgelerin kalıcı ve belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Haklarını bilmeyen kişilerin uzun ve yıpratıcı yargı süreçlerinde zorlanmasının adalet ve merhamet ilkeleriyle bağdaşmadığını belirtmiş; Hulki Karagülle’nin önergesine katıldığını ve meselenin temel kayıtlar esas alınarak hızlı bir şekilde çözülmesi gerektiğini savunmuştur. Binbaşı Bilal’in eşiyle ilgili olarak resmî kayıt ve belgelerin esas alınması gerektiği vurgulanmıştır; hafızaya dayalı beyanların zamanla yanılabilirliği belirtilerek belgelerin kalıcı ve belirleyici niteliği ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca, haklarını bilmeyen kişilerin uzun yargı süreçlerinde zorlanmasının adalet ve merhamet ilkeleriyle çeliştiği ifade edilmiş ve meselenin temel kayıtlar üzerinden hızlı biçimde çözülmesi gerektiği sistematik biçimde aktarılmıştır.⁷¹

Adalet Bakanlığı ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü’nün 1950 yılı bütçelerine ilişkin sözlerinde, adalet sisteminin hem fiziksel altyapı hem de insan kaynağı açısından kapasite sorunları yaşadığını göstermektedir. Cezaevi güvenliği ve orman kaçakçılığı gibi farklı alanlarda ortaya çıkan sorunlar, yargı sisteminin çok yönlü baskı altında olduğunu ortaya koymaktadır. Ek yargıç ihtiyacı ise artan dava yüküne kurumsal yanıt arayışını temsil etmektedir.⁷²

Van mahkemesi piyade mübaşiri İsmail Er hakkındaki mazbata münasebetiyle yaptığı konuşmada, kamu hizmetinde sürekliliğin doğrudan hak doğurucu bir unsur olarak kabul edildiğini göstermektedir. Uzun hizmet süresine rağmen emeklilik hakkının gecikmesi, idarenin hak tanıma süreçlerinde biçimsel kriterlere bağlılığını ortaya

⁷⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 20, birleşim 102, s.352.

⁷¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 22, birleşim 14, s.85.

⁷² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 46, s.580.

koymaktadır. Devlet Şûrası kararlarının vurgulanması ise idari kararların bağlayıcılığına işaret eder.⁷³

Bolu milletvekilliğine seçilen Hıfzırrahman Raşit Öymen'in seçim tutanağı münasebetiyle ilgili sözlerinde seçim süreçlerinde denetimin yönetsel şeffaflığına odaklanmaktadır. İncelemenin beyana mı yoksa yerinde müfettiş incelemesine mi dayandığının sorgulanması, idari meşruiyetin sadece sonuçla değil süreçle de ilgili olduğunu göstermektedir. Bu durum, demokratik denetim mekanizmalarında usul güvencesinin önemini ortaya koymaktadır.⁷⁴

2.3.2.1.2. İdari Politikalar

1939 yılı Dâhiliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, emniyet hizmetlerinin genel olarak başarılı görülmesine rağmen, kolluk kuvvetlerinin çalışma koşullarındaki yapısal sorunları ortaya koymaktadır. Polis ve jandarma personelinin barınma şartlarının sağlıklı ve yetersiz olması, kamu güvenliği hizmetinin insani altyapısındaki eksikliğe işaret etmektedir. Ayrıca verem vakalarındaki artış, yalnızca mesleki değil aynı zamanda yapısal bir sağlık politikası sorununa dönüşmektedir. Bu bağlamda önerilen polis sanatoryumu, devletin güvenlik personelini koruma yönünde kurumsal sağlık politikası geliştirme arayışını göstermektedir.⁷⁵

İçişleri Bakanlığı'nın 1944 mali yılı bütçesiyle ilgili sözlerinde, Dersim meselesini kısa vadeli bir asayiş sorunu değil, tarihsel sürekliliği olan yapısal bir problem olarak ele almaktadır. Geçmiş isyanlar ve askerî müdahalelerin kalıcı çözüm üretmemesi, klasik güvenlik politikalarının sınırlılığını ortaya koymaktadır. 1935 sonrası uygulanan ıslah politikalarının olumlu sonuç verdiği vurgulanarak, devletin bölgedeki varlığının idari teşkilatlanma yoluyla kalıcı hâle getirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu durum, güvenlikten idareye doğru yönelen bir devlet rasyonalitesi dönüşümünü göstermektedir.⁷⁶

1939 yılı Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, polis teşkilatına ilişkin altyapı iyileştirmelerinin olumlu karşılandığını, ancak sağlık hizmetleri bakımından sistematik bir yetersizlik bulunduğunu ortaya koymaktadır. Mevcut sanatoryumların kapasite eksikliği nedeniyle polislerin yeterli sağlık hizmetine

⁷³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 18 birleşim 49, s.14-15.

⁷⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 16, birleşim 44, s.104.

⁷⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 2 birleşim 15, s.207-208.

⁷⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 10 birleşim 59, s.208-209.

erişememesi, kamu personel politikalarında eşitlik sorununa işaret etmektedir. Öğretmenlere benzer şekilde polisler için özel sanatoryum önerilmesi, meslek gruplarına özgü sosyal politika yaklaşımının genişletildiğini göstermektedir.⁷⁷

1941 malî yılı Dâhiliye Vekâleti bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, taşra idaresinde görev yapan nahiye müdürlerinin mesleki yeterlilik sorunu üzerinden bürokratik kapasite eksikliğini tartışmaktadır. Siyasal Bilgiler Okulu mezunu olmayan personelin ağırlıkta olması, idarenin profesyonelleşme sürecinin tamamlanmadığını göstermektedir. Mevcut kadronun tasfiye edilerek eğitilmiş personel ile değiştirilmesi önerisi, meritokrasi temelli bir kamu yönetimi anlayışına geçiş arzusunu yansıtmaktadır.⁷⁸

İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı'nın 1950 yılı bütçeleri münasebetiyle ilgili sözlerinde kırsal idari birimlerde artan nüfusun hizmet sunum kapasitesi üzerindeki baskısını ortaya koymaktadır. Bucakların ilçe merkezlerine bağımlı olması, vatandaşların temel idari işlemler için uzun mesafe kat etmesine neden olmaktadır. İlçe statüsü yerine geçici memur görevlendirilmesi önerisi, idari yeniden yapılanmanın yerine esnek ve geçici çözüm tercih edildiğini göstermektedir. Bu durum, idari reform ile pratik çözüm arasında bir tercih gerilimini yansıtır.⁷⁹

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmada, taşra tapu idarelerinde kurumsal zayıflık, personel yetersizliği ve mesleki donanım eksikliği bulunduğunu göstermektedir. Defterlerin usule uygun tutulmaması, idari kayıt sisteminin güvenilirliğini zedelemektedir. Ayrıca odacı eksikliği nedeniyle personelin idari olmayan işleri üstlenmesi, kurumsal iş bölümünün bozulduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda önerilen eğitim, maaş iyileştirmesi ve kurumsal düzenleme, kamu yönetiminde profesyonelleşme ihtiyacını göstermektedir.⁸⁰

Maliye Bakanlığı'nın 1950 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde taşra vilayetlerinde idari kurumların hem nitelik hem de nicelik açısından yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, kamu hizmetlerinin gecikmesine ve devletin kurumsal

⁷⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 2 birleşim 16, s.222-223.

⁷⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 18 birleşim 57, s.191.

⁷⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 48, s.723, 725.

⁸⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 2 birleşim 27, s.231.

görünürlüğünün zayıflamasına yol açmaktadır. Bütçe ayrılarak binaların yenilenmesi önerisi, idari kapasitenin fiziksel altyapı üzerinden güçlendirilmesi gerektiğini, devletin meşruiyetini görünür kurumsal yapı üzerinden inşa etme eğilimi göstermektedir.⁸¹

Milli Savunma Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, askerî yapıların yalnızca işlevsel değil aynı zamanda tarihsel değer taşıyan kurumlar olduğunu ortaya koymaktadır. Hamidiye Kışlası'nın yeniden orduya kazandırılması önerisi, askerî mirasın korunması ile güncel ihtiyaçların birleştirilmesini ifade etmektedir. Bu durum, askerî altyapının süreklilik ve tarihsel meşruiyet üzerinden değerlendirilmiştir.⁸²

Polis teşkilât kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde, polis teşkilatının idari, adli ve siyasi fonksiyonlara ayrılmasına rağmen bu görevlerin saha düzeyinde net biçimde tanımlanmadığını göstermektedir. Bu belirsizlik, kurumsal işleyişte normatif çerçeve ile uygulama arasında uyumsuzluk bulunduğunu ortaya koymaktadır. Konunun daha önce tartışılıp tartışılmadığının sorgulanması ise kurumsal hafıza ve mevzuat sürekliliği açısından bir denetim ihtiyacına işaret etmektedir.⁸³

Asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım hakkındaki kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, asker ailelerine yönelik yardımların askerî disiplin sistemiyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. “Resmî ittıla” mekanizmasının vurgulanması, bilgi akışının resmileştirilmesinin disiplinin korunması açısından kritik görüldüğünü ortaya koymaktadır. Aksi durumda firar eden askerlerin toplumsal algıda normal asker statüsünü koruması, disiplinin sembolik düzeyde zayıflamasına yol açmaktadır.⁸⁴

Subaylar Heyetine mahsus Terfi Kanunu'nun 9. maddesinin yorumlanmasına dair rapor hakkındaki sözlerinde, askerî terfi sisteminde yetki dağılımı ve hiyerarşik kontrol sorununu ele almaktadır. Komuta yetkisinin yalnızca Genelkurmay'a ait olduğu vurgusu, askerî bürokraside yetki merkezileşmesini göstermektedir. Sicil dosyalarının doğrudan Milli Savunma Bakanlığı'na ulaşması ise alternatif bir idari akışın varlığını ortaya koyarak Genelkurmay'ın fonksiyonunun yeniden tanımlanması gerektiği tartışmasını gündeme getirmektedir.⁸⁵

⁸¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 49, s.782.

⁸² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 16, birleşim 51, s.536-537.

⁸³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 19 birleşim 70, s.6-7.

⁸⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 20 birleşim 77, s.104.

⁸⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 11, birleşim 53, s.220-222-223.

2.3.2.1.3. Sağlık Politikaları

1939 senesi Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde,Erzincan bölgesinde sağlık hizmetleri ile kamu güvenliği sorunlarının birlikte ele alındığını göstermektedir. Sıtma ve trahom gibi bulaşıcı hastalıkların yaygınlığı, sağlık altyapısındaki yetersizlikle birlikte değerlendirilmiş; bu durum bölgesel sağlık politikalarının zayıflığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda polis ve jandarma personelinin yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi gerektiği vurgulanarak, kamu güvenliği hizmetinin doğrudan sağlık altyapısına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Önerilen sanatoryum uygulaması, devletin koruyucu sağlık politikalarını güvenlik personeline genişletme eğilimini göstermektedir.⁸⁶

1941 malî yılı Sıhhat ve İctimai muavenet Vekâleti bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, frengi hastalığının yayılımını yalnızca tıbbi değil, aynı zamanda idari bir sorun olarak ele almaktadır. Savaş ve istikrarsızlık dönemlerinin hastalık yayılımını hızlandırdığı belirtilerek sağlık sorunlarının toplumsal koşullarla ilişkisi kurulmuştur. Doktorların yetersiz zamanı ve kayıt sistemindeki düzensizlik, sağlık yönetiminde kurumsal kapasite eksikliğine işaret etmektedir. Bu bağlamda hasta kayıtlarının düzenli tutulması önerisi, modern sağlık yönetiminin veri temelli kontrol mekanizmasına geçiş ihtiyacını ortaya koymaktadır.⁸⁷

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı 1944 malî yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde,halkın geleneksel sağlık kaynaklarını bilinçsiz kullanımının yaratabileceği risklere dikkat çekmektedir. Şifalı suların hem yararları hem de zararları konusunda bilgilendirme yapılması gerektiği vurgulanarak, sağlık politikalarında koruyucu ve eğitici yaklaşımın önemi ortaya konmuştur. Yetkililerin bu kaynakların haritalarını çıkararak valiliklere bildirmesi, ancak uygulamanın yerel düzeyde kalması, merkezi sağlık politikalarının yaygınlaştırılması gerekliliğini göstermektedir. Bu durum, sağlık iletişimi ve halk bilgilendirme politikalarının kurumsallaşma ihtiyacını yansıtmıştır.⁸⁸

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözlerinde, büyük ölçekli sağlık yatırımlarının yalnızca inşa

⁸⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 2 birleşim 16, s.236-236.

⁸⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 18 birleşim 57, s.203.

⁸⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 10birleşim 60, s.241.

edilmesinin yeterli olmadığını, işlevsellik ve donanım açısından da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bursa'daki yüksek kapasiteli hastanenin mevcut durumu ve teknik donanımı hakkında bilgi talep edilmesi, sağlık yatırımlarında denetim ve kalite kontrol mekanizmalarının önemine işaret etmektedir. Bu yaklaşım, sağlık altyapısının yalnızca niceliksel değil, niteliksel açıdan da değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.⁸⁹

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesinde kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğinin önemini ortaya koymaktadır. Erzincan Hastanesi'nin Kızılay tarafından inşa edilmesi ve Sağlık Vekâleti tarafından desteklenmesi, sağlık hizmetlerinin çok aktörlü bir yapı içinde yürütüldüğünü göstermektedir. Bu durum, sağlık politikalarının yalnızca devlet değil, aynı zamanda yardım kuruluşları aracılığıyla da güçlendirildiğini ve bu iş birliğinin bölgesel sağlık kapasitesine katkı sağladığını ortaya koymaktadır.⁹⁰

2.3.2.1.4. Ulaştırma Politikaları

Münakalat Vekâleti teşkilat ve vazifeleri hakkındaki kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, ulaştırma alanına ilişkin düzenlemeler, mevzuat kapsamı, teknik altyapı eksiklikleri ve bölgesel ulaşım ihtiyaçları çerçevesinde ele alınmıştır. Münakalat Vekâleti teşkilatına dair kanunda yalnızca deniz taşımacılığının yer alması ve göl ile nehir taşımacılığının kapsam dışında bırakılması, ulaştırma mevzuatının bütüncül bir ulaşım politikası oluşturma konusunda eksiklikler taşıdığını göstermektedir. Dil açısından metin açıklayıcı ve analitik bir üslup taşımakta, mevzuattaki sınırlılıkları nesnel biçimde ifade etmekte ve ulaştırma politikalarındaki bütünsellik sorununa dikkat çekmektedir. Konuşmanın temel işlevi, ulaştırma düzenlemelerinin kapsayıcılığını ve altyapısal eksikliklerini sistematik biçimde değerlendirmektir.⁹¹

Diyarbakır İstasyonundan İran ve Irak hudutlarına kadar yapılacak demiryolları hakkındaki kanunun birinci maddesinin tadiline dair kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, Diyarbakır İstasyonundan İran ve Irak hudutlarına kadar yapılacak demiryolları hakkındaki kanunun birinci maddesinin tadiline dair kanun münasebetiyle

⁸⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 54, s.1088.

⁹⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 25 birleşim 61, s.301.

⁹¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 2 birleşim 19, s.323.

yapılan konuşmada, teknik ayrıntıların açıklığa kavuşturulmasına yönelik bir yaklaşım öne çıkmaktadır. Diyarbakır–İran ve Irak hattına ilişkin kanun değişikliğinde, tünel uzunlukları gibi somut teknik unsurların netleştirilmesi talep edilerek, altyapı projelerinde ölçülebilir verilerin önemine dikkat çekilmiştir. Metin, altyapı planlamasında doğruluk ve ölçülebilirlik gerekliliğini vurgulamakta ve projelerin teknik bütünlüğünün sağlanmasının önemini nesnel bir biçimde aktarmaktadır. Konuşmanın temel işlevi, demiryolu projelerindeki teknik eksiklikleri ve planlama süreçlerindeki şeffaflık ihtiyacını sistematik biçimde ortaya koymaktır.⁹²

1946 Yılı Devlet Demiryolları ve Limanları bütçesiyle alakalı sözlerinde, Erzurum hattında hizmet kalitesi, vagon yetersizlikleri ve personel koşulları gibi yapısal sorunlar ön plana çıkarılmıştır. Buna karşılık, sefer artışları olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, ulaşım politikalarında yalnızca niceliksel artışların yeterli olmadığını ve hizmet kalitesinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Metin, ulaşım hizmetlerinin etkinliği ve kalite unsurlarının önemine dikkat çekmekte, politika planlamasında nicelik ve nitelik dengesinin gerekliliğini vurgulamaktadır.⁹³

Posta, Telgraf ve Telefon işletmesi Genel Müdürlüğü ihtiyaçları için gelecek yıllara geçici yüklenmeler girişilmesi hakkındaki kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, posta ve telgraf hizmetlerinde personel artırımı yerine dağıtım sisteminin yeniden düzenlenmesi önerisi ön plana çıkarak idari verimlilik arayışını göstermektedir. Benzer biçimde, havayolu taşımacılığında Erzincan’ın yeni hatlara dahil edilip edilmediğinin sorgulanması, bölgesel erişim eşitliği konusunun tartışıldığını ortaya koymaktadır. Metin, hizmet sunumunda kaynakların etkin kullanımını ve bölgesel erişim dengesinin önemini vurgulamakta, politika planlamasında verimlilik ve kapsayıcılığın bir arada değerlendirilmesi gerekliliğine dikkat çekmektedir.⁹⁴

Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü 1945 Yılı yedi aylık bütçe kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde, hava kuvvetleri ve uçak hizmetlerinin sürekli gelişim göstermesinden duyulan memnuniyet ifade edilmiştir. Bu çerçevede önemli hava meydanlarının inşa edildiği vurgulanmış, Erzincan’da da Erzurum’daki kadar modern bir havaalanı yapıldığı belirtilmiştir. Konuşmada ayrıca açılması planlanan yeni uçak hatları

⁹² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 11 birleşim 47, s.15.

⁹³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 20 birleşim 21, s.580-581.

⁹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 23 birleşim 51, s.91.

programına Erzincan'ın dâhil olup olmadığı sorgulanmış ve bölgenin ulaşım ağındaki konumu hakkında bilgi talep edilmiştir. Metin, havayolu altyapısının geliştirilmesi sürecinde bölgesel erişim ve planlama önceliklerine dikkat çekmekte, ulaşım ağının bütüncüllüğü ve stratejik önemi üzerine odaklanmaktadır.⁹⁵

Bayındırlık Bakanlığı ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözlerinde,Erzincan'ı ikiye ayıran Fırat üzerindeki tek geçit olan köprünün çok eski ve hasarlı olduğu, deprem bölgesinde bulunması nedeniyle ciddi bir güvenlik riski oluşturduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, kurulacak 18.000 kW'lık santral için gerekli malzemelerin de bu köprüden geçeceği belirtilmiş; önümüzdeki yıl için köprüye ilişkin etüt ve proje hazırlanması ve gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Konuşma, mevcut altyapı sorunlarının tespitini ve ileriye dönük teknik hazırlıkların gerekliliğini açıklayıcı bir biçimde ele almakta, ulaşım ve enerji altyapısının güvenli ve planlı şekilde geliştirilmesinin önemine dikkat çekmektedir.⁹⁶

Ulaştırma Bakanlığı, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme, Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü ve Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri ile ilgili konuşmalarında, deniz, demiryolu ve havayollarındaki tarifelerdeki adaletsizlikler ile işletme basiretsizliği ve yolcu hizmetlerindeki önemli sorunlara örnekler verilmiştir. Özellikle Erzincan'ın yataklı vagon, restoranlı tren ve hava seferleri açısından ihmal edildiği ve bunun halkı mağdur ettiği vurgulanmıştır. Konuşma, ulaştırma politikalarında yalnızca kâr değil, kamu hizmeti ve bölgesel ihtiyaçların da dikkate alınması gerektiğini öne çıkararak, bakanın bu problemlere duyarlılık göstermesini talep etmektedir. Metin, ulaşım altyapısındaki sorunların tespit edilmesini ve bütçe uygulamaları bağlamında çözüm odaklı önerilerin geliştirilmesinin gerekliliğini sistematik biçimde aktarmaktadır.⁹⁷

Ulaştırma Bakanlığı, Devlet Demiryolları ve Limanları, Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlükleri ile Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü ve Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlüğü 1947 yılı bütçeleri münasebetiyle ilgili sözlerinde,denizyollarında başlatılan bazı yeniliklerin, özellikle vapurda yemek servisi gibi uygulamaların, müşteriler tarafından beğenildiği vurgulanmıştır. Konuşmada, bu tür

⁹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 17 birleşim 66, s.537.

⁹⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 52, s.958.

⁹⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 55, s.1198-1199.

uygulamaların kaldırılmaması gerektiği ifade edilerek, sunulan hizmetlerin kullanıcı tepkilerinin ve uygulamaların sürekliliğine ilişkin gerekliliklerin önemi ortaya konulmuştur. Metin, hizmet planlamasında kullanıcı memnuniyetinin dikkate alınması ve uygulamaların istikrarının sağlanmasının gerekliliğini açıklayıcı bir biçimde ele almaktadır.⁹⁸

2.3.2.1.5. İmar Politikaları

Yeniden kurulacak Erzincan şehir yerinin istimlâkine dair kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde,Erzincan'ın deprem nedeniyle tamamen yıkıldığı ve halkın çadırlarda yaşamlarını sürdürdüğü belirtilerek, kış gelmeden insanların güvenli barınaklara yerleştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Konuşmada ayrıca, bu durum için ayrı bir kanun çıkarılması ve diğer bölgelerle ilgili ek kanun tasarılarının hazırlanması talep edilmiştir. Metin, afet sonrası yeniden yapılandırma sürecinin hukuki ve idari boyutlarına dikkat çeken bir yaklaşım sergilemekte ve kriz yönetiminde mevzuat düzenlemelerinin önemini ortaya koymaktadır.⁹⁹

Bayındırlık Bakanlığı 1949 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, Erzincan'daki deprem felaketinin ardından depremzedeler için yapılacak hazır evlerin sayısı, kalitesi ve maliyeti hakkında hükümetten bilgi talep edilmiştir. Konuşmada ayrıca, nakliye yükünün halkın omuzlarına yüklenmemesi ve inşaatların denetim altında devam eden sürecin hızlanması gerektiği vurgulanmıştır. Metin, afet sonrası yönetimde hem ekonomik hem de lojistik sorumlulukların dikkate alınmasının önemini ortaya koymakta ve yeniden yapılandırma sürecinde planlama, denetim ve kaynak yönetiminin kritik rolünü açıklayıcı biçimde ele almaktadır.¹⁰⁰

Bayındırlık Bakanlığı 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, Erzincan'daki bataklıkların bir an önce kurutulması ve Vosgirt Deresi'nin temiz ve düzenli hâle getirilmesi için yapılan masrafların, bakım ve ağaçlandırma eksikliğinden dolayı boşa gittiği vurgulanmıştır. Konuşmada, Fransızların sel riskine karşı gerçekleştirdiği ağaçlandırma uygulaması örnek gösterilerek, benzer faaliyetlerin Erzincan'da da yapılması talep edilmiştir. Metin, doğal afet yönetiminde sürdürülebilir

⁹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 3, birleşim 25, s.657.

⁹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 13 birleşim 75, s.109.

¹⁰⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 16, birleşim 53, s.725-726.

ve planlı müdahalelerin önemine dikkat çekmekte, altyapı bakımının ve çevresel önlemlerin uzun vadeli etkisini açıklamıştır.¹⁰¹

1946 yılı Bayındırlık Bakanlığı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde,Erzincan'ın bazı acil problemlere yönelik somut bir programının bulunmadığı vurgulanmıştır. Özellikle yolların yetersizliği, Sansa Boğazı gibi stratejik geçitlerin kullanılamaz durumda oluşu ve bu sorunlar için acil önlemlerin alınması gerekliliği ifade edilmiştir. Konuşmada ayrıca, Erzincan'ın yalnızca konut değil, kanalizasyon, içme suyu ve diğer belediye hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarının da karşılanmasının zorunluluğu belirtilmiştir. Metin, deprem sonucunda tamamen yıkılan Erzincan'ın yeniden inşası ve toplumsal iyileşmenin sağlanması sürecinde, altyapı ve acil hizmetlerin eş zamanlı planlanmasının önemini ortaya koymaktadır.¹⁰²

1946 yılı bütçesinin tümü hakkında ki sözlerinde,bütçe genel olarak övülmüş ve hükümetin savaş yıllarındaki zor koşullar altında gösterdiği çabalar takdir edilmiştir. Erzincan depremi ve yaralarının sarılması geniş bir şekilde ele alınmış, devlet ve Kızılay'ın yardımları örneklerle aktarılmıştır. Bununla birlikte, Erzincan'daki imar faaliyetlerinin yetersiz kaldığı, yolların, köprülerin, elektrik ve konut ihtiyaçlarının tam olarak karşılanamadığı vurgulanmıştır. Konuşmada, hükümetten Erzincan için daha ciddi yatırımlar ve teknik personel desteği talep edilmiştir. Metin, afet sonrası iyileştirme ve yeniden yapılanma sürecinde hem maddi yatırımların artırılmasının hem de teknik personel desteğinin sağlanmasının gerekliliğini ortaya koymakta, devlet planlamasında acil ve uzun vadeli önlemlerin eş zamanlı olarak önem taşıdığını göstermektedir.¹⁰³

1945 yılı yedi aylık Bayındırlık Bütçesi hakkında ki sözlerinde, Erzincan depremi sonrası yeniden yapılandırma sürecinde ortaya çıkan sorunlar dile getirilmiştir. Yeni yerleşim planlarının savaş koşulları ve yüksek maliyetler nedeniyle aksadığı, bataklık alanların sıtma riskini artırdığı ve memurların sağlıksız barakalarda yaşamak zorunda kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca yarım kalan kamu binalarının tamamlanamadığı ve şehrin içme suyu ihtiyacının acil bir öncelik olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Konuşma, afet sonrası şehir planlamasında sağlık ve temel altyapı gereksinimlerinin

¹⁰¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 3 birleşim 23, s.495-496.

¹⁰² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 20 birleşim 18, s.403-404.

¹⁰³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 20 birleşim 13, s.135-142.

öncelikli olarak dikkate alınması gerektiğini ve bütçeden özel kaynak ayrılmasının önemini ortaya koymaktadır.¹⁰⁴

1945 yılı yedi aylık Adalet Bakanlığı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, cezaevlerinin kötü durumda olduğu ve tamir için talep edilen bütçenin yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. Erzincan depremi sonrasında başlatılan hastane ve cezaevi inşaatları örnek gösterilmiş, hastanenin tamamlanıp faaliyete geçtiği, ancak cezaevinin hâlâ bitirilemediği belirtilmiştir. Bu gecikmenin masrafları artırdığı ve acilen ek ödenek sağlanarak cezaevinin tamamlanması gerektiği vurgulanmıştır. Konuşmada ayrıca, noterler ve hâkimlerin çocukları için yatılı pansiyon ihtiyacının da karşılanması gerektiği dile getirilmiştir. Metin, afet sonrası hukuk hizmetlerinin altyapısının hızla tamamlanmasının ve çalışanların yaşam koşullarının iyileştirilmesinin önemini ortaya koymakta, hukuki altyapı ve sosyal hizmetlerin eş zamanlı planlanması gerekliliğine dikkat çekmektedir.¹⁰⁵

Erzincan ve Erzurum belediyelerine 3 milyon 300 bin lira ikrazına dair kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, 1939 Erzincan depremi sonrasında şehrin yeniden inşasında Cumhuriyet'in sağladığı mali ve teknik desteğin önemi vurgulanmıştır. Konuşmada, bu desteklerin halkın yaşam standartlarını yükseltmeye ve felakette ölenlerin anısını onurlandırmaya katkı sağlayacağı belirtilmiş; hükümet yetkililerine ve ilgili bakanlara teşekkür edilerek destek çağrısı yapılmıştır. Metin, ekonomik kaynak, teknik katkı ve moral desteğin birleşiminin şehir yeniden yapılanmasını mümkün kıldığına dikkat çekmekte ve afet sonrası toparlanma sürecinde çok boyutlu desteğin rolünü ortaya koymaktadır.¹⁰⁶

Erzincan'da yaptırılacak meskenler hakkında 5243 sayılı Kanunda bazı değişiklikler yapılmasına ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesine dair olan kanun münasebetiyle sözlerinde, inşa edilen takma evlerin kaliteli ve depreme dayanıklı olduğu vurgulanmış; evlerin kötü, pahalı olduğu veya halk tarafından istenmediği yönündeki iddialar kesin bir dille reddedilmiştir. Hükümetin sağladığı uzun vadeli ödeme koşulları ve taksit kolaylıkları takdir edilmiştir. Ancak, tasarındaki bir maddenin ev sahiplerine verilecek konutların kiraya verilmesini öngörmesinin hukuka ve adalete aykırı olduğu

¹⁰⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 17 birleşim 61, s.346-347.

¹⁰⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 17 birleşim 59, s.271-272.

¹⁰⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 20 birleşim 81, s.201-202.

belirtilmiş ve bu hükmün çıkarılması için önerge sunulmuştur. Konuşmada, tasarının 5. maddesindeki kiralama hükmünün, 8. maddede öngörülen üç yıl sonra başlayacak taksit sistemiyle zımnen çeliştiği savunulmuş ve malik adaylarının kendi arsası üzerinde yaptığı konutlarda kira ödemesinin kabul edilemez olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, maddenin değiştirilmesi önerilmiş, aksi takdirde konunun Adalet Komisyonu'na gönderilmesi talep edilmiştir. Metin, afet sonrası konut politikalarında hukuki tutarlılık ve hakkaniyetin önemini ortaya koymakta ve uygulamaya ilişkin potansiyel çelişkilerin giderilmesi gerekliliğini açıklayıcı biçimde ele almaktadır.¹⁰⁷

Milli Müdafaa Vekâleti 1937 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde iki temel sorun gündeme getirilmiştir. İlk olarak, Ankara'daki muhafız kıtası barakalarının yerine kışla inşa edilip edilmeyeceği ve bu konuda herhangi bir önlem alınıp alınmadığı sorgulanmıştır. İkinci olarak, Taksim'deki Meçhul Asker Abidesi çevresinin uygunsuz durumda olması, çelenklerin korunamaması ve meydanın daraltılmış hâli ele alınmıştır. Ayrıca, Taksim meydanındaki tuvalet kapılarının yönünün değiştirilmesi talep edilmiştir. Konuşma, askerî ve sivil alanlarda hem fiziki iyileştirmeleri hem de kamu hizmetlerinin düzenlenmesini hedefleyen, somut ve uygulanabilir öneriler içermekte olup, mekânsal düzenleme ve hizmet standartlarının iyileştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.¹⁰⁸

Köy kanununa ek kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, yayla gibi geçici yerleşim alanlarında ikinci bir köy kurulmasının uygun olmadığı belirtilmiştir. Bu yaklaşım, hava koşulları nedeniyle yer değişikliklerinin olacağını ve toplulukların dağınık olduğunu göz önünde bulundurmaktadır. Ayrıca, aynı kişinin hem hâkim hem de müddei olamayacağı vurgulanarak mevcut düzenin korunmasının önemi dile getirilmiştir. Konuşma, kırsal idari düzenlemelerde hem yerleşim birimlerinin yönetiminde verimliliği hem de yargı süreçlerinde bağımsızlığı sağlamaya odaklanan gerçekçi ve adil bir yaklaşımı desteklemektedir.¹⁰⁹

Bayındırlık Bakanlığı 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, Adalet Sarayı inşaatındaki gecikmeler ve yer tespitinin yapılamamış olması ele alınmıştır. Konuşmada, bu eksikliklerin adalet teşkilatı ile başvuruları olumsuz etkilediği, adalet hizmetlerinin aksadığı ve başvuruların haklı beklentilerinin karşılanamadığı

¹⁰⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 25, birleşim 58, s.135-140.

¹⁰⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 18 birleşim 68, s.403.

¹⁰⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 26 birleşim 72, s.162-163.

vurgulanmıştır. Metin, kamu altyapısındaki gecikmelerin hizmet kalitesini doğrudan etkilediğini ve adalet mekanizmalarının işleyişi üzerinde ciddi sonuçlar doğurduğunu göstermektedir.¹¹⁰

Belediye Kanunu'nun 94. maddesinin (A) fıkrasının kaldırılması hakkında kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, Ankara Belediyesi'nin duvar ve yol yapımına yaptığı büyük harcamaların sosyal ve sıhhi ihtiyaçların ihmal edilmesine yol açtığı belirtilmiştir. Ayrıca, işçilerin yıkanma imkânlarının yetersiz olduğu vurgulanarak, uygun fiyatlı hamamların yapılması talep edilmiştir. Konuşma, belediye harcamalarının önceliklendirilmesi gerekliliğini ve kamusal hizmetlerin, özellikle sağlık ve hijyen altyapısının önemini ortaya koymaktadır.¹¹¹

2.3.2.1.6. Din Hizmetleri

Vakıflar Umum Müdürlüğü 7940 malî yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, bazı medreselerin bakımsız ve kötü durumda olduğu belirtilmiş; tarihi medreselerin korunması ve işlevlerini kaybetmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, Erzincan'daki camilerin yıkılmasının ardından yeni cami projelerinin hazırlanıp hayata geçirilmesi önerilmiştir. Konuşma, kültürel ve dini yapıların bakımının ve sürekliliğinin önemini; afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde hem tarihî mirasın korunmasını hem de toplumsal kullanım ihtiyaçlarının karşılanmasını ön plana çıkarmaktadır.¹¹²

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, iki temel sorun gündeme getirilmiştir. İlk olarak, imamların ve müezzinlerin geçim sıkıntısı çektiği ve dilencilığe yöneldiği belirtilerek, bu görevlilerin ihtiyaçlarının karşılanmasının önemi vurgulanmıştır. İkinci olarak, deprem felaketinde camilerin yıkıldığı ve yeni imar projelerinde cami inşasına yer verildiği, ancak henüz inşaaata başlanmadığı ifade edilmiştir; Erzincan'a cami yapılıp yapılmayacağı sorgulanmıştır. Konuşma, dini görevlilerin ekonomik güvenliğinin sağlanması ve afet sonrası toplumsal yapıların yeniden inşasında dini yapıların rolünün önemini ortaya koymaktadır.¹¹³

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, tahrip olan camilerin tamiri için ayrılan yüksek bütçenin bu işleri tam olarak

¹¹⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 8, birleşim 26, s.652.

¹¹¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 10, birleşim 38, s.33.

¹¹² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 11 birleşim 60, s.490-491.

¹¹³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 3, birleşim 27, s.821-822.

karşılamadığı ifade edilmiştir. Konuşmada, vakıfların bütçe yetersizliği nedeniyle görevlerini yeterince yerine getiremedikleri vurgulanmıştır. Metin, dini yapıların bakım ve onarımında mali kaynak eksikliğinin görevlerin etkin uygulanmasını sınırladığını ve bütçe planlamasının bu tür öncelikli hizmetler için kritik önem taşıdığını göstermektedir.¹¹⁴

2.3.2.1.7. Eğitim Politikaları

Köy okulları ve enstitüleri teşkilâtı kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde, köyde ziraatla uğraşan vatandaşların sahip olduğu arabalar ve hayvanların iş için kullanımına ilişkin belirsizlikler gündeme getirilmiştir. Konuşmada, bu araç ve hayvanların aynı anda hizmete sunulması durumunda işlemlerin nasıl yürütüleceği ve köyün tarımsal faaliyetlerinin nasıl etkilenebileceği sorgulanmış; konunun açıklığa kavuşturulması talep edilmiştir. Metin, kırsal eğitim ve tarımsal faaliyetler arasındaki etkileşimi ve uygulamada ortaya çıkabilecek lojistik sorunların çözüm gerekliliğini vurgulamaktadır.¹¹⁵

Üniversiteler Kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde, üniversite tazminatı almadan bilgi ve ihtisaslarını artırmak amacıyla farklı yerlere gönderilen doçentlerin durumu ele alınmıştır. Konuşmada, bu kişilerin uzun süre gittikleri yerlerde kalabilecekleri ve bu durumun maliye yetkilileri tarafından farklı yorumlanabileceği ifade edilmiştir. Metin, akademik personelin mesleki gelişimi ile mali denetim mekanizmaları arasındaki gerilimi ve bu süreçte uygulamada doğabilecek yorum farklılıklarını ortaya koymaktadır.¹¹⁶

Ankara Üniversitesi 1947 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, Akademik Kariyer Kanunu görüşmeleri sırasında Siyasal Bilgiler Okulu ile Ziraat Enstitülerinin aynı üniversite bünyesinde yer almasının gerekliliği tartışılmıştır. Konuşmada, Siyasal Bilgiler Okulu ile ilgili soruya yanıt verilmesi ve Ziraat Enstitüleri konusunda görüşlerin paylaşılması talep edilmiştir. Metin, üniversite yapısının akademik birimlerin kapsam ve işlevleri açısından düzenlenmesinde şeffaflık ve karar alma süreçlerinde katılımın önemini vurgulamaktadır.¹¹⁷

¹¹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 7, birleşim 12, s.245-246.

¹¹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 26 birleşim 71, s.139-140.

¹¹⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 24 birleşim 63, s.203.

¹¹⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 3 birleşim 15, s.111.

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerle köy sağlık memurlarının geçimlerini düzenlemek üzere 3803, 4274 ve 4459 sayılı kanunlarına ek 5129 sayılı kanunda değişiklik yapılması hakkında kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, staj süresinin ne kadar olduğu ve stajyerlerin alacağı maaşın ne olacağı sorulmuştur. Konuşma, kırsal eğitim ve sağlık alanında görev yapan personelin mali haklarının netleştirilmesi ihtiyacını ve uygulamada belirsizliklerin giderilmesinin önemini ortaya koymaktadır.¹¹⁸

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi 1950 yılı bütçeleriyle ilgili sözlerinde, Erzincan'ın Cimin ilçesindeki tarihî höyükte İlhanlı dönemine ait değerli eserlerin bulunduğu, ancak alanın geçici olarak kapatılması nedeniyle eserlerin zarar görme ihtimali olduğu belirtilmiştir. Konuşmada, müzelerin zenginleştirilmesi için bölgeye gerekli ilgi ve alakanın gösterilmesi talep edilmiş; bakanın konu hakkında bilgisi varsa meclisin aydınlatılması, yoksa konunun dikkatle ele alınması istenmiştir. Metin, kültürel mirasın korunması ve bilimsel çalışmaların güvence altına alınması gerekliliğini vurgulamakta, idari ve siyasi denetim ile uygulama arasındaki ilişkiyi göstermektedir.¹¹⁹

Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti teşkilât ve Memurin Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, toplumun olumsuz ve geri düşüncelerden arındırılması gerektiği vurgulanmış; bunun yerine iyi eğitim almış ve bilinçli bireylerin yetişmesinin temenni edildiği ifade edilmiştir. Metin, sağlık ve sosyal yardım alanında kanun değişikliklerinin yalnızca idari düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, toplumun eğitim ve bilinç düzeyinin artırılması hedefini de içerdiğini göstermektedir.¹²⁰

2.3.2.1.8. Ekonomi Politikaları

Gümrük ve İnhisarlar Vekilliği memurları kanun lâyihası münasebetiyle ilgili sözlerinde, memurun encümeninin geçici olmasına rağmen üyelerinin sürekli değiştiği vurgulanmıştır. Kanunun yalnızca belirli bir encümene gönderilmesinin işlerin gecikmesine yol açacağı belirtilmiş ve işlemlerin daha hızlı ilerlemesi amacıyla karma bir

¹¹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 22, birleşim 20, s.366.

¹¹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 51, s.861.

¹²⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 26 birleşim 73, s.189.

encümene havale edilmesi önerilmiştir. Metin, idari süreçlerde esnek ve hızlı karar alma gerekliliğini ve bürokratik yapının etkinliğini artırma çabasını ortaya koymaktadır.¹²¹

Türkiye Emlak Kredi Bankası hakkındaki kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, “yurtta bir meskeni olan” ifadesinin hem kapsamlı hem de belirsiz olduğu vurgulanmıştır. Konuşmada, Türkiye’nin herhangi bir yerinde evi bulunan, ancak görev veya farklı sebeplerle başka bir şehirde yaşayan ve kira yükü altında olan kişilerin bu düzenlemeden yararlanıp yararlanamayacağı sorgulanmıştır. Metin, mevzuatın uygulanabilirliği ve hakların net bir biçimde belirlenmesi ihtiyacını, idari ve hukuki belirsizliklerin çözülmesinin önemini göstermektedir.¹²²

Ekonomi Bakanlığı 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, yerli malının pazardaki satış ve dağıtımında yaşanan aksaklıklar dile getirilmiş; halkın daha önce uygun fiyatlarla mal temin edebildiği, ancak günümüzde bu durumun bozulduğu ve mağduriyetin olduğu belirtilmiştir. Metin, ekonomik düzenlemelerde dağıtım mekanizmalarının etkinliğinin önemini ve piyasa işleyişindeki aksaklıkların toplumsal etkilerini vurgulamaktadır.¹²³

Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile Tekel Genel Müdürlüğü 1950 yılı bütçeleri hakkında sözlerinde, kibrit üretimi için uygun kavak ağaçlarının Güneydoğu’da bulunduğu ve üretimin yerinde gerçekleştirilmesinin hem ekonomik açıdan avantaj sağlayacağı hem de bölge halkı için geçim kaynağı oluşturacağı belirtilmiştir. Kütüklerin uzak mesafelerden İstanbul’a taşınmak yerine kibrit çöpü hâline getirilip getirilmesinin daha faydalı olacağı ifade edilmiş; ayrıca, kibrit fiyatlarının ucuzlatılmaması durumunda pahalı ve ithalata bağımlı çakmak kullanımının arttığına dikkat çekilmiştir. Metin, yerel üretimin teşvik edilmesinin ekonomik verimlilik ve bölgesel kalkınma açısından önemini ve mali politikaların tüketiciye doğrudan etkilerini vurgulamaktadır.¹²⁴

Erzincan ve Erzurum Belediyelerine 3.300.000 lira ikazına dair olan 4126 sayılı kanunun ikinci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, konuşmacı, Genel’in dile getirdiği görüşleri desteklediğini ve Hükümetin bu konudaki dikkate değer yaklaşımına teşekkür ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, Genel’in açıkladığı

¹²¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 7, birleşim 14, s.55.

¹²² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 24 birleşim 65, s.322-324.

¹²³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 8, birleşim 27, s.683-684.

¹²⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 54, s.1003.

gerekçeler doğrultusunda sunulan önergeye katılımını ifade ederek, Meclis'in takdir ve onayını talep etmiştir. Metin, bütçe ve mali destek kararlarının değerlendirilmesinde hem uzlaşma arayışını hem de kurumsal dayanışmayı vurgulamaktadır.¹²⁵

2.3.2.1.9. Basın Yayın Politikaları

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü 1948 yılı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, tesislerin milletvekillerine önceden gösterilmesi gerektiği vurgulanmış; bunun, sonrasında ortaya çıkan bilgi eksikliklerini önlemeye yönelik bir gereklilik olduğu belirtilmiştir. Konuşmada ayrıca turizm alanına değinilmiş ve yabancı ülkelerdeki uygulamalar örnek gösterilerek, Türkiye'nin benzer girişimlerle bu alanda gelişebileceği ifade edilmiştir. Metin, basın ve yayın politikalarının yalnızca iç bilgilendirme süreçlerini düzenlemekle kalmayıp, aynı zamanda uluslararası tanıtım kapasitesini artırmaya dönük stratejik bir yaklaşımı yansıttığını ortaya koymaktadır.¹²⁶

2.3.3. Osman Hikmet Işık (Cumhuriyet Halk Partisi)

Hüseyin ve Şefika Hanım'ın oğlu olarak 1898 yılında Sivas'ta dünyaya gelmiştir. İlk tahsilini Sivas'ta tamamlamış, Sivas İdadisi'ni bitirdikten sonra Sivas Darü'l Muallimin Mektebi'ne girerek buradan başarıyla mezun olmuştur. Bu eğitim süreci, söz konusu milletvekilinin askerî-bürokratik elitlerden farklı olarak eğitimci kimliği üzerinden şekillenen bir meslekî arka plana sahip olduğunu ve daha ziyade orta sınıf bürokratik-entelektüel bir zümreye mensup bulunduğunu göstermektedir.

1931 yılında İstanbul İhtiyat Zabit Talimgâhı'na gönderilmiş ve zabıtlık imtihanını tamamlayıncaya kadar burada muallimlik yapmıştır. 1933 yılında Kafkas Ordusu Beşinci Fırka Onuncu Alay emrine sevk edilmiş, mütareke sonrasında ise terhis edilmiştir. 1936 yılında İsmet Paşa Mektebi'ne muallim olarak tayin edilmiştir. Bununla birlikte 1928 yılında Elazığ Maarif Müdürlüğü'ne atanması ve 1930 yılının birinci devresinde dört yıl süreyle Sivas Belediye Reisliği görevinde bulunması, onun yalnızca eğitim alanında değil, yerel idare ve bürokrasi içerisinde de etkin roller üstlendiğini ortaya koymaktadır. 1934 yılında Sivas İptidai Müdürü olarak görev yapması da bu idarî tecrübenin devamlılığını göstermektedir. Bu görevler, milletvekilinin doğrudan merkezî

¹²⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 21, birleşim 9, s.176.

¹²⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 25, s.416-417.

askerî elitlerden ziyade, taşra bürokrasisi ve yerel yönetim mekanizmaları içerisinde yetişmiş bir kadroya mensup olduğunu göstermektedir.¹²⁷

19 Şubat 1935 senesinde ise Erzincan Merkez'den 130, Refahiye'den 55, Kemah'tan 49, Kuruçay'dan 33, Pülümür'den 33 ve Kiğı'dan 84 rey alarak Erzincan milletvekili olarak seçilmiştir. Bu durum, söz konusu milletvekilinin doğrudan Erzincan doğumlu olmamasına rağmen, sahip olduğu bürokratik ve idarî deneyim aracılığıyla bölge ile ilişki kurabildiğini ve yerel düzeyde belirli bir kabul gördüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kariyerinin genel seyri dikkate alındığında, milletvekilliğinin yine merkezî siyasal yapı tarafından yönlendirilen bir süreç içerisinde şekillendiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu milletvekilinin temsil ettiği sosyal kesimin, halktan tamamen kopuk bir elit zümre olmaktan ziyade, eğitilmiş ve devlet hizmetinde yetişmiş orta düzey bürokratik bir sınıfa dayandığı; buna karşın temsil ilişkisinin doğrudan halk temsiline dayalı olmaktan ziyade, merkezî otoritenin belirleyiciliği altında şekillenen dolaylı bir nitelik arz ettiği görülmektedir.¹²⁸

2.3.3.1. Siyasi Faaliyetler

2.3.3.1.1. Ekonomi Politikaları

Toprak Mahsulleri Vergisi'ne ilişkin kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, II. Dünya Savaşı döneminde yürürlüğe giren Milli Korunma Kanunu çerçevesinde köylülerden mahsul vergisi toplandığı ifade edilmiştir. Mahsullerin teslim yerlerine taşınması sırasında 25 kilometreyi aşan mesafeler için kilometre başına 2 para nakliye ücreti ödenmesi talebinin, küçük miktarlarda ciddi sıkıntılar doğurabileceği vurgulanmıştır. Konuşmada, 26 kilometreyi az miktarda aşan taşımalar için ödenecek tutarın yaklaşık 15–20 kuruş olması, hem maliyeye ek iş yükü getireceği hem de köylünün malının elinde kalmasına yol açacağı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu çerçevede konuşma, uygulamanın pratik sorunlarını ve maliye ile üretici açısından doğuracağı olumsuz sonuçları değerlendirerek, söz konusu düzenlemenin tamamen kaldırılmasının daha uygun olacağını savunmaktadır.¹²⁹

¹²⁷ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Osman Hikmet Işık Hal Tercümesi Kağıdı Örneği, Dönem 5, Sicil:127.

¹²⁸ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Osman Hikmet Işık Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 5, Sicil:127.

¹²⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 3, birleşim 33, s.31.

Gümrük ve Tekel Bakanlığı ile Tekel Genel Müdürlüğü'nün 1950 yılı bütçelerine ilişkin yaptığı konuşmada, Güneydoğu'da yetiştirilen kavak ağaçlarının kibrit üretiminde kritik öneme sahip olduğu ve bölge halkı için önemli bir gelir kaynağı sağladığı vurgulanmıştır. Konuşmada, kütüklerin İstanbul'a taşınması ve işlenmesi yönündeki mevcut uygulamanın verimsiz olduğu eleştirilmiş; üretimin yerinde gerçekleştirilmesinin hem ekonomik hem de bölgesel kalkınma açısından daha faydalı olacağı ifade edilmiştir. Ayrıca çakmak kullanımındaki artışa dikkat çekilerek, kibrit fiyatlarının düşürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede konuşma, ekonomi politikalarının tarımsal üretimi destekleme, yerli sanayiye teşvik etme ve piyasa etkinliğini artırma hedeflerini birlikte gözettiğini göstermektedir.¹³⁰

2.3.3.1.2. Kültür Politikaları

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Üniversitesi, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin 1950 yılı bütçelerine ilişkin yaptığı konuşmada, Erzincan'daki Cimin Nahiyesi kazılarında ortaya çıkan bakır, gümüş ve altın eserlerin İlhani Devleti'ne ait olduğu belirtilmiştir. Deprem felaketinin ardından eserlerin Ankara'ya taşındığı ifade edilerek, bu eserlerin titizlikle ve uygun koşullarda muhafaza edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Konuşma, kültürel politikaların tarihî eserlerin korunması, müzeleşmenin güçlendirilmesi ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması ekseninde şekillendiğini göstermekte; merkezîyetçi ve korumacı bir yaklaşımın ön planda olduğunu ortaya koymaktadır.¹³¹

2.3.3.1.3. Ulaşım Politikaları

Ulaştırma Bakanlığı, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü, Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü ile Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlüğü'nün 1950 yılı bütçelerine ilişkin yaptığı konuşmada, ülke çapında yaşanan ulaşım sorunları ele alınmıştır. Konuşmada, vapur ve tren biletlerinin yetersizliği, trenlerde restoran hizmetleri ve konfordaki eksiklikler gibi somut aksaklıklar vurgulanmış; halkın mağduriyet yaşadığı belirtilmiştir. Bu durum, ulaşım hizmetlerinin düzenli ve yeterli hâle getirilmesi ihtiyacını ortaya koymaktadır. Metin, ulaşım politikalarının kamu taşımacılığının modernizasyonu,

¹³⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 54, s.1103.

¹³¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 51, s.861.

hizmet kalitesinin artırılması ve düzen ile sürekliliğin sağlanması gibi hedeflere dayandığını, müdahaleci ve planlı bir kamu hizmeti anlayışını yansıttığını göstermektedir.¹³²

2.3.3.1.4. İmar Politikaları

Erzincan'da yaptırılacak meskenlere ilişkin, 5243 sayılı Kanun'da bazı değişiklikler yapılmasına ve bu kanuna yeni hükümler eklenmesine dair kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, Erzincan Depremi sonrasında yürütülen yeniden yapılandırma sürecini ve bu kapsamda konut üretimini ele almaktadır. Erzincan'da inşa edilen meskenlerin depreme dayanıklı, kaliteli ve halkın güvenliğini gözetir nitelikte olması olumlu bir şekilde değerlendirilmiştir. Öte yandan, kanun tasarısının 5. maddesindeki kiralama ve kira gelirlerinin taksitlendirilmesine dair düzenleme hukuki açıdan eleştirilmiş; söz konusu hükmün değiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Metin, afet sonrası konut üretimi ile hukuki normların uyumlaştırılmasının önemine odaklanmakta ve yeniden yapılanma sürecinde güvenlik ile hukukun birlikte gözetilmesi gerektiğini göstermektedir.¹³³

2.3.4. Aziz Sami İler (Cumhuriyet Halk Partisi)

1877 yılında, Şaban Efendi ve Elif Hanım'ın oğlu olarak Erzincan'ın Kuruçay ilçesinde dünyaya gelmiştir. İstanbul Göztepe nüfusuna kayıtlı olması, hem yerel köken hem de merkezle bağlantılı bir kimlik taşıdığını göstermektedir. Bu durum, söz konusu milletvekilinin yalnızca taşra kökenli bir figür olmadığını, aynı zamanda erken dönemden itibaren merkezî idarî yapıyla ilişkilenen bir sosyal aidiyet geliştirdiğini ortaya koymaktadır. 1909 yılının Haziran ayında Fatma Serra Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten dört evladı olmuştur. Kuleli Askerî Lisesi ve Harp Okulu'nu bitirmesinin ardından 1901 yılında kurmay yüzbaşı olarak mezun olmuştur. Bu eğitim süreci, onun askerî-bürokratik elit içerisinde yetişmiş bir kariyer çizgisine sahip olduğunu ve üst düzey devlet kadrolarına entegre olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla temsil ettiği sosyal sınıf, doğrudan halk tabanından ziyade askerî-idarî elit kategorisi içerisinde değerlendirilmelidir.

¹³² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 55, s.1198-1199.

¹³³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 25, birleşim 58, s.135-140.

Şam'da Otuzuncu Süvari Alayı Bölük Komutanı olarak görev yapmış; Hicaz Hattı Muhafazası'na memur edilerek Mekke ve Medine arasındaki demiryolu inşasında görev almıştır. Daha sonra Hayfa-Mezirip hattına gönderilerek teknik süreçleri öğrenmiştir. 1906 yılında Dördüncü Tabur Komutanlığı'na atanmış ve Rumeli'de eşkıya takibine memur edilmiştir. Hudut komiserliği, Hareket Ordusu Alay Komutanlığı, Türk-İran Hududu Tahdit Komisyonu Başkanlığı, Erkân-ı Harbiye Başkanlığı, Ordu Kurmay Harekât Şubesi Müdürlüğü, İzmir Menzil Müfettişliği, Batum Baş şehbenderliği, Samsun Asker Alma Dairesi Başkanlığı gibi çok sayıda stratejik görevde bulunmuştur. Bu görev çeşitliliği, onun yalnızca askerî bir kariyere değil, aynı zamanda diplomatik ve idarî alanlara uzanan çok katmanlı bir merkezî bürokratik elit yapının parçası olduğunu göstermektedir. Bu görevleri sürdürdüğü esnada TBMM III. Dönem Genel Seçimleri'ne katılmıştır. 13 Ekim 1927'de mazbatasını almış, 1 Kasım'da meclise katılmış ve 14 Kasım'da mazbatasını onaylanmıştır. Bu süreç, onun askerî ve bürokratik kariyerinin siyasal temsile dönüşümünün merkezî otorite tarafından belirlenen bir süreklilik içinde gerçekleştiğini göstermektedir.¹³⁴Erzincan 5. Dönem milletvekili adayı olmuş; Erzincan Merkez'den 130, Refahiye'den 55, Kemah'tan 49, Kuruçay'dan 29, Pülümür'den 33 ve Kiğı'dan 84 oy alarak toplam 380 oyla milletvekili seçilmiştir.¹³⁵ 6. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş; Erzincan Merkez'den 111, Kemah'tan 50, Refahiye'den 60, Kuruçay'dan 39, Tercan'dan 85 ve Kemaliye'den 45 oy alarak toplam 383 oyla milletvekili seçilmiştir.¹³⁶ 7.Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş; Erzincan Merkez'den 75, Kemah'tan 46, İliç'ten 36, Kemaliye'den 35, Refahiye'den 57 ve Tercan'dan 87 oy alarak toplam 336 oyla milletvekili seçilmiştir.¹³⁷

Bu seçim sonuçları, milletvekilinin yerel düzeyde belirli bir toplumsal karşılık bulduğunu ortaya koymakla birlikte, kariyerinin bütününe bakıldığında temsil ilişkisinin esasen merkezî askerî-bürokratik elit yapılar tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, halkla kurulan bağın doğrudan ve tabana dayalı olmaktan

¹³⁴ Öztürk “ Türk Parlamento Tarihi III Dönem”, s.241-242.

¹³⁵ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Aziz Sami İlder Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 5, Sicil:126.

¹³⁶ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Aziz Sami İlder Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 6, Sicil:130.

¹³⁷ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Aziz Sami İlder Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 6, Sicil:248.

ziyade, devletin merkezî otoritesi aracılığıyla dolaylı biçimde inşa edildiği değerlendirilmektedir.

2.3.4.1. Siyasi Faaliyetler

2.3.4.1.1. İdari Politikalar

Posta, Telgraf ve Telefon Memurları hakkındaki kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, Posta, Telgraf ve Telefon memurlarının derecelendirilmesi ve hizmet koşullarına odaklanmaktadır. Saffet Arıkan, memuriyette ilk derecenin belirlenmesi sürecinde olası değişikliklerin önceden düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır; 18. ve 19. derecelerin belirtilmemesi ile ileride düzeltme gereksiniminin azaltılacağına dikkat çekilmiştir. Ayrıca, amirler aracılığıyla yetkinliği onaylanan memurlar ile özel uzman memurların durumları hakkında açıklamalar yapılmış; bu sayede personel yönetimi ve liyakat esaslarının düzenlenmesi önem kazanmıştır. Konuşma, idari personelin sınıflandırılması ve görev niteliğine uygun derecelendirilmesinin önceden planlanmasının önemini ortaya koymaktadır.¹³⁸

Şark vilayetlerinin bazılarında meydana gelen zelzele münasebetiyle yaptığı değerlendirmede ise Erzincan'ın zorlu iklim koşullarına dikkat çekmiş; yaralıların, çocukların ve kadınların güvenliği açısından çadırlarda barındırılmaları yerine ülke içine nakledilmelerinin daha uygun olacağını vurgulamıştır. Bu çerçevede, esas meselenin acil durumlarda halkın güvenli bir şekilde taşınması ve korunması olduğunu ifade etmiştir. Konuşmalar, idari düzenlemeler ile kriz yönetimi arasında mantıklı bir bağ kurmakta ve sorunlara uygulanabilir çözümler önermektedir.¹³⁹

2.3.4.1.2. Ekonomi Politikaları

Devlet Demiryolları İdaresi'nce Trabzon-İran Yolu üzerinde otobüs, kamyon ve otomobil işletilmesine ilişkin kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, otomobillerin dört gün içinde faaliyete geçirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini ve işletme masraflarının yıllık 96 bin lira olarak hesaplandığını belirtmiştir. Doğudaki posta nakliyatının müteahhitler aracılığıyla yürütüleceğini, ancak Erzincan'da yapılan sözleşmelere zamanında uyulmadığını vurgulamıştır. Gelir kaynaklarının henüz kesinlik

¹³⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 4, birleşim 36, s.103.

¹³⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 7, birleşim 18, s.127-128.

kazanmadığını, İran'dan sağlanacak katkının masrafların yaklaşık yarısını karşıladığını ifade etmiştir. Ayrıca, söz konusu uygulamanın Türkiye ile İran arasındaki ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir. Bu politika ulaşım yatırımları üzerinden bölgesel kalkınmayı ve uluslararası ekonomik ilişkileri güçlendirme amacı taşımaktadır.¹⁴⁰

2.3.4.1.3. Hukuk Politikaları

Vazife esnasında şehit olan Pilot Ekrem Emek ile Makinist Sami Demirel'in kanuni mirasçılara tazminat verilmesine ilişkin kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada, hava şehitlerine yönelik sigorta meselesinin değerlendirildiğini ve mevcut düzenlemenin üçüncü kişiler açısından tekrar uygulanmamasına karar verildiğini ifade etmiştir. Kış mevsimi nedeniyle hava seferlerinin geçici olarak durdurulmuş olması sebebiyle, bu dönemde risk unsurunun bulunmadığını da belirtmiştir. Bu politika kamu görevlilerinin görev sırasında uğradıkları zararların tazmini ve bu durumların hukuki çerçevede sınırlandırılması üzerine kuruludur.¹⁴¹

¹⁴⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 17, birleşim 52, s.146-147.

¹⁴¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 5. Dönem, cilt 22, birleşim 24, s.34.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1939 GENEL SEÇİMLERİ, ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

3.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar

Türkiye’de tek parti yönetimi, 1938 yılına kadar Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliği altında sürdürülmüştür. Onun vefatının ardından, 11 Kasım 1938 tarihinde İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçilmiş ve bu gelişme, siyasal sistemde önemli bir dönüşümün başlangıcını oluşturmuştur. Bu bağlamda, 1938-1945 yılları arasındaki tek parti yönetiminin nasıl bir siyasal karakter taşıdığı ve bu dönemde liderlik anlayışının nasıl şekillendiği, çalışmanın temel tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Söz konusu dönem, literatürde “Milli Şef dönemi” olarak adlandırılmaktadır. İsmet İnönü’ye atfedilen “Milli Şef” unvanı, siyasal otoritenin kişiselleşmesi açısından dikkat çekicidir. Bu kavramın ilk kez Recep Peker tarafından kullanılması ve onun *Disiplinli Hürriyet* adlı yazısında “Milli Şeflerin kararlarına uyan ve inanan bir toplum oluşturmak için çabalıyoruz.” ifadesine yer vermesi, dönemin siyasal zihniyetini yansıtmaktadır. Bu durum, tek parti yönetiminin yalnızca kurumsal değil, aynı zamanda ideolojik bir çerçeveye de sahip olduğunu göstermektedir.¹⁴²

Öte yandan, 1939 yılı genel seçimleri, 1908 tarihli seçim kanununa göre gerçekleştirilen son seçim olması bakımından önem taşımaktadır. 1939 yılının Ocak ayında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin seçim kararı almasıyla başlayan süreçte, ikinci seçmen (müntahip) seçimleri için 13 Mart’ta aday listeleri ilan edilmiş; seçimler 15 Mart’ta başlayarak 21 Mart’ta tamamlanmıştır. Bu seçim sürecinin işleyişi, tek parti döneminde seçimlerin niteliği ve temsil mekanizmalarının sınırları üzerine değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede, Erzincan’da müntahip sayısının 190 olması

¹⁴² Çetin Yetkin, “Türkiye’de Tek Parti Yönetimi” Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983, s.158-159.

ve katılım oranının %95 olarak gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Ancak bu yüksek katılım oranının, rekabetçi bir siyasal ortamdan mı yoksa tek parti sisteminin yapısal özelliklerinden mi kaynaklandığı sorusu, dönemin demokratik niteliğinin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.¹⁴³

3.2. Partilerin Seçim Beyannameleri

3.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi

1939 Türkiye genel seçimleri öncesinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçim sürecine ilişkin olarak gazeteler aracılığıyla kamuoyuna ilettiği mesajlar, yalnızca bilgilendirme amacı taşımayan, aynı zamanda belirli bir söylemsel ve yönlendirici çerçeve içeren bir metin niteliği arz etmektedir. Tan Gazetesi üzerinden aktarılan ifadelerde, partinin geçmişte gerçekleştirdiği inkılâplar ve kamu hizmetleri özellikle vurgulanarak, Cumhuriyet Halk Partisi'nin meşruiyetinin bu tarihsel başarılar üzerinden temellendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda “inkılâp”, “milli görev”, “istikrar”, “kalkınma” ve “refah” gibi kavramların öne çıkarılması, metnin ideolojik dilinin belirli bir süreklilik ve bütünlük anlayışı etrafında kurulduğunu göstermektedir. Halkın parti etrafında birleşmesinin “milli görev” olarak tanımlanması ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy vermenin ülkenin istikrarı ile inkılâpların devamının garantisi olarak sunulması, siyasal tercihin bireysel bir hak olmanın ötesinde kolektif bir sorumluluk çerçevesinde anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle metnin dili, yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda anlam yükleyici ve yönlendirici bir nitelik taşımaktadır.

Metnin içeriği, propaganda ile programatik unsurların iç içe geçtiği bir yapı sergilemektedir. Bir yandan adayların belirlenme süreci, seçim organizasyonunun kapsamı ve adayların nitelikleri gibi unsurlar üzerinden bilgilendirici bir çerçeve sunulmakta; diğer yandan partinin geçmiş başarılarının vurgulanması, halkın güveninin devamlılığına yapılan atıflar ve seçmen davranışının “doğru” bir tercih olarak tanımlanması, metnin propaganda boyutunu güçlendirmektedir. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy vermenin ülkenin geleceği, istikrarı ve inkılâpların sürekliliği ile doğrudan ilişkilendirilmesi, metnin seçmen davranışını belirli bir yönde şekillendirmeyi amaçladığını göstermektedir. Bu çerçevede metin, yalnızca bir seçim programı

¹⁴³ İsmet Binark, “Türk Parlamento Tarihi VI. Dönem “ Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Cilt 1, Sayı 36, Ankara, s.39-40.

sunmaktan ziyade, seçmeni ikna etmeye ve yönlendirmeye dönük bir propaganda metni olma özelliği de taşımaktadır.

Bununla birlikte, metinde yer alan söylemsel unsurlar, seçim beyannamesinin işlevinin daha geniş bir bağlamda değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Halkın parti etrafında birleşmesinin “milli görev” olarak sunulması ve oy verme davranışının ülkenin geleceği ile doğrudan ilişkilendirilmesi, seçim sürecinin yalnızca teknik bir tercih mekanizması olarak değil, belirli bir siyasal ve toplumsal bütünlüğün devamını sağlayan bir araç olarak kurgulandığını göstermektedir. Seçmen davranışının “bilinçli ve doğru” bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğine yapılan vurgu ise, bu davranışın sınırlarının ve yönünün metin içerisinde tanımlandığına işaret etmektedir. Bu doğrultuda seçim beyannamesi, yalnızca bilgi aktaran bir metin olmanın ötesine geçerek, belirli bir siyasal yönelimi meşrulaştıran ve pekiştiren bir işlev taşımaktadır.¹⁴⁴

3.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

3.3.1. İskender Artun (Cumhuriyet Halk Partisi)

Etem Bey ve Münevver Hanım’ın oğlu olarak 1890 yılında dünyaya gelmiştir. Hukuk Fakültesi’nde öğrenimini tamamlamış olması, onun askerî kökenli elitlerden ziyade hukukî-bürokratik formasyon üzerinden şekillenen bir kariyer hattına sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, söz konusu milletvekilinin sosyal sınıf bakımından eğitilmiş bürokratik elitler içerisinde değerlendirilebilecek bir profile sahip olduğunu ortaya koymaktadır. 14.10.320 yılında Mülga Tophane Askerî Merkez Ambarı memurluğuna, 1.10.325 yılında askerî mühimmat mamul ambarı memurluğuna, 1.3.327 yılında İkinci Kolordu Levazım Birinci Şube memurluğuna, 4.8.330 tarihinde Mülga Harbiye Nezareti Kavanin ve Nizamât Şubesi memurluğuna, 1.9.334 tarihinde askerî statüsü korunmak kaydıyla Mülga İaşe Nezareti Muamelat-ı Ticariye Umum Müdürlüğü Merkez Kalemi memurluğuna ve 1.6.336 yılında iaşe teşkilatının kaldırılmasıyla birlikte Büyük Erkânı Harbiye Birinci Şube memurluğuna tayin edilmiştir. Bu görev silsilesi, onun merkezî devlet bürokrasisi içerisinde farklı kurumsal alanlarda görev alarak çok yönlü bir idarî tecrübe kazandığını ve askerî-bürokratik elit yapıya entegre olduğunu göstermektedir. Millî Mücadele sırasında 15.3.338 yılında Anadolu’ya geçmiş ve Millî Müdafaa Vekâleti Ordu Dairesi Birinci Şubeye nakledilmiştir. Daha sonra CHP Genel

¹⁴⁴Cumhuriyet Gazetesi, 26 Mart 1939, s.1.

Sekreterliği ve CHP muhasebeciliği görevlerinde bulunmuştur. Bu durum, onun yalnızca askerî ve idarî alanlarda değil, aynı zamanda yeni rejimin siyasal örgütlenme yapısı içerisinde de etkin rol oynadığını ve merkezî siyasî elit yapıya dahil olduğunu göstermektedir. Askerliği sırasında İtalya ve Balkan savaşları ile Millî Mücadele’de yer alması, onun farklı tarihsel kırılma noktalarında devletin askerî kapasitesi içerisinde aktif bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır. Millî Mücadele’de göstermiş olduğu hizmete karşı İstiklal Madalyası ile taltif edilmesi de bu konumunu teyit etmektedir.¹⁴⁵6. Dönem Erzincan Milletvekili adayı olmuş, Erzincan Merkez 111, Kemah 50, Refahiye 60, Kuruçay 32, Tercan 85, Kemaliye 45, toplamda 383 rey alarak Erzincan milletvekili olmuştur. Bu seçim sonucu, onun yerel düzeyde belirli bir toplumsal karşılık bulduğunu göstermekle birlikte, kariyer bütünlüğü dikkate alındığında temsil ilişkisinin esasen merkezî askerî-bürokratik ve siyasal elit yapılar tarafından şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu milletvekili, yerel aidiyet unsurları taşısa da, ağırlıklı olarak devletin kurumsal elit yapısı içerisinde yetişmiş ve bu yapı aracılığıyla siyasal temsile ulaşmış bir profil sergilemektedir.¹⁴⁶

3.3.1.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

3.3.2. Salih Başotaç (Cumhuriyet Halk Partisi)

Hüseyin Bey ve Fatma Hanım’ın oğlu olarak 1904 yılında Tekirdağ’da dünyaya gelmiştir. Bu durum, Erzincan doğumlu olmamakla birlikte, farklı bir coğrafyadan gelen ve sonradan Erzincan siyasal temsiline dahil olan bir milletvekili profiline işaret etmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, söz konusu milletvekili yerel kökenli bir temsilci olmaktan ziyade, merkezî devlet bürokrasisi içerisinde yetişmiş ve farklı bölgelerde görev yapmış hareketli bir elit kariyerine sahiptir.

Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane Eczacılık bölümünden mezun olmuştur. Meşrutiyet’in ilanına kadar Şam, Halep ve Adana hastanelerinde görev yapması, onun erken dönemden itibaren Osmanlı sağlık bürokrasisinin farklı coğrafyalarında görev

¹⁴⁵ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, İskender Artun Hal Tercümesi Kağıdı Örneği, Dönem 6, Sicil:1053.

¹⁴⁶ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, İskender Artun Seçim Mazbatas Kağıdı Örneği, Dönem 6, Sicil:1053.

alarak merkezî idarî yapıya entegre olduğunu göstermektedir. Meşrutiyet sonrası Edirne'ye tayin edilmesi, Balkan Harbi sırasında Yemen'de iki yıl altı ay görev yapması ve ardından İstanbul'a dönmesi, onun askerî-sıhhiye bürokrasisi içerisinde hareket eden bir devlet görevlisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, temsil ettiği sosyal sınıfın askerî-sıhhiye temelli teknik bürokratik elit olduğu söylenebilir. Gülhane Tatbikat Mektebi eczacılığı, Almanya'da kimya tahsili, Kafkas Cephesi'nin merkezi olan Erzurum'a tayin edilmesi ve mütarekeye kadar görevine devam etmesi, onun uluslararası eğitim ve cephe tecrübesiyle desteklenen üst düzey bir bürokratik kariyere sahip olduğunu göstermektedir. Mütareke sonrasında Harbiye Nezareti Sıhhiye Dairesi'ne atanması, İzmir işgali sürecindeki görevi, Millî Müdafaa Vekâleti eczacı müfettişliği ve Gülhane Tatbikat Mektebi başeczacılığı gibi görevler, onun merkezî devlet yapısı içerisinde kritik sağlık ve lojistik alanlarda görev alan bir elit bürokrat olduğunu göstermektedir. 1932 yılında albaylığa yükselmesi, 1934'te Üçüncü Kolordu baş eczacılığı ve aynı yıl Sıhhiye Vekâleti Merkez Hıfzıssıhha Müessesesi görevleri, onun askerî-sıhhiye bürokrasisinin üst kademelerinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, söz konusu milletvekilinin siyasal temsilinin doğrudan halk tabanından ziyade, devletin teknik ve askerî elit yapısı üzerinden şekillendiğini göstermektedir.¹⁴⁷

6. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, Erzincan Merkez 111, Kemah 50, Refahiye 60, Kuruçay 32, Tercan 85, Kemaliye 45, toplamda 383 rey olarak Erzincan milletvekili seçilmiştir. Bu seçim sonuçları, onun Erzincan'da belirli bir kabul gördüğünü ortaya koymakla birlikte, kariyer bütünlüğü dikkate alındığında temsil ilişkisinin büyük ölçüde merkezî askerî-sıhhiye bürokrasisi tarafından şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla milletvekili, yerel bir siyasi aktörden ziyade, devletin teknik bürokratik elit yapısına mensup ve bu yapı üzerinden taşraya uzanan bir temsil figürü olarak değerlendirilebilir.¹⁴⁸

¹⁴⁷ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Salih Başotaç Hal Tercümesi Kağıdı Örneği, Dönem 6, Sicil:1054.

¹⁴⁸ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Salih Başotaç Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 6, Sicil:1054.

3.3.2.2. Siyasi Faaliyetler

3.3.2.2.1. Hukuk Politikaları

Zelzele felaketine uğrayanların kurtarılması hususunda fevkalâde hizmetleri görülen bazı mahkûmların cezalarının affına ilişkin kanun münasebetiyle yaptığı konuşmada,Erzincan zelzele felaketine müdahalede görev almış mahkûmların olağanüstü hizmetlerini değerlendirmeye odaklanmaktadır. Yaklaşık 45 gün boyunca afet bölgesinde çalışan bu hükümlülerin gösterdikleri çaba nedeniyle cezalarının affedilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buradaki yaklaşım, hukuk politikası açısından olağanüstü durumlarda ceza hukuku uygulamalarının kamu yararı doğrultusunda esnetilebileceğini göstermektedir. Konuşma, afet yönetimi ile hukuk arasındaki esnek ve insani dengeyi öne çıkaran bir perspektif sunmaktadır.¹⁴⁹

3.3.3. Safiyüttin Erdem (Cumhuriyet Halk Partisi)

Mehmet Bey ve Zahide Hanım'ın oğlu olarak 1900 yılında Alaşehir'de dünyaya gelmiştir. Bu doğum yeri, onun yerel ölçekte Alaşehir merkezli bir toplumsal çevre içinde yetiştiğini ve temsil kapasitesinin önemli ölçüde taşra kökenli bir sosyo-kültürel zemine dayandığını göstermektedir. Fatma Nigar Hanım ile evlenmiş ve bir kız çocuğunu evlatlık edinmiştir.Eğitim ve meslekî kariyeri ağırlıklı olarak maarif teşkilatı içerisinde şekillenmiştir. 1920 yılında Alaşehir İdadisi Ulûm-ı Tabiiye muallim vekilliği ile öğretmenlik mesleğine başlamış, 1922'de Alaşehir Merkez Mektebi muallimliğine atanmıştır. 1931 yılında Gördes Merkez Mektebi başmuallimliği ve maarif memurluğu görevlerine yükselmiş, ancak 1932'de yeniden Merkez Mektebi muallimliğine dönmüştür. Daha sonra Eşme Ürküden Köyü muallimliğine tayin edilmiş, 1939'da tekrar Alaşehir Merkez Okulu öğretmenliğine getirilmiştir. 1940 yılında başöğretmenlik ile birlikte maarif memurluğu görevine yükselmiştir. Bu görev silsilesi, onun kariyerinin askerî ya da yüksek bürokratik elitlerden ziyade, taşra eğitim bürokrasisi ve yerel idare içinde şekillenen bir "eğitimci-bürokrat" profiline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla temsil ettiği sosyal sınıf, orta düzey kamu görevliliği ve öğretmenlik üzerinden tanımlanabilecek bir eğitimci bürokrasiye işaret etmektedir. Bu meslekî arka plan, onun merkezî elit yapılarla doğrudan bir askerî-bürokratik ilişki yerine, daha çok

¹⁴⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 6. Dönem, cilt 10, birleşim 42, s.117.

yerel idari ve eğitim kurumları üzerinden gelişen bir kariyer çizgisine sahip olduğunu göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, milletvekilinin merkez tarafından yetiştirilmiş yüksek bürokratik elitlerden ziyade, taşrada görev yapan ve yerel kamu hizmeti üzerinden yükselen bir profil sergilediği söylenebilir. Maarif teşkilatındaki görevlerini sürdürürken milletvekili seçilmiş, ancak meclis döneminin ardından 1944 yılında Manisa İlköğretim Müfettişliği görevine atanmıştır. Bu durum, siyasal temsilinin de büyük ölçüde yerel eğitim ve idarî tecrübesi üzerinden şekillendiğini ve merkezî askerî-bürokratik elitlerden farklı olarak daha tabana yakın bir kamu hizmeti geçmişiyse meclise taşındığını göstermektedir. Bununla birlikte, milletvekilliği süreci dikkate alındığında, halkla doğrudan ve güçlü bir siyasal örgütlenme ilişkisi yerine, yerel bürokratik görünürlük ve eğitimci kimlik üzerinden oluşan bir temsil ilişkisinin baskın olduğu değerlendirilebilir.¹⁵⁰

3.3.3.3. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

3.3.4. İbrahim Şükrü Sökmensüer (Cumhuriyet Halk Partisi)

Mehmet Lütfi Bey ve Akile Hanım'ın oğlu olarak 1890 yılında Üsküp'te dünyaya gelmiştir. Bu doğum yeri, onun Osmanlı'nın Balkan coğrafyasından merkezî devlet yapısına uzanan bir elit dolaşımının parçası olduğunu ve erken dönemden itibaren imparatorluk ölçeğinde şekillenen bir askerî-bürokratik çevreye dahil olduğunu göstermektedir. İlköğrenimini Üsküp Darüledep Mektebi'nde tamamlamasının ardından Edirne Askerî Rüştiyesine girmiş, ardından aynı ildeki askerî idadiden başarıyla mezun olmuştur. Bu eğitim hattı, onun askerî-entelektüel elit üretim mekanizması içerisinde yetiştiğini ve sosyal sınıf olarak üst düzey askerî bürokrasiye mensup olduğunu ortaya koymaktadır. 1910 yılında Mühendishane-i Berrî-i Hümayun'a girerek Sahra Topçu sınıfından mezun olmuştur. 1919'da Erkân-ı Harbiye Mektebi'nin ikinci devresine katılmış, 1920'de Erkân-ı Harbiye sınıfına kabul edilmiş ve 1924'te buradan mezun olmuştur. Bu uzun ve seçkin askerî eğitim süreci, onun merkezî devlet tarafından üretilen

¹⁵⁰ Ş. Şenal Günay, "Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem", Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, s.254-255.

teknik-askerî elit yapının tipik bir temsilcisi olduğunu göstermektedir.1912 yılında 4. Kolordu 9. Ağır Topçu Alayı 1. Tabur 3. Batarya'ya tayin edilmiş; Balkan Harbi sırasında Edirne'nin savunmasında görev almış, şehrin düşmesiyle Sofya'da esir kalmıştır. Daha sonra Çatalca 8. Ağır Topçu Alayı'na atanmış, I. Dünya Savaşı sürecinde ağır obüs taburunda görev yapmış ve 1915 Çanakkale Muharebeleri'nde aktif rol üstlenmiştir. Bu askerî tecrübeler, onun yalnızca bir subay değil, imparatorluğun kritik savaş süreçlerinde görev almış yüksek nitelikli askerî elit olduğunu göstermektedir.

1920 yılında 20. Kolordu Erkân-ı Harbiye'sine atanmış, ardından 1. Şube Müdürlüğüne getirilmiştir. 1922'de binbaşılığa yükselmiş; devamında Erkân-ı Harbiye Reisliği, İskân Umum Müfettişliği, Asayiş Müdürlüğü, Trakya Umumi Müfettişliği Baş Müşavirliği, Emniyet Umum Müdürlüğü ve Hatay Egemenlik Cemiyeti Genel Sekreterliği gibi kritik idarî ve güvenlik görevlerinde bulunmuştur. Bu görev dağılımı, onun askerî alandan sivil güvenlik ve idarî bürokrasiye uzanan merkezî elit ağın içinde yer aldığını ve devletin hem güvenlik hem de idare mekanizmalarında etkin rol üstlendiğini göstermektedir. Dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ile birlikte Cenevre'de Cemiyet-i Akvam çalışmalarına katılması ve İsviçre Polis Enstitüsü üzerine incelemelerde bulunması, onun uluslararası düzeyde temsil kapasitesine sahip üst bürokratik elitler arasında yer aldığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda temsil ettiği sosyal sınıf, askerî-teknik bürokrasi ile diplomatik elit arasında konumlanan merkezî devlet elitidir. Hatay'ın anavatana katılmasıyla birlikte ilk vali olarak görev yapması, merkezî devlet tarafından stratejik bölgelerde görevlendirilen güvenlik ve idare elitinin bir parçası olduğunu göstermektedir. 8 Mart 1943'te 6. Dönem Erzincan milletvekilliğine aday olmuştur. Süveyş Kanal Cephesi'ndeki başarılarından dolayı Harp Madalyası, Seddülbahir'deki hizmetlerinden dolayı Gümüş Liyakat Madalyası ve Büyük Taarruz'daki katkılarından dolayı Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir. Bu nişanlar, askerî elit statüsünü kurumsal olarak da teyit etmektedir. Cemile Hanım ile evli olup üç çocuk babasıdır. Türk Hava Kurumu Başkanlığı, Çocuk Esirgeme Kurumu Genel İdare Kurulu Üyeliği, Eski Muharrirler Cemiyeti Haysiyet Divanı Başkanlığı ve CHP Ankara İl Başkanlığı gibi görevlerde bulunması, yalnızca askerî değil aynı zamanda sivil-siyasal yapının da bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu çok katmanlı görev alanı,

merkezî devlet ile toplum arasında aracılık eden üst düzey bir elit profilini ortaya koymaktadır.¹⁵¹

7. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, Erzincan Merkez 75, Kemah 46, İliç 36, Kemaliye 35, Refahiye 57, Tercan 87, toplamda 336 rey alarak milletvekili seçilmiştir. Bu seçim sonuçları, yerel düzeyde belirli bir toplumsal kabul gördüğünü göstermekle birlikte, genel kariyer yapısı dikkate alındığında temsil ilişkisinin esasen merkezî askerî-bürokratik ve diplomatik elit yapılar tarafından şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla söz konusu milletvekili, yerel bir siyasi aktörden ziyade, devletin üst düzey kurumsal elit yapısında yetişmiş ve bu yapı üzerinden taşraya uzanan bir temsil figürü olarak değerlendirilmektedir.¹⁵²

3.3.4.4. Siyasi Faaliyetler

3.3.4.4.1. Askeri Politika

Büyük Millet Meclisi'nin orduya şükran ve selamlarının tebliğine dair yaptığı konuşmada, II. Dünya Savaşı sürecinde Türk ordusunun gösterdiği başarıların takdir edilmesine ve TBMM'nin orduya duyduğu güven ve şükranın iletilmesine odaklanmaktadır. Vurgulanan temel husus, ordunun geçmişteki kahramanlıklarının hatırlatılması ve gelecekteki görevlerinde aynı başarıyı sürdürmesinin temenni edilmesidir. Bu bağlamda askeri politika, yalnızca savunma kapasitesini artırmayı değil, aynı zamanda tarihsel başarıların hatırlatılması ve kurumsal motivasyon aracılığıyla ulusal bütünlüğü güçlendirmeyi amaçlayan bir anlayışa dayanmaktadır.¹⁵³

¹⁵¹ Günay “ Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem” s.258-260.

¹⁵² TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, İbrahim Şükrü Sökmensüer Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 7, Sicil:249.

¹⁵³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 20, birleşim 15, s.242.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1943 GENEL SEÇİMLERİ, ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

4.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar

1943 yılında gerçekleştirilen genel seçimler, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yeniden oluşturulması amacıyla yapılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin teklifi doğrultusunda, 12 Ocak 1943 tarihinde seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır. Bu bağlamda, 1943 seçimlerinin hukuki çerçevesi ve uygulama biçimi, tek parti döneminde seçimlerin niteliğini anlamak açısından önem taşımaktadır.¹⁵⁴ Seçimler, 14 Aralık 1942 tarihinde yürürlüğe giren 4320 sayılı “Mebus Seçimi Kanunu”na göre gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁵ 15 Ocak'ta başlayan süreç 20 Şubat'ta tamamlanmıştır. Bu seçimlerde, seçilecek milletvekili sayısından fazla aday belirlenerek seçmenlere adaylar arasında tercih yapma imkânı tanınmıştır. Cahit Yalçın bu uygulamayı seçimler açısından bir yenilik olarak değerlendirmiştir. Ancak bu yeniliğin, seçimlerin rekabetçi ve çoğulcu bir yapıya kavuşmasına ne ölçüde katkı sağladığı tartışmalıdır.¹⁵⁶

1939-1943 yılları arasında çeşitli nedenlerle boşalan milletvekillikleri için ara seçimler yapılmış; Haziran 1945'e kadar boş kontenjanlar belirlenerek bu sayıda aday gösterilmiştir. 17 Haziran 1945'te gerçekleştirilen seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilk kez aday göstermemesi ise dikkat çekici bir gelişmedir. Bu durum, tek parti yönetiminin seçim stratejilerinde bir değişim olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.¹⁵⁷ Öte yandan, 1946 yılına kadar Türkiye'de gerçekleştirilen seçimlerin serbest, gizli ve tam anlamıyla demokratik nitelik taşımadığı görülmektedir. Bu süreçte

¹⁵⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6. İctimai 4, Cilt 30.

¹⁵⁵ Resmi Gazete 17.12.1942, s.46-55.

¹⁵⁶ Akandere, “ Milli Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler “ s.42.

¹⁵⁷ Akşam Gazetesi, 11 Haziran 1945.

millî iradenin çeşitli mekanizmalar aracılığıyla sınırlandırıldığı ve hem seçen hem de seçilen açısından çeşitli kısıtlamaların bulunduğu anlaşılmaktadır.¹⁵⁸

Genellikle bu seçimlerde hem seçene hem de seçilene kısıtlamalar uygulanmıştır.¹⁵⁹ VI. Dönem ile VII. Dönem karşılaştırıldığında milletvekillerinin sayısı 470'ten 492'ye çıkarılması temsilin niceliksel olarak artırıldığını göstermektedir.¹⁶⁰

4.2. Partilerin Seçim Beyannameleri

4.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi

1943 Türkiye genel seçimleri öncesinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından yayımlanan seçim beyannamesinde, partiye ait milletvekili aday listeleri ve seçim sürecine ilişkin bilgiler kamuoyuna duyurulmuştur. Beynamede CHP aday listelerinin, milletvekili sayısından daha fazla aday gösterilerek oluşturulduğu belirtilmiş ve bu durumun seçmenlere adaylar arasında tercih yapma imkânı sunduğu ifade edilmiştir. Metinde yer alan içerik, 1943 genel seçimlerinin ulusal birlik, devletin bütünlüğü, milletin refahı ve halkın bilinçli oy kullanması gibi temalar etrafında kurgulandığını göstermektedir. Bu kavramların birlikte kullanılması, seçim sürecine ilişkin vurguların belirli bir bütünlük ve yönelim içinde ele alındığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidar dönemindeki iç ve dış politika uygulamalarına ve özellikle İkinci Dünya Savaşı koşulları altında yürütülen ekonomik ve sosyal politikalara atıf yapılması, seçim beyannamesinin içerik yapısında bu uygulamaların önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Bu doğrultuda metin, seçimlere verilen önemin kamuoyuna duyurulması ve seçim sürecinin belirli başlıklar etrafında çerçevelendirilmesi işlevini üstlenen bir içerik olarak sunulmaktadır.¹⁶¹

4.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

4.3.1. Behçet Kemal Çağlar (Cumhuriyet Halk Partisi)

1908 yılında Şaban Hami Bey ve Zeliha Naciye Hanım'ın oğlu olarak Erzincan'da dünyaya gelmiştir. Aslen Kayserilidir. Bu durum, milletvekilinin hem yerel (Erzincan) hem de dış bağlantılı (Kayseri) bir aile kökenine sahip olduğunu, dolayısıyla tamamen

¹⁵⁸ Nermin Abadan, “ 1965 Seçimlerinin Tahlili “, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1966, s.71.

¹⁵⁹ Akandere, “ Milli Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler “s.121-122.

¹⁶⁰ Faik Ahmet Barutçu, “ Siyasi Anılar 1939-1954” , Milliyet Yayınları, İstanbul, 1977, s.284.

¹⁶¹ İkdâm Gece Postası, 23 Şubat 1943, s.1.

yerel bir elit olmaktan ziyade farklı bölgelerle ilişkili bir sosyo-kültürel çevreden geldiğini göstermektedir. İlk ve ortaöğrenimini babasının vazifesi dolayısıyla Bolu, Konya, Kayseri, Kudüs, Ankara ve İzmir’de tamamlamıştır. Bu eğitim coğrafyası, onun erken yaşlardan itibaren merkezî devlet bürokrasisinin hareketli yapısı içinde yetiştiğini ve yerel toplumdaki çok devlet merkezli bir dolaşım içerisinde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Zonguldak Yüksek Maden Mühendis Mektebinden 1929 yılında mezun olmuştur. Fransa’ya staja gönderilmiştir. 1930-1931 yılları arasında maden mühendisi olarak görev yapmıştır. Bu mesleki formasyon, onun sosyal sınıf olarak teknik-bürokratik ve uzmanlık temelli bir elit grubuna mensup olduğunu göstermektedir. Yani askerî ya da yerel eşraf kökenli bir temsilci değil, modernleşme sürecinin yetiştirdiği teknik devlet görevlisidir. 1932-1933 yılları arasında Türk Dil Kurumu Sekreterliği görevini yapmıştır. 1934-1936 yılları arasında Londra’ya giderek İngiliz sözlü halk edebiyatının yazılı aydın edebiyatına dönüşü ve etkisi aşamalarını incelemiştir. Türkiye’ye döndüğünde Halkevleri Müfettişliğine atanmış, bu görevi esnasında otuzdan fazla vilayet, il ve ilçe dolaşarak incelemelerde bulunmuştur. Bu görevler, onun merkezî devletin kültürel modernleşme ve ideolojik yayılım politikalarını yürüten elit kadrolar içinde yer aldığını göstermektedir. Dolayısıyla merkez tarafından yetiştirilmiş bir “kültürel-bürokratik elit” profili sergilemektedir.

1943-1946 yılları arasında iki dönem boyunca CHP Erzincan milletvekili olarak Meclis’te bulunmuştur. 1946 TBMM Millî Savunma Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 1948’de ise TBMM Divan Kâtipliğine seçilerek milletvekilliğinden istifa etmiştir. Bu süreç, siyasal temsili bireysel yerel liderlikten ziyade parti-devlet mekanizması içinde belirlenen bir kariyer çizgisine dayandığını göstermektedir. İstifa etmesinin ardından Robert Kolejinde öğretmenliğe başlamıştır. Şadırvan adlı sanat dergisi çıkarmıştır. 1960 darbesinin ardından kurucu meclis üyesi olarak tekrar Meclis’e dönmüştür. **Eserleri:** Erciyes’ten Kopan Çığ, Çoban, Burada Bir Kalp Çarpıyor, Atilla, Göklerin Fethi, Dolmabahçe’den Anıt, Kabre Kadar, Namık Kemal, Hür Mavilikte, Hasan Ali Yücel, Battal Gazi Destanı, Benden İçeri, Atatürk, Kuran-ı Kerimden İlhamlar, Timur ve Yıldırım’dır.¹⁶²

¹⁶² Şükran Kurdakul, “Düşün ve Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar Sözlüğü”, Bilpa Yayınları, İstanbul, 1983, s. 149-150.

7. Dönem Erzincan Milletvekili olduğu zaman Erzincan Merkez 77, Kemah 46, İliç 36, Kemaliye 35, Refahiye 57, Tercan'dan 87, toplamda 336 rey almıştır.¹⁶³ 8. Dönem Erzincan Milletvekili olduğu zaman Erzincan Merkez 13.138, Tercan 14.784, Refahiye 9.704, Kemah 6.173, İliç 6.159, Kemaliye 5.482, toplamda 55.440 rey almıştır.¹⁶⁴ Bu seçim verileri, milletvekilinin yerel düzeyde karşılık bulduğunu göstermektedir. Ancak kariyer bütününe bakıldığında, halkla ilişkisi doğrudan bir taban temsiline değil, daha çok merkezî devlet ve parti örgütlenmesi aracılığıyla kurulan dolaylı bir temsil ilişkisine dayanmaktadır.

4.3.1.1. Siyasi Faaliyetler

4.3.1.1.1. Siyasi Politikalar

Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun beyanatı münasebetiyle yaptığı konuşmada, Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve kabinesinin halk ve Meclis tarafından nasıl karşılandığını vurgulamakta; özellikle Atatürk ve İnönü çizgisine bağlılıklarının önemine dikkat çekmektedir. Kabine üyelerinin genç, zeki ve nitelikli kişiler olduğu belirtilerek, yönetimdeki liyakat ve seçkinlik öne çıkarılmaktadır. Temel mesaj, hükümetin bu niteliklerle başarıya ulaşacağı ve çalışmalarının sürekliliğinin temenni edilmesidir. Bu bağlamda siyaset söylemi, liderlik meşruiyetini, liyakat ve milli değerlere bağlılık üzerinden meşrulaştıran bir çerçeveye dayanmaktadır.¹⁶⁵

Behçet Kemal Çağlar ve arkadaşları, Toprak Kanunu'nun kabul edilmesiyle birlikte Mustafa Kemal'in adının saygıyla anılmasına; İsmet İnönü ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne saygı sunulmasına ve Saraçoğlu Hükûmeti'ne başarılar dilenmesine yönelik bir önerge vermiştir.¹⁶⁶

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü'nün 1948 yılı bütçesi münasebetiyle yaptığı değerlendirmede, Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü ile Anadolu Ajansı'nın mevcut işleyişinde ciddi yetersizlikler olduğu tespit edilmektedir. Özellikle personel eksikliği, organizasyon bozuklukları ve bütçe kısıtları, kurumların görevlerini etkin biçimde yerine getirememesine yol açmaktadır. Bu değerlendirme, kamu iletişim politikalarının

¹⁶³ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Behçet Kemal Çağlar Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 7, Sicil:245.

¹⁶⁴ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Behçet Kemal Çağlar Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 8, Sicil:1213.

¹⁶⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 1, birleşim 3, s.28.

¹⁶⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 18, birleşim 72, s.231.

etkinliğini artırmak için yapısal reform ve yeniden yapılanma gerekliliğine işaret etmektedir. Vurgulanan yaklaşım, devletin hem iç bilgilendirme hem de toplumsal iletişim görevlerini yerine getirebilmesi açısından kurumsal kapasitenin güçlendirilmesini öngören çözüm odaklı bir perspektif sunmaktadır.¹⁶⁷

Türkiye'nin komşusunda varlık gösteren Sovyetler Birliği'nde komünizmin yalnızca bir düşünce sistemi olarak değil, aynı zamanda pratik uygulamalarla da kendini gösterdiğini ifade etmiştir. Bu çerçevede, özellikle üniversiteler başta olmak üzere çeşitli yayınlar aracılığıyla bu fikrin yayılmasına karşı gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmiştir. Bununla birlikte, söz konusu gelişmelerin ilim ve düşünce özgürlüğünü sınırlandırma riski taşıyabileceğine dikkat çekmiştir. Türkiye'nin jeopolitik konumu gereği bu hususta son derece dikkatli ve hassas bir tutum sergilemesinin zorunlu olduğunu vurgulamıştır.¹⁶⁸

Behçet Kemal Çağlar, Erzincan milletvekilliğinden istifa ettiğine dair önerge hazırlamıştır.¹⁶⁹

Şemsettin Günaltay'ın kurduğu hükümetin programı münasebetiyle yaptığı değerlendirmede, milletvekilliğinden çekilme gerekçesini açıklamış; önceki hükümetin işleri aksattığını ve planlanan çalışmaların başarıyla yürütülemediğini ifade etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi ilkeleri doğrultusunda hareket edilmesine rağmen mevcut kabinenin bu ilkelere yeterince sadık kalamadığını belirtmiştir. Vicdani ve ahlaki sorumluluk gerekçesiyle istifa ettiğini ve halktan özür dilediğini ifade etmiştir. Behçet Kemal Çağlar'ın siyasi politikaları, erken Cumhuriyet dönemi tek parti yönetimi içinde ideolojik bağlılık, kurumsal eleştiri ve dış politika hassasiyeti ekseninde şekillenmektedir.

170

4.3.1.1. 2. Sağlık Politikaları

Tekel Genel Müdürlüğü 1943 malî yılı bütçe kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde, içkinin halkın sağlığını tehdit ettiğini, elde edilecek gelir uğruna halkın zehirlenmesine razı olunmayacağını sert bir şekilde ifade etmiştir. Bu konuda yalnızca eğitimin değil, aynı zamanda yayın ve cemiyetlerle bu konu hakkında seferberlik

¹⁶⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 8, birleşim 24, s.398-399.

¹⁶⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 12, birleşim 83, s.811.

¹⁶⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 15, birleşim 37, s.209.

¹⁷⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 15, birleşim 36, s.172-175.

olunması gerektiğini belirtmiştir. Fakat Yeşilay dışında hiç kimsenin mücadele etmediğinden bahsetmiştir. Devletin almış olduğu gelirle büyük zararı telafi edemeyeceğini, bu konu hakkında topyekûn mücadele içerisinde olunması gerektiğini vurgulamıştır. Koruyucu halk sağlığı anlayışı çerçevesinde özellikle bağımlılık yapan maddelerle mücadele üzerine yoğunlaşmaktadır.¹⁷¹

4.3.1.1. 3. Eğitim Politikaları

Diyanet İşleri Başkanlığı 1943 yılı bütçesinin 161. maaşlar faslı münasebetiyle ilgili sözlerinde, “müstehikkini ilmiye maaş ve tahsisatı fevkaladesi” ifadesinin anlamını sormuş; bunun din adamlarını mı kastettiği, yani Diyanet İşleri’ne mi bağlı olduğu merak konusu olmuştur. Bununla birlikte sadece din adamlarına verilen ödeneğin diğer ilim sahiplerine neden verilmediğini sorgulamıştır.¹⁷²

Millî Eğitim Bakanlığı 1943 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, Köy Enstitülerinde görev yapan öğretmenlerin eski yaşama ayak uydurabilmesi için nasıl bir destek verileceğini, tecrübeli öğretmenlerin düşük bir maaşla çalıştırılması problemine nasıl bir çözüm üretileceğini, konservatuarlardan mezun olan sanatçıların aldıkları maaşla geçinip geçinmediklerini ve refah içinde yaşamaları için ne yapılacağını sormuştur. Aynı zamanda Türk tiyatrolarında yalnızca yabancı değil, yerli eserlerden de yararlanılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁷³

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü vazife ve teşkilâtı hakkındaki kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, kanunda Basım-Yayım mı yoksa Basın-Yayın mı tartışmaları başlamıştır. Behçet Kemal Çağlar ise bunun Basın-Yayın olarak dile yerleştiğini belirterek, doğru dil kullanımı ile yerleşmiş kullanım arasındaki tercih üzerine yoğunlaşılması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁷⁴

Türk harfleriyle bastırılacak altın paranın şekli hakkındaki mazbata münasebetiyle ilgili sözlerinde, Türk dilinin sadeleşmesi gerektiğini, millî inkılâplar doğrultusunda “Egemenlik Ulusundur” ifadesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu durumun hem Türkçe kökenli hem de milletin iradesini yansıttığını vurgulamıştır.¹⁷⁵

¹⁷¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 2, birleşim 19, s.22.

¹⁷² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 2, birleşim 26, s.180.

¹⁷³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 2, birleşim 28, s.235-236.

¹⁷⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 4, birleşim 49, s.123-124.

¹⁷⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 10, birleşim 55, s.70.

1946 yılı Millî Eğitim Bakanlığı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, Türk sanatçıların eserlerini tamamlamak için yeterli imkânlarının olmadığını, devletin sanatçılara destek vermesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun için Sanatkârlar Birliği, Atatürk Enstitüsü ve aynı zamanda Anadolu Enstitüsü kurulmasını önermiştir. Bu tarz kurumların sanatçıları destekleyip eserlerinin yayılmasına imkân sağlayacağını ve Türk sanatının gelişmesini destekleyeceğini belirtmiştir. Bu konuşmada Türk sanatçıların üretim ve tanıtım konusunda karşılaştığı yetersizlikleri devlet sorumluluğu bağlamında ele almış, kültürel gelişimi desteklemek için kurumsal yapılar önererek, sanatın yaygınlaşması ve korunmasını amaçlayan stratejik bir yaklaşım sergilemiştir.¹⁷⁶

Millî Eğitim Bakanlığının 1948 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, Millî Eğitim Bakanlığının Türkçü, milliyetçi ve aynı zamanda kültürel çalışmalarını övmekle birlikte Atatürk Akademisi ve Anadolu Enstitüsünün kurulmasını talep etmiştir. Öğretmenlerin haklarının verilmesi ve sanat ile birlikte yüksek öğrenimin kuvvetlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁷⁷

Üniversiteler Kanununa ek kanun teklifi münasebetiyle ilgili sözlerinde, profesörlerin milletvekili olmalarının ardından ders veremediklerini, bu durumun üniversiteler açısından büyük bir kayıp olduğunu belirtmiştir. Artık milletvekili olan profesörlerin okullarda ders vermelerini, bu durumun üniversiteye güç kazandıracağını savunmuştur. Aynı zamanda bu profesörlerin yerlerine geçecek olan öğrencilerin iyi yetiştirilmesi gerektiğini öne sürmüştür.¹⁷⁸

Ankara Üniversitesi Kuruluş ve Kadroları hakkında kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, Millî Eğitim ve Bütçe Komisyonlarının faaliyetlerini övmüş, millî irade ve millî istiklalin önemini vurgulamıştır. İlmî siyasete karıştırılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Forklorün Türk milletinin tarihi, kültürel ve sanatsal birikimini yansıttığını belirtmiştir. Genel olarak eğitim politikaları, devletin kültürel üretimi desteklediği, millî değerleri merkeze aldığı ve eğitim kurumlarını hem bilimsel hem de ideolojik açıdan güçlendirmeyi hedeflediği bütüncül bir modernleşme anlayışına dayanmaktadır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 20, birleşim 17, s.321-323.

¹⁷⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 8, birleşim 26, s.596-597.

¹⁷⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 9, birleşim 34, s.88.

¹⁷⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 12, birleşim 83, s.798.

4.3.1.1.4. Ekonomi Politikaları

Maliye Bakanlığı 1943 yılı bütçesinin 245. faslı münasebetiyle sözlerinde, Kızılay ve Çocuk Esirgeme gibi hayır ve yardım kuruluşları için ayrılan ödeneğin Yeşilay için de yeterli miktarda ödenek ayrılmasını talep etmiştir. Bu miktarın küçük olduğunu, devlet tarafından verilmezse de mesele olmayacağını belirtmiştir.¹⁸⁰

İktisadî Devlet Teşekkülleri memurları Tekaüt Sandığı hakkında kanuna ek kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, maden mühendislerinin yer altındaki geçirmiş oldukları hizmet sürelerinin bir buçuk mislinin sayılması hakkında gerçekleşen bir konuşma olmuştur. Bu durumun yalnızca mühendislerin işe başladığı saatler mi yoksa yer altında göreve başladıkları tüm süreyle mi hesaplanacağını sormuştur.¹⁸¹

Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı kanuna, buna ek 4644 sayılı kanunda değişiklik yapılması hakkında kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, devlet İktisadî Teşekkülleri ve bankalarda bulunan memur maaşlarının adaletli olması gerektiğini savunmuştur. Bazı denk olan kanunların haksızlık ortaya çıkardığını, üst kademede olan memurların maaşlarının az verilmesinin psikolojik sorunlara neden olduğunu belirtmiştir. İdari düzenlemeler vasıtasıyla bu sorunların çözülmesi gerektiğini öne sürmüştür.¹⁸²

1757 sayılı Kanuna ek Milletvekillerinin ödenekleri hakkında kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, kendi payına düşen zamlı maaşı Erzincan'da bulunan Kızılay'a bağışladığını belirterek, milletvekili zamlı maaş teklifine karşı çıkmıştır. Aynı zamanda ihtiyacı olmayan milletvekillerinin kendisini desteklemelerini istemiştir.¹⁸³

Bina Yapımını Teşvik Kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde, ev yapımına destek verilmesinin medeniyete ve aynı zamanda yurda daha çok bağlanmaya yardımcı olduğunu belirtmiştir. Bu fırsatlardan ilk başta evi olmayan insanların faydalanması gerektiğini vurgulamıştır. Şehir içindeki arsaların düzensiz olarak planlanmasının ciddi sorunlar oluşturduğunu ifade etmiştir. Büyük Erzincan felaketinin ardından evsiz kalanlara uzun süreli, faizsiz krediyle konut yapılıp yapılmadığını sormuştur.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 2, birleşim 26, s.183.

¹⁸¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 4, birleşim 50, s.158-159.

¹⁸² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 3, birleşim 26, s.745-748.

¹⁸³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 8, birleşim 20, s.154-155.

¹⁸⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 12, birleşim 71, s.201.

Yeniden yapılacak su işleri için gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesine izin verilmesi hakkında 3132, 4100 ve 4649 sayılı kanunlara ek kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, Erzincan sınırları içerisinde bulunan Fırat ve Vasgirt deresinin yenilenmesiyle alakalı işlerin tamamlanmasını talep etmiştir. Fırat deresindeki suyun yükselerek 40 bin dönümlük arsada bulunan köyleri basmasını engellemek ve aynı zamanda bataklık problemini çözmek istediğini belirtmiştir. Bununla birlikte Orta Anadolu'nun su ihtiyacının önemine vurgu yapmak suretiyle Bayındırlık Bakanı ve ekibinden bu projeleri süratli bir şekilde tamamlamalarını rica etmiştir. Bu bağlamda ekonomi politikaları, kamu kaynaklarının sosyal fayda, bölgesel kalkınma ve yeniden inşa süreçleri doğrultusunda planlı ve devlet merkezli bir şekilde kullanıldığı bütüncül bir yaklaşımı yansıtmaktadır.¹⁸⁵

4.3.1.1.5. Hukuk Politikaları

Turgutlu, Ahmetli nahiyesinin Kara Köyünden Sarı Ahmet oğlu Mehmet İsa Ölmez'in ölüm cezasına çarptırılması hakkındaki mazbata münasebetiyle ilgili sözlerinde, köyde, köy halkına saldıran aynı zamanda kadına şiddet uygulayan bir kişinin olduğunu; Mehmet Ölmez'in bu kişiyi kadının namusunu korumak ve köylüyü zulümden kurtarmak amacıyla öldürdüğünü belirtmiştir. Köy halkı Mehmet Ölmez'i desteklemiş ve avukat tutmuştur. Mehmet Ölmez'in eyleminin doğru olduğunu vurgulayarak af talep etmiştir.¹⁸⁶

Behçet Kemal Çağlar bazı ay adlarının değiştirilmesi yönünde kanun teklifinde bulunmuştur.¹⁸⁷

Sıtma Savaşı Kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde, “işçi” kelimesinin “amele” yerine geçtiğini belirterek, artık “amele” kelimesine dönülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁸⁸

Matbuat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, “Vatan, milli mücadele, cumhuriyet ve inkılâp aleyhinde bulunup herhangi bir mahkeme ya da yetkili kurul tarafından mahkûm olmamak” ifadesinin bir anlam bozukluğu olduğunu belirterek, “Vatan, milli mücadele, cumhuriyet ve inkılâp

¹⁸⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 12, birleşim 85, s.1046.

¹⁸⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 9, birleşim 49, s.252-253.

¹⁸⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 15, birleşim 19, s.2.

¹⁸⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 22, birleşim 37, s.161.

aleyhine bulunmaktan herhangi bir mahkeme ya da yetkili bir kurul tarafından mahkûm olmamak” olarak değiştirilmesinin daha doğru olacağını ifade etmiştir.¹⁸⁹

Fikir, aynı zamanda gazetecilik bağımsızlığının korunması gerektiğini vurgulamış, vatandaş kandıran, devletin ve devlet yöneticilerinin itibarını zedeleyen uydurma haberleri yapan kişilerin cezalandırılmasını ve dürüst gazetecilere destek verilmesini talep etmiştir.¹⁹⁰

Adalet Bakanlığı 1947 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, yargıda bulunan eksikleri öne sürerek, yargıçların verdiği kararların halkı tatmin etmediğini ve bazı yargıçların kanun aynı zamanda inkılâp koruyucusu rolünü yerine getiremediğini belirtmiştir. Bu tür yargıçların terfi edilip edilmeme durumunu Adalet Bakanlığına sormuş ve açıklama beklemiştir.¹⁹¹

Ali İhsan Sabis’in affına dair kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, İli İhsan Sabis’in gazetelerde af değil, adli olarak ortaya çıkan hataların düzeltilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu konunun yetki alanına girmediğini belirtmiş; eğer af istenmişse meclisin merhametine başvurulması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹²

Temsil Heyeti azaları ile Birinci Büyük Millet Meclisi azalarına vatani hizmet karşılığı ödenek verilmesine dair kanun teklifi münasebetiyle ilgili sözleri, Heyeti Umumiye’nin komisyona havaleyi reddetmesi farklı bir teklif üzerine olmuştur; aksi takdirde bu teklifin reddedilmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Münakaşa edilen husus, tasarının yeterince işlenip işlenmediği ve Meclisin adalet çerçevesinde hareket edip etmediğinin incelenmesidir. Bu sebeple yeni amaçla verilen takririn oylanmasında ısrar edildiğini ifade etmiştir.¹⁹³

Sivas Kongresine seçilen temsil heyeti üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin birinci döneminde bulunan üyelere vatani hizmet tertibinden aylık verilmesi hakkında kanun teklifi münasebetiyle ilgili sözlerinde, vatana ihanet etmiş olan insanların vatani hizmet tertibinden hiçbir şekilde maaş alamayacağı hususunda Meclisin net karar verdiğini belirtmiştir. Bu kararın maddeye eklenmesini öne sürmüştür. Aynı zamanda,

¹⁸⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 1, birleşim 15, s.352.

¹⁹⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 1, birleşim 16, s.377-378.

¹⁹¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 3, birleşim 19, s.289-290.

¹⁹² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 10, birleşim 42, s.140.

¹⁹³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 10, birleşim 45, s.298-299.

vatana ihanet etmesi nedeniyle idam edilen veya sürgüne gönderilen kişilerin ailelerine maaş bağlanmasının vicdana aykırı olduğunu savunmuştur.¹⁹⁴

Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, halkın iradesinin önemli olduğunu, siyasi tartışmalarda ise hoşgörülü, yapıcı eleştiriler yapılması, seçimlerin daha güvenilir olabilmesi için gizli oy, açık sayım ve objektif seçim kurallarının oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹⁵

Vatana, millete hizmet etmiş olan kişilerin desteklenmesi, ihanet etmiş, hırsızlık yapmış, isyan etmiş kişilerin ise bu desteğin verilmemesi gerektiğini savunmuştur. Meclisin bu konuyla alakalı dengeli ve adaletli bir sonuca ulaşması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹⁶

Millî kadirbilirlik ve atıfet kelimelerini öne sürerek, bu haktan faydalananacak olan insanların ömürleri boyunca iyi birer insan olmaları gerektiğini belirtmiştir. Türk milletine ihanet, isyan ve aynı zamanda isyancılara yardım etmiş kişilerin verilmiş olan haklardan yararlanamayacağını ifade etmiştir. Hak sahiplerinin sonraki süreçte yeni nesiller tarafından saygıyla anılmasını güvence altına almayı hedef edinmiştir.¹⁹⁷

4.3.1.1.6. Dil- Kültür Politikaları

İnönü Armağanları Kanunu münasebetiyle ilgili sözlerinde, keşif ve ihtira gibi Arapça kökenli kelimeler yerine “açım” ve “bulgu” gibi öz Türkçe kelimeler kullanılmasını savunmuştur. Öz Türkçe kelimelerin anlam ve dilimiz açısından daha uygun olduğunu belirtmiştir. Fakat güzel kelime bulunulduğu takdirde değiştirilebileceğini vurgulamıştır.¹⁹⁸

Milli Eğitim Bakanlığı 1947 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, ilk olarak milli bir tiyatro aynı zamanda sermayeli bir Sanatkârlar Birliği kurulmasını önermiştir. İkinci olarak Etnografya Enstitüsünün kurulmasını talep etmiştir; buradaki amacı ise Türk kültürünün ve sanatının gelişmesini sağlamak olmuştur.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 11, birleşim 57, s.299-301.

¹⁹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 12, birleşim 81, s.677-679.

¹⁹⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 12, birleşim 76, s.366-367-369,371.

¹⁹⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 14, birleşim 19, s.123-124.

¹⁹⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 24, birleşim 64, s.255-258.

¹⁹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 3, birleşim 21, s.403.

Subaylar Heyetine mahsus 4273 sayılı Terfi Kanununun birinci maddesinin (B) ve aynı kanunun 4554 sayılı kanunla değiştirilen 11. maddesinin son fıkrasının değiştirilmesine dair olan kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, sunulmuş olan tasarının içinde bulunan yabancı kelimelere itiraz ederek, Türkçenin güvence altına alınması gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine görevli olan komisyonlardan yabancı kökenli kelimelerin değiştirilmesini talep etmiştir.²⁰⁰

Bir birleşim evvel söylediği bir cümle münasebetiyle ilgili sözlerinde, Türklerin köklü tarihinin, zengin dilinin aynı zamanda kuvvetli ordusunun olduğunu vurgulayarak, yabancı kökenli kelimelerin tasarıda kullanılmasının doğru olmadığını ısrarla belirtmiştir. Dilde sadeleşme, tarihsel bilinç ve sanatın kurumsal desteklenmesi üzerinden millî kültürün güçlendirilmesini hedefleyen bütüncül ve korumacı bir anlayışa dayanmaktadır.²⁰¹

4.3.1.1.7. İmar Politikaları

1948 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, Erzincan halkının neredeyse on yıla aşkın bir süre ev beklediğini, hükümetin uygulayacağı ev projesinin memnuniyet ve mutlulukla karşılandığını, bodrum katının eklenmesiyle anlaşmaya varıldığını ileri sürmüştür. Ancak belirlenen ev sayısının tüm şehrin ihtiyacını karşılamayacağını, devletin sonraki dönemlerde ekstra destek vereceğini vurgulamıştır. Afet sonrası yeniden yapılanmayı aşamalı, planlı ve devlet destekli bir süreç olarak ele alan; barınma ihtiyacını uzun vadeli kalkınma politikalarıyla birlikte değerlendiren bir yaklaşımı yansıtmaktadır.²⁰²

4.3.2. Feyzi Kalfagil (Cumhuriyet Halk Partisi)

Mehmet Salih Bey ve Sıddıka Hanım'ın oğlu olarak 1910 yılında Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. 1934 yılında İstanbul Hukuk Fakültesini bitirmesinin ardından Meram hâkim adayı olmuştur. Seniha Hanım ile evlenmiş olan Feyzi Bey, dört çocuk babasıdır. Pazarcık Sorgu Hâkimliği görevinde bulunmuştur. Askerliğini yedek subay olarak yapmış olup, İslâhiye ve Tunceli Cumhuriyet savcı yardımcısı olmuştur. Ardından Elazığ

²⁰⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 14, birleşim 18, s.108-109.

²⁰¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 15, birleşim 36, s.175.

²⁰² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 14, birleşim 15, s.39-40.

Sulh Hâkimi ve Siirt Cumhuriyet Savcısı görevlerinde bulunmuştur. 12 Ağustos 1946 yılında Adalet Komisyonu'na seçilmiştir. 1947, 1948 ve 1949 yıllarında da aynı üyeliğe tekrar seçilmiştir. Söz konusu milletvekilinin sosyal sınıf açısından askerî veya yerel eşraf kökenli bir yapıdan ziyade hukuk eğitimi temelli bürokratik elit içinde yer aldığı görülmektedir. Farklı illerde hâkimlik ve savcılık görevleri üstlenmesi, onun taşra ile ilişkili olmakla birlikte esas itibarıyla merkezî yargı sistemine bağlı hareket eden bir devlet görevlisi olduğunu göstermektedir. Bu nedenle temsil ettiği yapı, yerel elitlerden çok devletin hukuk bürokrasisi içinde yetişmiş profesyonel kadrolardır. Merkez–yerel ilişkisi açısından bakıldığında, kariyerinin büyük ölçüde merkezî adalet teşkilatı tarafından belirlenen atamalar üzerinden ilerlediği, dolayısıyla yerel dinamiklerden ziyade devletin kurumsal hiyerarşisi içinde şekillendiği anlaşılmaktadır. Buna karşın farklı illerde görev yapmış olması, tamamen merkezden kopuk bir yapı değil, taşra üzerinden dolaşan bir bürokratik ağ içinde yer aldığını göstermektedir. Halkla kurduğu ilişki ise doğrudan bir siyasi taban örgütlenmesinden ziyade, yargı ve idarî görevler aracılığıyla oluşan dolaylı bir ilişki niteliğindedir. Bu durum, milletvekilliğinin yerel liderlikten çok devlet memuriyetinden siyasal temsile geçiş şeklinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.²⁰³7. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, Erzincan Merkez 75, Kemah 46, İliç 36, Kemaliye 35, Refahiye 57, Tercan 87 toplamda 336 rey alarak milletvekili seçilmiştir.²⁰⁴

4.3.2.2. Siyasi Faaliyetler

4.3.2.2.1. Ekonomi Politikaları

Toprak Mahsulleri Vergisi hakkındaki kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, toprak mahsulleriyle ilgili olan verginin köylü halkı zor durumda bıraktığını, çiftçilerin elde ettikleri mahsulleri satamadığını öne sürmüştü; bunun önlenmesi adına vergi borcunun erken ödenmesi karşılığında ürünlerini satmalarına izin verecek bir maddenin kanunda yer alması gerektiğini savunmuştur. Buradaki amaç ise önceki dönemlerde yaşanmış olan gecikmelerin çiftçiye tekrar mağdur etmesinin önüne geçmek olduğunu belirtmiştir. Genel olarak yaklaşım, tarım sektöründe vergi uygulamalarını esneterek kırsal kesimin

²⁰³ Mustafa Çufalı, “ Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem”, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012, s.353-354.

²⁰⁴ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Feyzi Kalfagil Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 7, Sicil:1214.

ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik, üretici lehine düzenleyici bir ekonomi politikası anlayışına dayanmaktadır.²⁰⁵

4.3.2.2.2. Hukuk Politikaları

1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurları Kanununa ek kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, ek maddede yer alan yedek subay veya askeri memurların askere çağırıldığı süre içerisinde tutuklu ya da hükümlü iseler tahliye olana kadar sevk edilemeyeceği belirtilmiş,buna karşılık olarak cezaların terhis sonrasında nasıl uygulanacağı konusunda tereddütlerinin olduğunu öne sürmüştür. Bu sebeple terhis edilmiş olan yedek subayların savcılığa bildirilmesi yönünde oluşturulacak maddenin kanuna eklenmesini önermiştir.²⁰⁶

²⁰⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 9, birleşim 48, s.192-194.

²⁰⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7. Dönem, cilt 10, birleşim 57, s.101-102.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1950 YILI GENEL SEÇİMLERİ, ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

5.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar

Türkiye'nin siyasal hayatında önemli bir kırılma noktası olan 1950 seçimleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin uzun yıllar süren iktidarını sona erdirmiştir. Bu bağlamda, 1950 seçimlerinin hangi yönleriyle önceki seçimlerden ayrıldığı ve Türkiye'de demokratikleşme sürecine nasıl bir katkı sağladığı, çalışmanın temel tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, çağdaş demokratik sistemler örnek alınarak hazırlanmış ve seçim sürecine ilişkin önemli düzenlemeler getirmiştir. Buna göre:

- Seçimler tek dereceli ve ekseriyet usulüne göre yapılacaktır.
- Oylar genel, eşit, gizli, şahsî ve serbesttir. Verilen oyların sayım ve ayrımı açık olarak yapılacaktır.
- Her ilin bir seçim bölgesi olup, her 40.000 nüfusa bir milletvekili verilecektir.

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde, 8.905.743 seçmenden 7.953.055'inin oy kullanmasıyla katılım oranı %89,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu yüksek katılım oranı, seçmen davranışının önceki dönemlere kıyasla daha serbest bir ortamda şekillendiğine işaret etmektedir. Seçim sonuçlarına bakıldığında; Demokrat Parti 4.241.393 oy alarak birinci parti olurken, Cumhuriyet Halk Partisi 3.176.650 oyda kalmıştır. Ancak seçim sisteminin çoğunluk esasına dayanması nedeniyle CHP, oyların yaklaşık %39'unu almasına rağmen Meclis'te yalnızca %14,17 oranında temsil edilmiştir. Bu durum, seçim sisteminin temsil adaleti üzerindeki etkisini tartışmaya

açmaktadır. Seçim sonucunda Demokrat Parti'nin 408 milletvekili kazanarak iktidara gelmesi, Türkiye'de çok partili siyasal hayatın fiilen işlerlik kazandığını göstermektedir. Bu gelişme, demokratikleşme sürecinde önemli bir eşik olarak değerlendirilmektedir. ²⁰⁷CHP milletvekili aday başvuruları tamamlandığında yapılan seçimlerde Sabit Sağıroğlu, Yerel düzeyde incelendiğinde ise Erzincan örneği dikkat çekidir. Erzincan'da seçimler düzenli bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Seçimler sırasında halktan veya partililerden kaynaklı herhangi bir kötü olay yaşanmamıştır. Erzincan'da yapılan seçimlere büyük bir katılım sağlanmıştır. Özellikle Erzincan'ın köy ve kasabalarında seçimlere katılım neredeyse %90 civarında olmuştur.²⁰⁸Türkiye İstatistik Kurumu bulgularına göre, Erzincan'da bulunan kayıtlı seçmenlerin sayısı 78.947, oy kullanan seçmen sayısı 71.924 ve seçimlere katılma oranı ise %91,1 olarak tespit edilmiştir. Seçimlerde CHP, 38.631 oy ile oyların %60,4'ünü, DP ise 25.311 oy ile oyların %39,6'sını almıştır.²⁰⁹Demokrat Parti'nin ülke genelindeki başarısına rağmen yerel düzeyde aynı performansı gösteremediğini ortaya koymaktadır.

Bu durumun nedenleri değerlendirildiğinde, CHP adaylarının yerel düzeyde güçlü profillere sahip olması, 1939 Erzincan Depremi sonrasında gerçekleştirilen yeniden inşa faaliyetleri (konutlar, sanayi yatırımları ve altyapı çalışmaları) ve CHP'nin bölgede oluşturduğu siyasal aidiyetin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık Demokrat Parti'nin, deprem sonrası yeterli yatırım yapılmadığı yönündeki eleştirileri, yerel seçmen davranışını dönüştürmekte sınırlı kalmıştır. Bu durum, seçmen tercihlerinin yalnızca ulusal siyasal gelişmelerle değil, aynı zamanda yerel dinamiklerle de şekillendiğini göstermektedir.²¹⁰Öte yandan, CHP iktidarının uzun süreli yönetimi, özellikle II. Dünya Savaşı yıllarında uygulanan ekonomik politikalar ve toplumsal yükümlülükler nedeniyle yıpranmıştır. Bu bağlamda, seçmenlerin ekonomik sıkıntıları ve savaş koşullarını iktidarla ilişkilendirmesi, 1950 seçim sonuçlarının belirleyici unsurlarından biri olarak değerlendirilebilir. Ancak bu değerlendirme yapılırken, dönemin uluslararası koşullarının ve zorunlu ekonomik tedbirlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.²¹¹

²⁰⁷ Kazım Öztürk, "Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem," s. 8-9.

²⁰⁸ Yeni Erzincan, 18 Mayıs 1950.

²⁰⁹ TÜİK, 2012: 49.

²¹⁰ Erdem Yavuz, "Erzincan'da Üç Seçim ", Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, 2017, s. 633.

²¹¹ Şevket Süreyya Aydemir, "İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali", Remzi Kitapevi, İstanbul, 1990, s.127, 131.

5.2. Partilerin Seçim Beyannameleri

5.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi:

1946 ve 1950 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından yayımlanan seçim beyannamelerinde, partinin ülkenin kalkınmasına yönelik politikaları ile köylü ve çiftçi refahı, eğitim, sağlık, adalet, sosyal güvenlik ve dış politika alanlarına ilişkin yaklaşımları ortaya konulmuştur. 1946 seçim beyannamesinde özellikle köylü ve çiftçi kalkınması, ilköğretim, toprak ve orman meseleleri öncelikli başlıklar olarak vurgulanmıştır. Metinde, köylünün meslek bilgisinde, sanat hayatında ve ordu hizmetindeki veriminin artırılmasının eğitim yoluyla mümkün olacağı ifade edilmiştir. Bu çerçevede, toprak reformu kapsamında geniş ve dar topraklı bölgelerde arazi kamulaştırılması yapılırken, her çiftçiye yeterli miktarda arazi bırakılması ve gerekli tesislerin sağlanması esas alınmıştır. Parti programında, köylünün ekonomik bağımsızlığının sağlanması ve “serf durumundan” kurtarılması temel amaç olarak sunulmuştur. Aynı beyannamede, ormanların korunması ve geliştirilmesi, köylerin altyapı ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlık hizmetlerinin köylüye ulaştırılması gibi uzun vadeli hedefler de yer almaktadır. Cumhuriyet Hükümetlerinin savaş yıllarında uyguladığı tasarruf ve mali disiplin politikalarıyla ekonomik dayanıklılığı artırdığı, köylünün geçim düzeyinin korunması ve devlet kaynaklarının etkin kullanımı üzerinde durulduğu görülmektedir. Metinde, ekonomik sıkıntılar ve hayat pahalılığının geçici olduğu, savaş sonrası dönemde kontrol altına alınabileceği yönünde bir değerlendirme yer almaktadır.

1950 seçim beyannamesinde ise programın daha kapsamlı ve somut projelerle genişletildiği anlaşılmaktadır. Demokrasi ve çok partili hayatın güçlendirilmesi, anayasanın Batı demokrasilerine uygun biçimde yeniden düzenlenmesi, laik Cumhuriyet rejiminin korunması ve milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, laiklik ve devrimcilik ilkelerinin sürdürülmesi temel ilkeler olarak sıralanmıştır. Köylü ve çiftçilerin kalkındırılması, eğitim ve altyapı yatırımlarının yaygınlaştırılması, köy yolları, içme suyu temini, toprak dağıtımı, modern tarım tekniklerinin öğretilmesi ve ziraat okullarının kurulması programda yer alan başlıca hedeflerdir.

Sağlık alanında köylerde sağlık merkezlerinin kurulması, çocuk ölümlerinin azaltılması, sıtma ve veremle mücadele çalışmalarının hızlandırılması öngörülmüştür. Şehir ve kasabalarda elektrik ve su altyapısının güçlendirilmesi, gıda fiyat istikrarını sağlamak amacıyla soğuk hava depoları, silo ve kombina tesislerinin kurulması planlanmıştır. Mesken ihtiyacının karşılanması, orta ve teknik okulların yaygınlaştırılması, işçi ve memurların sosyal haklarının genişletilmesi ile kimsesiz çocukların korunması da programın diğer unsurları arasında yer almaktadır.

Ekonomik alanda CHP, devletçilik ilkesine bağlı kalarak büyük maden ve enerji tesisleri ile ulaştırma ve savunma sanayi yatırımlarını sürdürmeyi hedeflerken, özel teşebbüsü teşvik etmeyi ve küçük sanayi için kredi imkânları sağlamayı amaçlamıştır. Ayrıca yabancı sermaye yatırımlarına uygun koşulların oluşturulması ve devlet işletmeleri ile özel teşebbüs arasında eşitlik sağlanması benimsenmiştir. Bütçe disiplininin sağlanması, vergi düzenlemelerinin tamamlanması ve Türk parasının değerinin korunması da ekonomik hedefler arasında yer almaktadır. Milli savunma ve dış politika alanında ise Türk ordusunun güçlendirilmesi, savunma kapasitesinin artırılması, Amerika ve Avrupa ile ekonomik ve teknik iş birliğinin sürdürülmesi ve Türkiye'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunması temel politika olarak belirtilmiştir. Bu çerçevede, partinin yaklaşımı iç ve dış politikada halkın güvenini sağlama ile refah ve kalkınmayı artırma amacı etrafında şekillenmektedir.²¹²

5.2.2. Demokrat Parti:

Demokrat Parti'nin seçim beyannamesinde, halka sunulacak belgelerin rastgele belirlenmiş işlerin veya hizmetlerin bir listesi ya da cetveli şeklinde hazırlanmayacağı ifade edilmektedir. Metinde, asırlarca geri kalmış bir memlekette, bugünün ileri seviyedeki milletleriyle eşit bir düzeye ulaşabilmek için duyulan ihtiyaçların çokluğu nedeniyle, partilerin ölçüsüz ve gerçekleştirilmesi imkânsız vaatlerde bulunma eğilimi gösterebileceği belirtilmektedir. Ayrıca iktidara gelme veya iktidarı koruma arzusunun da çeşitli cazip vaatlerin ortaya çıkmasına neden olabileceği ifade edilmektedir. Bununla birlikte, Demokrat Parti, Türk milletinin vakar ve ciddiyetine uygun bir siyasi parti olma sorumluluğu çerçevesinde, gerçekleştirilmesi mümkün olmayan veya şüpheli vaatlerden kaçınmayı esas aldığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda metinde, vaatlerin

²¹² Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler, TBMM Basımevi, Ankara, 2022, s.141-148.

sınırlandırılması ve gerçekçiliğin ön planda tutulması gerektiği yönünde bir yaklaşım ortaya konulmaktadır.²¹³

5.3.3. Millet Parti

Millet Partisi'nin 1950 seçimlerinde izleyeceği politikalar, parti programı çerçevesinde açık biçimde ortaya konulmuştur. Metinde, partinin iktidara gelmesi ya da Mecliste güçlü bir azınlık oluşturması durumunda hangi alanlarda faaliyet göstereceği ve hangi hedeflerin gerçekleştirilmesi için çaba göstereceği belirtilmektedir. Bu kapsamda, yurttaşların hürriyet ve saadet hakkı temel ilke olarak benimsenmekte; baskıcı uygulamaların yol açtığı korku ve endişenin ortadan kaldırılması öncelikli hedef olarak sunulmaktadır. Metinde, halkın taşkınlıklarının değil, iktidarın baskıcı tutumlarının tehlike kaynağı olduğu ifade edilerek, güven ve huzurun sağlanmasının baskıcı yönetim anlayışından uzaklaşmakla mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, vatandaşlara vicdan, söz, yazı, toplanma ve çalışma hürriyeti tanınması; devletin keyfi müdahalelerinden korunma ve işçilerin grev hakkı dahil olmak üzere sosyal özgürlüklerin güvence altına alınması temel hedefler arasında yer almaktadır.

Ekonomik alanda ise hükümetin yanlış tedbirleri ve aşırı müdahalelerinin sona erdirilmesi durumunda, halkın yaşam standardının yükseleceği ve köylülerin ile şehirdeki çalışanların refaha ulaşacağı ifade edilmektedir. Metinde bu hedefleri gerçekleştirebilecek siyasi aktör olarak Millet Partisi öne çıkarılmaktadır. Güven unsurunun sağlanması, siyaset ve idareyle uğraşanların söz ve davranış bütünlüğü içinde olması, muhalefetin özgürce görüşlerini ifade edebilmesi ve mülkiyet güvenliğinin korunması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca “şef usulü” ve yetkinin tek elde toplanmasının sona erdirilmesi gerektiği ifade edilmekte; halk tarafından kurulmuş ve halk için çalışan bir hükümet anlayışı hedeflenmektedir. Parti iç işleyişinde kalıcı makamların bulunmaması ve demokratik kongrelerin serbest biçimde yapılması, bu yaklaşımın göstergesi olarak sunulmaktadır.

Seçim sürecine ilişkin olarak da, halkın oy kullanırken program ve tüzüğü dikkate alması, güven duyulan adaylara oy verilmesi, sandıkların başında dikkatli olunması ve hile durumunda tutanak tutulması gerektiği belirtilmektedir. Yargıçların seçimlerin şeffaf

²¹³ Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler, s.149-150.

ve adil gerçekleşmesi konusunda manevi sorumluluk taşıdığı ifade edilmekte; halkın kararlılığının ve oyuna sahip çıkmasının baskı ve hileleri etkisiz kılacağı vurgulanmaktadır. Metin, 14 Mayıs 1950 tarihinin ülkenin refah, hürriyet ve saadet yolunda önemli bir dönüm noktası olacağı inancıyla sona ermektedir.²¹⁴

5.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

5.3.1. Mehmet Sabit Sağıroğlu (Cumhuriyet Halk Partisi)

Mustafa Vehbi Bey ve Şerife Hanım'ın oğlu olarak 1881 yılında Erzincan'ın Kemah ilçesinde dünyaya gelmiştir. Yerel bir doğum noktasına sahip olmakla birlikte, sonraki kariyer çizgisi dikkate alındığında bu yerel kökenin merkezî devlet yapısı içinde yükselen bir idarî elit profiline dönüştüğünü ortaöğrenimini tamamladıktan sonra altı yıla kadar özel ders alması ise dönemin sıradan eğitim çizgisinin ötesinde, daha seçkin ve bireysel eğitim imkânlarıyla yetiştiğini göstermektedir.

Farklı illerde valilik görevlerinde bulunması, taşra yönetiminde görev alan üst düzey bir idarî elit olduğunu, merkezî devlet tarafından farklı bölgelerde görevlendirilen bir bürokratik kariyer izlediğini, Malta'ya sürgün olarak gönderilmesi ise, Osmanlı son döneminin siyasal ve idarî dönüşüm süreçlerinde aktif rol almış üst düzey yönetici sınıf mensubu olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda sosyal sınıfı, yerel eşraf ya da halk temsilciliğinden ziyade merkezî idarî elit ve devlet bürokrasisi içerisinde değerlendirilmelidir.

12 Ağustos 1946'da TBMM Anayasa Komisyonu üyeliğine seçilmiş, 1946, 1947, 1948 ve 1949 yıllarında bu göreve tekrar seçilmiştir. Bu durum, onun yasama sürecinde süreklilik gösteren kurumsal bir rol üstlendiğini ve merkezî devlet yapısı içinde etkin bir bürokratik-siyasal elit olarak konumlandığını göstermektedir.²¹⁵ 8. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, Erzincan Merkez 13.812, Tercan 14.674, Refahiye 9.813, Kemah 6.811, İliç 6.243, Kemaliye 5.476 olmak üzere toplamda 56.829 rey alarak

²¹⁴ Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler, s.158-161.

²¹⁵ Çufalı, “Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem”, s.395.

milletvekili seçilmiştir.²¹⁶9. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, toplamda 38.299 rey olarak milletvekili seçilmiştir.²¹⁷

5.3.1.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

5.3.2. Ziya Ağca (Cumhuriyet Halk Partisi)

Zülfü Bey ve Fatma Hanım'ın oğlu olarak 1882 yılında Erzincan'da dünyaya gelmiştir. Erzincan doğumlu olması, onun yerel bir toplumsal çevreye ait olduğunu göstermektedir; ancak askerî eğitim alarak Harbiye'den mezun olması, sosyal sınıf olarak yerel eşrafın ötesinde, Osmanlı-Türkiye askerî bürokrasisi içinde yetişmiş bir elit profiline işaret etmektedir.1937 yılında Dersim Harekâtına katılması, aktif askerî görevler içinde yer aldığını, devletin güvenlik politikalarının uygulanmasında rol alan askerî elit kadro içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Bu yönüyle kariyeri, doğrudan sahada görev yapan profesyonel askerî sınıfın bir parçası olarak şekillenmiştir.24 Eylül 1940'ta emekli olmasının ardından, 1946 seçimlerinden önce CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı görevini üstlenmesi, askerî kariyerdan sivil siyasal yapıya geçiş yaptığını ve merkezî parti örgütlenmesi içinde yer aldığını Bu durumunda, yerel siyasetle ilişkisinin bireysel taban hareketinden ziyade CHP'nin kurumsal yapısı üzerinden geliştiğini ortaya koymaktadır.1946 seçimlerinde CHP Erzincan milletvekili adayı olmuş; Erzincan Merkez 14.054, Tercan 14.809, Refahiye 9.712, Kemah 6.005, İliç 6.217, Kemaliye 802 olmak üzere toplam 51.599 oy alarak 8. Dönem Erzincan milletvekili seçilmiştir. Bu seçim sonuçları, milletvekilinin Erzincan genelinde belirli bir kabul gördüğünü göstermektedir.²¹⁸

²¹⁶ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Mehmet Sabit Sağıroğlu Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 8, Sicil:501.

²¹⁷ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Mehmet Sabit Sağıroğlu Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 9, Sicil:501.

²¹⁸ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Ziya Ağca Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 8, Sicil:1384.

5.3.2.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

5.3.3. Rauf Bayındır (Cumhuriyet Halk Partisi)

1899 yılında Sami Bey ve Bedriye Hanım'ın oğlu olarak Erzincan'da dünyaya gelmiştir. Erzincan'da doğmuş olması, onun yerel bir toplumsal çevreye ait olduğunu göstermektedir. Ancak eğitim ve mesleki kariyerinin büyük ölçüde farklı şehirlerde şekillenmesi, yerel bir eşraf temsilcisinden ziyade merkezî devletin eğitim bürokrasisi içinde yetişmiş bir sosyal sınıfa mensup olduğunu ortaya koymaktadır. İlköğrenimini Erzincan Orhaniye İlkokulunda tamamlamıştır. Orta ve lise askerî öğrenimini İstanbul'da bitirmiştir. 1923 yılında Halkalı Ziraat Mektebi Âlisinden mezun olmuştur. Emine Hanım ile evlenmiş olup bir tane evladı vardır.

1923-1943 yılları arasında ortaokul ve lisede öğretmenlik, muavinlik ve müdürlüklerde çalışmıştır. Bu uzun mesleki süreç, onun sosyal sınıf olarak askerî ya da siyasi elit değil, eğitimci-bürokratik elit içinde değerlendirilebileceğini göstermektedir. 1923-1935 yılları arasında Erzincan Ortaokulu ve Lisesinde müdür muavinliği, 1930-1932 yılları arasında Kars Ortaokulu ve Lisesinde, 1935-1937 yılları arasında Samsun Lisesinde müdürlük, 1937-1938 yılları arasında Trabzon Lisesinde öğretmenlik, 1938-1939 yılları arasında Erzurum Lisesinde müdürlük yapmıştır. 1939 yılından itibaren ise İstanbul Erkek Lisesinde öğretmenlik, Vefa Lisesinde müdür muavinliği yapmıştır. 1941 yılı itibarıyla Ankara Gazi Lisesinde müdürlük, Atatürk Lisesinde öğretmenlik görevinde bulunmuştur. Bu görev dağılımı, merkezî devlet tarafından farklı illere atanan bir eğitim bürokratı olduğunu ve yerel halktan bağımsız şekilde işleyen devlet eğitim sistemi içinde hareket ettiğini göstermektedir. Bu nedenle merkez-yerel ilişkisi, doğrudan yerel temsilden ziyade merkezî idarenin tayin sistemi üzerinden şekillenmiştir. Aynı zamanda 1944-1946 yılları arasında Tarım Bakanlığı Mütahhassıs Müşavirliği görevinde bulunması, onun teknik bilgiye dayalı devlet bürokrasisine dahil olduğunu göstermektedir. 9 Ocak 1946 yılında Erzincan Belediye Başkanı olmuştur. Erzincan Depremi'nin ardından tamamen yıkılmış olan şehrin yeniden kurulması sürecinde aktif rol almıştır. Bu yönüyle halkla ilişkisi bu dönemde doğrudan ve güçlüdür. 1948 yılına kadar belediye başkanlığı devam etmiştir. 1948 yılında Erzincan milletvekili seçilmiştir.

1948 tarihinde TBMM Millî Eğitim Komisyonuna üye olarak seçilmiştir. “Tabiat Bölgesi” adlı eseri bulunmaktadır.²¹⁹

8. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, Erzincan Merkez 6.526, Refahiye 9.608, Tercan 3.184, İliç 3.475, Kemah 4.475, Kemaliye 4.037 olmak üzere toplamda 31.305 rey alarak Erzincan milletvekili seçilmiştir.²²⁰ 11. Dönem Erzincan milletvekilliğine aday olmuş, 33.887 rey alarak seçilmiştir.²²¹

5.3.3.1. Siyasi Faaliyetler

5.3.3.2. Hukuk Politikaları

Erzincan Milletvekili olan Rauf Bayındır’ın milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulan Karma Komisyon raporu bulunmaktadır. Rauf Bayındır’ın konuşması, yasa metinlerindeki belirsizliklerin uygulamada sorun yaratabileceğini göstermektedir²²²

“Umumi Hayata Müessir Olan Afetler” ibaresinin belirsizliğe neden olduğunu, çünkü bir afetin genel mi yoksa yerel mi olduğunun idarecilerin vicdanına kaldığını belirtmiştir. Bundan dolayı bu ifadenin çıkarılmasını talep etmiştir. Bununla birlikte Erzincan’ın imarıyla beraber diğer konuların da yeterince açıklanmadığını söylemiştir. Erzincan’ın imarı ve ilgili konuların detaylandırılmaması Ayrıca, Erzincan’ın imarı ve ilgili konuların detaylandırılmaması, yasaların yeterince açıklayıcı ve uygulanabilir olmadığını ortaya koymaktadır.²²³

5.3.3.3. Ekonomi Politikaları

Erzincan ve Erzurum belediyelerine (3.300.000) lira ikrazına dair olan 4126 sayılı Kanunun ikinci maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, Erzincan ve Erzurum belediyelerine verilen 3.300.000 liralık kredi ve 4126 sayılı Kanun’un ikinci maddesiyle ilgili olarak yaptığı konuşmada, belediyelerin taksit borçlarını ödeyemediğini ve bu durumun uzun yıllar devam ettiğini belirtmiştir. Erzincan

²¹⁹ Osman Nebioğlu, “ Türkiye’de Kim Kimdir “ , Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, s.127.

²²⁰ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Rauf Bayındır Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 8, Sicil:1516.

²²¹ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Rauf Bayındır Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 11, Sicil:1516.

²²² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 22, birleşim 13, s.49.

²²³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 8, birleşim 61, s.407.

Belediyesi'nin bütçesinin borçları karşılamaya yetersiz olduğunu ve gelecekte de bu borçları ödeyemeyeceklerini vurgulamıştır. Bu nedenle borcun affedilmesini talep etmiştir. Bayındır'ın sözleri, yalnızca borç miktarını aktarmakla kalmayıp, yerel yönetimlerin mali açıdan karşılaştığı yapısal sorunları da ortaya koymaktadır. Belediyelerin uzun süren mali sıkıntıları, hem yerel hizmetlerin sürdürülebilirliğini hem de tarımsal ve diğer ekonomik yatırımların uygulanabilirliğini olumsuz etkileyebilir. Bu durum, yerel yönetimlerin finansal sürdürülebilirliği sağlamak için merkezi hükümet desteğine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.²²⁴

Ziraat Vekâleti, Devlet Üretme Çiftlikleri Umum Müdürlüğü, Orman Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle ilgili sözlerinde, önceki dönemlerde elma ve yaprak kurtlarıyla mücadelenin başarılı bir şekilde yürütüldüğünü belirtmiş, ancak günümüzde bahçelerin tırtıllarla kaplandığını ve yapılan mücadelelerin yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Bu durum, özellikle aşılı fidanları olumsuz etkileyerek tarımsal üretimde sorunlar yaratmaktadır. Tarım Bakanlığının bu problemlere çözüm bulması gerektiğini vurgulayan Bayındır, elma ve yaprak kurtlarıyla mücadeledeki eksikliklerin üretimi ve aşılı fidanları tehlikeye attığını, bu nedenle merkezi düzeyde etkin bir müdahalenin zorunlu olduğunu belirtmiştir.²²⁵

5.3.3.4. İmar Politikaları

Erzincan'da yaptırılacak meskenler hakkında 5243 sayılı kanunda bazı değişiklikler yapılmasına ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesine dair olan kanun münasebetiyle ilgili sözlerinde, Erzincan'da yaptırılan takma evlerin halk tarafından beğenildiğini ve küçük şikâyetlerin yalnızca alışma sürecinden kaynaklandığını belirtmiştir. Ancak, evlerin bankaya verilmesi ve borç ödenmediği takdirde satışa çıkarılması yönündeki kararı uygun bulmadığını ifade etmiştir. Bu durum, yapılan konutların halk tarafından benimsenmiş olmasına rağmen, borçların ödenmemesi hâlinde uygulanacak satış yöntemlerinin sorun yaratabileceğini göstermektedir. Bayındır ayrıca, hükümetin zor durumda kalan vatandaşlara çözüm bulacağına dair inancının tam olduğunu vurgulamıştır.²²⁶

²²⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 24, birleşim 48, s.721.

²²⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 12, birleşim 49, s.839.

²²⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 8. Dönem, cilt 25, birleşim 58, s.137.

Umumi hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardıma dair kanun lâyihası münasebetiyle ilgili sözlerinde,doğal afetlerle ilgili kanunun yalnızca İmar ve İskân Vekâleti tarafından düzenlenmesini eleştirmiş ve bu kanunun Bayındırlık ile Ziraat Vekâletlerini de ilgilendirdiğini belirtmiştir. Erozyonu da deprem ve sel gibi ciddi bir felaket olarak vurgulayan Bayındır, söz konusu kanunun yalnızca geleceğe dönük kararlar içerdiğini, geçmişte yaşanmış Erzincan Depremi gibi büyük felaketleri göz ardı ettiğini ifade ederek bu yasanın kaldırılmasını talep etmiştir. Bu eleştiriler, afet yönetimi kanun tasarısının geçmiş deneyimleri dikkate almadığı ve uygulamada kapsamlı bir çözüm sağlayamayacağı yönündeki kaygıları ortaya koymaktadır.²²⁷

Orman Umum Müdürlüğü 1959 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde,Kilis ilinde orman merkezinin kurulmasını eleştirmiş ve bölgenin ormansız olmasından kaynaklı yol ve taşımacılık problemleri yaratacağını öne sürmüştür. Bu konuyla ilgili ayrılmış olan ödeneğin gerçekten yerinde kullanılıp kullanılmadığının teftiş edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, erozyon gibi doğal afetlerin de orman politikalarının kapsamına alınması gerektiğini belirtmiştir. Bu sözler, orman ödeneklerinin etkin kullanımı ve bölgesel ulaşım üzerindeki etkileri konusundaki tartışmaları ortaya koymakta ve kaynakların planlı ve etkili şekilde yönetilmesinin önemini göstermektedir.²²⁸

5.3.3.5. Eğitim Politikaları

Maarif Vekâleti, Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1960 yılı bütçeleri münasebetiyle ilgili sözlerinde,öğretmen maaşları ve eğitimdeki öğretmen-öğrenci ilişkileri üzerinde durmuştur. 1923 yılından beri uygulanan hür terbiye anlayışının değerli olduğunu vurgularken, günümüzde özellikle varlıklı ailelerin çocukları ile öğretmenler arasındaki iletişimin problemlili hâle geldiğini ifade etmiştir. Bu durum, eğitimde eşitlik ve etkin öğretim açısından karşılaşılan zorlukları ortaya koymakta ve öğretmen-öğrenci ilişkisinin kalitesinin eğitim başarısı üzerindeki belirleyici rolünü göstermektedir.²²⁹

²²⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 7, birleşim 32, s.20.

²²⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 7, birleşim 46, s.1009.

²²⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 12, birleşim 48, s.613.

Öğretmen kadrosunun yeterli olmadığını ve teftişlerde düzen olmadığını, ders araç ve gereçlerinin eski ve aynı zamanda sayısının az olduğunu öne sürmüştür. Yabancı derslerin işlenmediğini, buna rağmen öğrencilerin sınıf geçtiğini söylemiştir. Bu problemlerden ötürü öğrencilerin verim alamadığını vurgulamıştır.²³⁰

Türkiye’de millî bir kütüphanenin bulunmadığını ve devletin bu konuda herhangi bir girişimde bulunmadığını belirtmiştir. Ayrıca şehir ve okul kütüphanelerinin sayısının az olduğunu vurgulayarak, özellikle köyde yaşayan çocukların kitap yetersizliği nedeniyle şehirdeki akranlarına göre geri kaldığını ifade etmiştir. Bu nedenle, gelecek bütçede millî ve okul kütüphanelerinin kurulmasının gerekliliğini önemle belirtmiştir. Bu durum, eğitimde fırsat eşitsizliği ve bilgiye erişim eksikliğini ortaya koymakta, devletin kütüphane yatırımları yoluyla eğitimde kaliteyi artırmasının önemini göstermektedir.²³¹

İlkokul inşalarının Osmanlı Meşrutiyet döneminde halk tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Erzincan’daki köy okullarının geçmişte yararlı olduğunu, ancak bu dönemde yapılan birkaç okulda inşaat hatalarından dolayı binaların yıkıldığını ifade etmiştir. Yeni okul inşalarında ise önceliğin nüfusu çok olan bölgeler yerine, ulaşımı zor ve imkânları kısıtlı yerlerde olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşım, eğitim yatırımlarının planlanmasında ihtiyaç temelli önceliklendirme ve kırsal alanların erişilebilirlik sorunlarının dikkate alınmasının önemini ortaya koymaktadır.²³²

Derneklerin ilkokullara yaptığı yardımların yetersiz ve düzensiz olduğunu belirtmiş, topladığı paraların büyük kısmının Maarif Vekâleti tarafından yönetildiğini ve derneklerin katkısının bu nedenle sembolik bir boyut kazandığını ifade etmiştir. Ayrıca, okul inşaatlarının çok yavaş ilerlediğini vurgulayarak, bu çalışmaların hızlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum, eğitim altyapısındaki eksiklikleri ve inşaat sürecindeki aksaklıkları gözler önüne sermekte, devletin ve yerel kuruluşların koordineli ve etkin müdahalesinin gerekliliğini göstermektedir.²³³

5.3.4. Osman Nahit Pekçan (Cumhuriyet Halk Partisi)

1899 yılında Hasan Tahsin Bey ve Emine Münire Hanım’ın oğlu olarak İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Aslen Erzincan ili Kemaliye ilçesine bağlı Geşo

²³⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 12, birleşim 48, s.623-624.

²³¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 12, birleşim 48, s.627-628.

²³² Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 12, birleşim 48, s.646.

²³³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11. Dönem, cilt 12, birleşim 48, s.652.

köyündendir. Bu durum, onun doğum itibarıyla merkezde (İstanbul) yetiştiğini, köken itibarıyla ise taşra (Erzincan) bağlantısına sahip olduğunu göstermektedir. İstanbul Hukuk Fakültesi ve Yüksek Ticaret Okulu mezunu olmuştur. Arapça ve Farsça bilmektedir. Evli olmakla birlikte iki çocuk babasıdır. “İzahlı Maden Mevzuatı” adında eseri mevcuttur.1924 yılından 1927 yılına kadar Ankara Cinayet ve Asliye Mahkemelerinde azalık yapmıştır. Bir süre Ziraat Bankasında çalışmasının ardından 1928 yılında İktisat Vekâletine girmiştir. Bu durum, yargıdan ekonomik bürokrasiye geçen merkezî devlet kariyerini göstermektedir. Bu bakanlıkta sırasıyla Sanayi ve Mesai Umum Müdürlüğü, Mesai Şube Müdürlüğü, Şirketler ve Sigortalar Komiserliği ve Hukuk Müşavirliği görevlerini yapmıştır.1934 yılında Bakanlık Müfettişliğine tayin edilmiş olup, 1941 yılında Bakanlık Başmüfettişi ve 1943 yılında Teftiş Kurulu Başkanı olmuştur. Milletvekili seçilinceye kadar bu görevine devam ettirmiştir.²³⁴8. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, Erzincan Merkez 10.400, Kemah 5.870, İliç 2.583, Kemaliye 7.275, Refahiye 10.399, Tercan 12.380 olmak üzere toplamda 48.907 rey alarak milletvekili seçilmiştir.²³⁵9. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş toplamda 39884 rey alarak milletvekili seçilmiştir.²³⁶

5.3.4.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

²³⁴Çufalı, “ Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem”, s.393-394.

²³⁵ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Nahit Pekçan Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 8, Sicil:1527.

²³⁶ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Nahit Pekçan Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 9, Sicil:1527.

ALTINCI BÖLÜM

1954 GENEL SEÇİMLER ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MESLİS FAALİYETLERİ

6.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar

1950’li yıllarda Demokrat Parti iktidara geldiğinde, tarımda makineleşme ve üretim artışları gözlemlenmiş; özellikle iklim koşullarının da elverişli olmasıyla tarımsal üretimde belirgin bir yükseliş yaşanmıştır. Bu gelişmeler, Demokrat Parti döneminin ekonomik politikalarının kırsal üretim üzerindeki etkisini değerlendirmek açısından önemli bir alan oluşturmaktadır. Sanayi alanında özellikle çimento ve şeker sanayilerinde yaşanan gelişmeler dikkat çekmektedir. Bununla birlikte sağlık, eğitim ve ulaşım alanlarında gerçekleştirilen yatırımların, toplumun yaşam standardı üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu ifade edilmektedir. Ancak bu gelişmelerin ekonomik modernleşme sürecine katkısı, yalnızca niceliksel artışlarla değil, yapısal dönüşüm açısından da değerlendirilmelidir.

Dış politika bağlamında Demokrat Parti’nin Kore Savaşı’na asker göndermesi, Türkiye’nin uluslararası sistemle bütünleşme sürecinde önemli bir adım olarak görülmüştür. Bu karar sonrasında Türkiye’nin NATO üyeliği gerçekleşmiş ve ülkenin Batı bloğuyla ilişkileri güçlenmiştir. Bu gelişmelerin iç politikaya yansımaları ise iktidarın meşruiyetini artıran unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Partisi seçim sonuçlarını önemli bir kırılma olarak değerlendirmiş ve muhalefet konumunda yeniden siyasal strateji geliştirme sürecine girmiştir. CHP’nin 1950–1954 yılları arasında yürüttüğü faaliyetler, çok partili sisteme geçiş sonrası muhalefetin kurumsallaşma çabaları açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda parti, 1954 seçimlerine yönelik hazırlıklarını artırmış ve siyasal stratejisini yeniden şekillendirmiştir. 1954 seçimleri öncesinde gerçekleştirilen olağanüstü kurultayda parti tüzüğünde

değişiklikler yapılmış ve muhalefet partileriyle iş birliği arayışları gündeme gelmiştir. Bu durum, çok partili siyasal sistemin henüz kurumsal olarak istikrara kavuşmadığını göstermektedir.²³⁷

1950 yıllarında MP, halkın desteğini almak amacıyla dini siyasete alet etmek suretiyle, 20 Ocak 1954 tarihinde mahkeme kararıyla kapatılmıştır. MP'nin kapatılmasının ardından, Osman Bölükbaşı liderliğinde 10 Şubat 1954 tarihinde Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) kurulmuştur. CMP, MP'nin stratejisini devam ettirerek dini siyasete alet etmeye devam etmiştir.²³⁸ 12 Mart 1954 tarihinde Cumhuriyetçi Millet Partisi, yayımladığı bir bildiride muhalefet partilerine iş birliği yapma çağrısında bulunmuştur. Bu çağrı ile CMP, seçimlerde güç birliği sağlamayı ve ortak bir strateji benimsemeyi amaçlamıştır.²³⁹ Yapılan iş birliği çağrıları olumlu sonuçlanmıştır; ancak Demokrat Parti, kendi aleyhinde gerçekleşecek iş birliğine karşı sınırlamalar getirmiştir.²⁴⁰

CHP, 1950 yılından 1954 yılına kadar Demokrat Parti'nin çıkaracağı petrol ve sermaye yasalarına karşı sağlam bir muhalefet sürdürmüştür. Bu yasaların Amerikalı uzmanlar tarafından hazırlandığını ve İsmet İnönü tarafından da Lozan'da kazanılmış olan ekonomik özgürlüğe karşı bir darbe niteliği taşıdığını öne sürmüştür.²⁴¹ Uzun süren çekişmelerin ardından, 2 Mayıs 1954 tarihinde genel seçimler meclisin kararları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Genel seçimlere DP, CHP, CMP ve Türkiye Köylü Partisi (TKP) ilk kez katılmıştır.²⁴² Demokrat Parti, 5.313.659 oy alarak 503 milletvekili; Cumhuriyet Halk Partisi 3.193.471 oy alarak 31 milletvekili; Cumhuriyetçi Millet Partisi 480.249 oy alarak 5 milletvekili; Köylü Partisi 50.935 oy alarak milletvekili çıkaramamıştır; İşçi Partisi 910 oy alarak milletvekili çıkaramamıştır; Bağımsızlar ise 56.393 oy alarak 2 milletvekili çıkarmıştır.²⁴³ 2 Mayıs 1954 tarihinde Erzincan'da yapılan seçimlere Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti ve Bağımsız adaylar katılmıştır.²⁴⁴

²³⁷ Metin Toker, "DP'nin Altın Yılları 1950-1954", Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001, s. 280.

²³⁸ Deniz Bölükbaşı, "Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı", Doğan Kitapevi, İstanbul, 2005, s. 177.

²³⁹ Mustafa Albayrak, "Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1960", Phonix Yayınları, Ankara, 2004, s.253.

²⁴⁰ Toker, "DP'nin Altın Yılları 1950-1954", s.277.

²⁴¹ Tevfik Çavdar, "Cumhuriyet Halk Partisi (1950-1980)", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s.2025-2036.

²⁴² İsmet İnönü, "Defterler 1919-1973", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.604.

²⁴³ TÜİK, Milletvekili Genel Seçimleri, s.19.

²⁴⁴ Öz Erzincan, 14 Nisan 1954.

CHP, Erzincan’da 1954 seçimlerinde gücünü kaybetmiş; milletvekili aday sayısında düşüş görülmüştür.²⁴⁵ Buna karşılık, Demokrat Parti’ye çok sayıda adayın başvurduğu tespit edilmiştir. Seçimler sonucunda Erzincan’da CHP’de düşüş görülmesine rağmen, aday çıkarmayı başarmıştır. Erzincan’da seçmen sayısı 2.503, oy kullanan seçmen sayısı 73.654’tür. Demokrat Parti 35.719, Cumhuriyet Halk Partisi 33.321 ve Bağımsızlar 517 oy almıştır.²⁴⁶

6.2. Partilerin Seçim Beyannameleri

6.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi

1954 yılı Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) seçim beyannamesinde, Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasının temelini üretim, altyapı, sanayi, maliye ve sosyal politikalar üzerine kurulması gerektiği ifade edilmektedir. Metinde, halkın refah seviyesinin artırılmasının, bütün üretim kollarında artış sağlanması ve emeğin değer bulması ile mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Üretimin bol, kaliteli ve ucuz olmasının hem iç pazarda üreticiyi hem de dış pazarda rekabet gücünü destekleyeceği belirtilmektedir. Bu çerçevede, özellikle tarımda makineleşmenin küçük çiftçiler tarafından da kullanılabilmesi için gerekli imkânların sağlanacağı; yedek parça temini ve tamir atölyelerinin artırılacağı ve tarım maliyetlerinin düşürülmesine yönelik tedbirlerin alınacağı ifade edilmektedir. Toprak meselesinin çözümü ise, köylüye yeterli toprak sağlanması ve bilinçli bir iskân politikası uygulanması ile ilişkilendirilmektedir. Metinde altyapı ve bayındırlık çalışmaları da önemli bir yer tutmaktadır. Karayolları ve köy yollarının programlı şekilde inşa edilmesi; şehir ve köylerde elektrik ve temiz su hizmetlerinin etkin biçimde sağlanması hedeflenmektedir. Bu yatırımların israf ve gösteriştan uzak, doğrudan ihtiyaçları karşılayacak şekilde planlanacağı özellikle belirtilmektedir.

Sanayi alanında CHP, çiftçinin emeğini ve ülkenin doğal kaynaklarını değerlendiren sektörlerin öncelikli olacağını ifade etmektedir. Uzun vadeli işletme ve tesis kredilerinin sağlanması, sanayinin dış rekabete karşı korunması ve yabancı sermaye yatırımlarının kontrollü biçimde teşvik edilmesi, sanayi politikasının temel unsurları

²⁴⁵ Öz Erzincan, 17 Mart 1954.

²⁴⁶ Yüksek Seçim Kurulu, 10 Dönem Erzincan Milletvekili Seçim Sonuçları.

olarak sunulmaktadır. Hususi teşebbüs ve küçük esnafın da ekonomik sistem içerisinde destekleneceği; kredi ve vergi alanlarında kolaylıklar sağlanacağı belirtilmektedir. Mali politikalar açısından, vergi sisteminin daha adil hale getirilmesi, asgari geçim indirimlerinin artırılması, fazla cezaların affedilmesi, muamele ve istihlak vergilerinin düşürülmesi, köy bütçelerine hazine katkısının artırılması ve mali affın uygulanması gibi düzenlemelerle ekonomik yükün hafifletilmesi amaçlanmaktadır.

Sosyal politikalar bölümünde işçi hakları ve sosyal sigortalar öne çıkmaktadır. İş Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi, küçük iş yerlerinde çalışanların sigorta kapsamına alınması, asgari ücretin uygulanması, hafta tatili ve yıllık ücretli izinlerin sağlanması ve işçi sendikalarının desteklenmesi gibi düzenlemelerle işçilerin yaşam standartlarının yükseltilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca her aileye konut sağlanması, Doğu Kalkınma Programı'nın sürdürülmesi ve ormanların korunması sosyal ve çevresel politikalar kapsamında ele alınmaktadır. Eğitim alanında, ilkokul ihtiyacının tamamen karşılanması, mesleki eğitimin geliştirilmesi ve üniversite özerkliğinin güçlendirilmesi vurgulanmaktadır. Dış politika ve savunma konularında ise Türkiye'nin güvenliğinin Türk Ordusu tarafından sağlanacağı, "yurtta sulh cihanda sulh" ilkesine bağlı kalınacağı ve Batı ittifakları ile dostane ilişkilerin sürdürüleceği ifade edilmektedir. Dış politika kararlarının partiler üstü ve istişareye dayalı olması gerektiği de belirtilmektedir.

Genel olarak metin, CHP'nin ekonomik kalkınmayı, sosyal adaleti, altyapı ve eğitim yatırımlarını güçlendirmeyi, işçi ve küçük üreticiyi desteklemeyi, ülke güvenliğini ve dış ilişkileri istikrarlı biçimde yönetmeyi hedeflediğini ortaya koymaktadır. Beyanname, Türkiye'nin daha müreffeh, refah düzeyi yüksek ve modern bir ülke haline getirilmesi amacını merkezine alan bütüncül bir program olarak sunulmaktadır.²⁴⁷

6.2.2. Cumhuriyetçi Millet Partisi

Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin 1954 seçim beyannamesi, partinin temel siyaset anlayışını, demokrasi vizyonunu ve ekonomik hedeflerini kapsamlı bir biçimde ortaya koymaktadır. Metinde, o dönemde iktidarda bulunan Demokrat Parti yönetiminin uygulamalarının, halkın siyasî ve sosyal haklarını yeterince güvence altına almadığı yönünde bir değerlendirme yer almaktadır. Bu çerçevede, tek elde toplanan devlet

²⁴⁷ Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler, s.141-148.

yetkileri ve kuvvetler birliği anlayışının demokratik dengeyi zayıflattığı ve vatandaşların haklarını sınırladığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda partinin öncelikli hedefi, kuvvetler ayrılığının sağlanması, yasama ve yürütme organlarının birbirini dengelemesi ve Anayasa'ya uygunluğun güvence altına alınması olarak belirtilmektedir.

Metinde, mevcut ekonomik uygulamalara ilişkin olarak sunî fiyat politikaları, kredi ve para enflasyonu ile devlet imkânlarının belirli bir zümreye tahsis edilmesi gibi uygulamaların halkın yaşam standartlarını olumsuz etkilediğı ifade edilmektedir. Bu durumun sosyal eşitsizlik ve huzursuzluk yarattığı vurgulanmaktadır. Ekonomik hedefler bağlamında CMP, verimliliğin artırılmasını, maliyetlerin düşürülmesini ve köylü ile işçi sınıfının refah düzeyinin yükseltilmesini amaçlamaktadır. İşçi haklarına ilişkin olarak, asgari ücretin uygulanması, ücretlerde belirli bir artış oranının sağlanması, işçi konut sorunlarının çözülmesi, sigorta hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve sendikal hakların güvence altına alınması gibi düzenlemeler öne çıkarılmaktadır.

Sanayi alanında ise, küçük işletmelerin korunması, muamele vergilerinin kaldırılması ve kredi imkânlarının sağlanması temel hedefler arasında yer almaktadır. Doğal kaynak yönetimi CMP programında önemli bir yer tutmaktadır. Metinde, petrol ve diğer stratejik kaynakların millî çıkarlar gözetilerek işletilmesi gerektiğı ifade edilmekte; yabancı sermayenin teknik ve bilgi katkısı kabul edilmekle birlikte, millî kaynakların denetimsiz kullanımının ve millî menfaatlerin ihlalinin reddedildiğı belirtilmektedir. Köylü kalkınması, partinin temel öncelikleri arasında yer almakta; köylerin kamu hizmetlerinden daha etkin biçimde yararlanmasını sağlayacak düzenlemelerle köylü refahının artırılması ve ziraî üretimin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu yaklaşım, tarımsal verimliliğin artırılması ve köylülerin sosyal durumunun iyileştirilmesi ile ilişkilendirilmektedir.

Dış politika alanında CMP, Türkiye'nin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunmasını, milletler arası eşitlik ve işbirliğine dayalı barışçıl bir yaklaşımın benimsenmesini ve millî çıkarların önceliklendirilmesini savunmaktadır. Ayrıca, dış politikanın iç siyasete alet edilmemesi ve dürüst, açık bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğı ifade edilmektedir.

Genel olarak CMP'nin 1954 beyannamesi, demokratik devlet düzeninin güçlendirilmesi, vatandaş hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması, ekonomik

verimlilik ve adaletin sağlanması, millî kaynakların korunması ve dış politikada ülke çıkarlarının önceliklendirilmesi üzerine kuruludur. Bu hedefler, halkın bilinçli oy kullanmasının önemine vurgu yapmakta ve devlet yönetiminde sorumluluk ile hesap verebilirlik ilkesini öne çıkarmaktadır.²⁴⁸

6.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

6.3.1. Mehmet Şemsettin Günlaltay (Cumhuriyet Halk Partisi)

Ethem Bey, 1883 yılında Erzincan'ın İliç ilçesinde doğmuştur. Eğitim hayatı incelendiğinde, hem yerel eğitim kurumlarından hem de Osmanlı'nın modernleşme sürecinde oluşmuş merkezî eğitim kurumlarından geçtiği görülmektedir. İlköğrenimini İliç'te tamamladıktan sonra İstanbul'da Özel Üsküdar Ravza-i Terakki Mektebi ve Vefa İdadisi'nde öğrenim görmüş, ardından Darülmuallim İptidai Şubesi'nden 1901 yılında dereceyle mezun olmuştur. Bu yönüyle Mehmet Şemsettin Bey'in, dönemin modern eğitim sistemine entegre olmuş, yüksek eğitilmiş ve devlet tarafından yetiştirilen bir bürokratik-aydın profili temsil ettiği anlaşılmaktadır. Meslekî kariyerine öğretmen olarak başlamış, 1905 yılından itibaren çeşitli şehirlerde (Kıbrıs, Midilli, İzmir ve Gelibolu) idarecilik ve öğretmenlik görevlerinde bulunmuştur. 1909 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından İsviçre'nin Lozan kentine gönderilmesi, onun merkezî devlet tarafından yetiştirilen ve uzmanlaştırılan bir eğitim kadrosunun parçası olduğunu göstermektedir. Bu durum, Mehmet Şemsettin Bey'in yerel elitlerden ziyade devlet merkezli bürokratik elit yapının bir temsilcisi olduğunu ortaya koymaktadır. 1915 yılında Darülfünun Edebiyat Fakültesi'nde profesör olarak görev alması, onun akademik alanda da yükselen bir devlet aydını olduğunu göstermektedir. Siyasi kariyerinde ise 9. Dönem Erzincan milletvekilliği, TBMM Başkanvekilliği ve CHP Grup Başkanvekilliği gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Bu görevler, onun yalnızca yerel bir temsilci değil, aynı zamanda merkezî siyasal elit içinde yer aldığını göstermektedir. Mehmet Şemsettin Bey'in Erzincan ile bağı, doğum yeri ve milletvekilliği üzerinden doğrudan görünür olmakla birlikte, yaşamının büyük bölümünü İstanbul ve farklı merkezlerde geçirmesi nedeniyle bu bağın daha çok temsil düzeyinde kaldığı söylenebilir. Eserleri arasında

²⁴⁸ Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler, s.141-148.

“Zulmetten Nura”, “Hurufattan Hakikate”, “Maziden Atiye”, “Mufasssal Türk Tarihi” ve “Suriye ve Filistin” bulunmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır.²⁴⁹

6.3.1.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

6.3.2. Cemal Gönenç (Cumhuriyet Halk Partisi)

Yakup Zamir Bey, 1903 yılında İstanbul’da doğmuştur. Eğitimini Siyasal Bilgiler Okulu’nda tamamlamış ve 1927 yılında mezun olmuştur. Bu eğitim geçmişi, onun erken Cumhuriyet döneminde yetişmiş, modern devlet bürokrasisine entegre olmuş bir idarî elit profiline sahip olduğunu göstermektedir.²⁵⁰ Mezuniyetinin ardından Yozgat’ta devlet memuru olarak görev yapmaya başlamış, daha sonra Boğazlıyan Kaymakam Vekâleti, Çiçekdağı ve Susurluk kaymakamlıkları ile Divan-ı Muhasebat 4. Sınıf Murakıplığı görevlerinde bulunmuştur. Bu görev dağılımı, onun yerel yönetim tecrübesi kazanmış olduğunu göstermektedir. İstanbul Seferberlik Müdürü olarak görev yaptığı sırada, 1938 yılında Avrupa’ya üç süreyle inceleme seyahatleri gerçekleştirmiştir. 1943 yılının sonlarına kadar Mülkiye Müfettişi olarak görev yaptıktan sonra, Çankaya Kaymakamı ve Çankaya Belediyesi Şubesi Müdürü olarak çalışmıştır. Bu durum, Cemal Gönenç’in üst düzey idari kadrolarda yer alan bir bürokrat olduğunu ortaya koymaktadır.²⁵¹ Ankara’da belediye başkanlığı yapmış; ayrıca Polis Koleji’nde tarih öğretmeni olarak da görev almıştır. 9.Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş ve 37.296 oy alarak seçilmiştir. Bu durum, Erzincan ile bağının doğrudan yerel bir temsil ilişkisi üzerinden kurulduğunu göstermektedir.²⁵²

6.3.2.2. Siyasi Faaliyetler

6.3.2.2.1. Hukuk Politikaları

Hatay milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında İnceleme Komisyonu raporu münasebetiyle ilgili sözlerinde, Hatay’da milletvekili seçimlerinin geçerliliği üzerinde

²⁴⁹ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Şemsettin Günaltay, Hal Tercümesi Kağıdı Örneği, Dönem 9, Sicil:622.

²⁵⁰ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Cemal Gönenç Hal Tercümesi Kağıdı Örneği, Dönem 9, Sicil:622.

²⁵¹ Cumhuriyet Arşivi, 490.01.298.1204.2.4.

²⁵² TBMM Albümü, Cilt 2, (1950 1980), s.558.

tartışmalar yaşanmıştır. Tartışmaların odağında, Samandağ'da üç bin işçinin oy kullanmadığı ve yerlerine başkalarının oy kullandığı iddiası yer almaktadır. Yapılan inceleme sonucunda bu iddianın geçersiz olduğu tespit edilmiş ve Cemal Gönenç, seçimlerin meşru olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, seçim sürecinin şeffaflığı ve denetlenebilirliği açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Her ne kadar iddia geçersiz bulunmuş olsa da, işçilerin oy kullanamaması veya kayıtlı seçmenlerin yok sayılması gibi potansiyel sorunlar, seçim mekanizmalarının işleyişine ve halkın demokratik sürece güvenine dair kaygıları gündeme getirmektedir. Ayrıca, seçim sonuçlarının meşruiyetinin teyidi, hem yerel hem de ulusal düzeyde siyasi istikrarın korunması açısından kritik bir rol oynamaktadır. Hatay örneği, demokratik süreçlerde iddiaların hızla incelenmesi ve resmi denetim mekanizmalarının etkin çalışmasının önemini vurgulamaktadır.²⁵³

6.3.2.2.2. Siyaset Politikaları

İşçiler.i Vekâleti'nin 1953 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, iktidarın iç politikada demokrasiyi güçlendirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Burada öne çıkan noktalar, idare amirlerinin torpil olmadan atanması, halkın hangi görüşe mensup olursa olsun eşit haklara sahip olması, güvenliğin etkin bir şekilde sağlanması ve ülkenin Atatürk inkılâpları doğrultusunda medenileştirilmesi gerekliliğidir. Bu ifadeler, dönemin iç politika yaklaşımının temel önceliklerini göstermektedir. Özellikle liyakat esasına dayalı atamalar, partizanlığın ve kayırmacılığın önlenmesine yönelik bir ihtiyacı ortaya koymaktadır. Eşit hak vurgusu, demokrasi ve adalet anlayışının toplumsal uygulamalara yansıtılması gerektiğini göstermektedir. Güvenlik ve Atatürk inkılâplarına referans ise, devletin hem kamu düzenini sağlama hem de modernleşme ve toplumsal kalkınma hedeflerini birlikte gözettiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, söz konusu bütçe konuşması, demokratik değerlerin güçlendirilmesi ve devlet yönetiminde şeffaflığın sağlanmasının önemine dair bir perspektif sunmaktadır.²⁵⁴

6.3.2.2.3. Ekonomi Politikaları

İşletmeler Vekâleti'nin 1953 yılı bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, ülkenin refahı için şeker sanayisinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle Kayseri,

²⁵³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 9. Dönem, cilt 4, birleşim 27, s.108-111.

²⁵⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 9. Dönem, cilt 20, birleşim 51, s.779-782.

Konya ve Adapazarı dışında, Doğu Anadolu Bölgesi'nde şeker fabrikası kurulmasının önemine dikkat çekilmiştir. Erzincan'ın şeker pancarı üretimi için uygun toprak ve iklime sahip olması, bu bölgede bir fabrikanın kurulmasının ekonomik kalkınmayı destekleyeceğini göstermektedir. Bu yaklaşım, bölgesel kalkınma ve sanayileşme politikalarının yerel üretim koşullarıyla uyumlu planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, sanayi yatırımlarının sadece üretim artırmakla kalmayıp, istihdam yaratma ve bölgesel refahı yükseltme potansiyeline sahip olduğunu göstermesi bakımından stratejik bir öneme sahiptir.²⁵⁵

6.3.3. Ahmet Ziya Soylu (Cumhuriyet Halk Partisi)

Erzurum Sağlık Müdürü olan Dr. Şerif Bey, Semiha Hanım'ın oğlu olarak 1913 yılında Erzurum'da dünyaya gelmiştir. Eğitim hayatı incelendiğinde, ilk ve orta öğrenimini Erzurum'da tamamladıktan sonra İstanbul Erkek Lisesi'nden mezun olduğu ve ardından İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Eczacılık Bölümü'nü 1941 yılında bitirdiği görülmektedir. Bu eğitim süreci, onun taşrada başlayan ancak merkezî eğitim kurumlarıyla şekillenen, modern tıp ve sağlık alanında uzmanlaşmış bir meslekî elit profiline sahip olduğunu göstermektedir. Askerliğini Gümüşsuyu Askeri Hastanesi'nde yedek subay olarak tamamlamıştır. Askerlik görevini tamamlamasının ardından tarım ve ticaretle ilgilenmiştir. Yetişenler Cemiyeti fahri başkanlığı; Eminönü İlçesi Kızılay Kurumu İdare Kurulu üyeliği ve Genel Sekreterliği; Vefa Kulübü İdare Kurulu üyeliği ve Genel Sekreterliği; Eminönü Halkevi Sosyal Yardım Şubesi Başkanlığı görevlerini yerine getirmiştir. Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği'nin kurucularından olan Ahmet Bey, derneğin İdare Kurulu yedek üyesi olarak görev yapmıştır. Türk Parfümericiler Derneği saymanlığı yapmış; ayrıca CHP Eminönü İlçe İdare Kurulu üyesi ve saymanı olmuştur. Ayrıca CHP Eminönü İlçe teşkilatında görev alması, onun merkezî siyasi yapı ile de doğrudan bağlantı kurduğunu göstermektedir.²⁵⁶ 9. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş ve 35.616 oy alarak milletvekili seçilmiştir.²⁵⁷

²⁵⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi, 9. Dönem, cilt 20, birleşim 55, s.1275-1276.

²⁵⁶ TBMM Arşivi, Dosya No:1664.

²⁵⁷ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Ahmet Ziya Soylu Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 9, Sicil:1664.

6.3.3.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

YEDİNCİ BÖLÜM

1957 GENEL SEÇİMLERİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİSİ FAALİYETLERİ

7.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar

Demokrat Parti, 1958 yılında yapılması planlanan seçimleri, iç ve dış politikada yaşanan problemler sebebiyle erken bir tarihe alma kararı almıştır. Parti meclis grubu, 5 Eylül 1957’de yapılacak seçimlerin 1957 sonbaharında yapılmasına karar vermiştir. 11 Eylül 1957’de TBMM, seçimlerin 27 Ekim 1957’de yapılmasına karar vermiştir.²⁵⁸ CHP, 1954 seçimlerinde olduğu gibi bu seçimde de ana muhalefet partisi olarak ön plana çıkmıştır. Seçimlere dört parti katılmış olmakla birlikte, siyasi atmosfer, büyük ölçüde DP ile CHP arasında bir rekabetin yaşanacağını göstermiştir. DP, seçim tarihini öne çekmesi, muhalefetin hazırlıksız yakalanmasını ve aynı zamanda güç birliği yapma düşüncesiyle hareket etmesini engellemeye yönelik strateji olarak değerlendirilebilir. Bu durumun bir sonucu olarak CHP, CMP ve HP, 1957 genel seçimlerine birlikte katılma yönünde bir eğilim göstermiştir. Bu gelişme, muhalefet partileri arasında iş birliği arayışının arttığını ortaya koymaktadır.²⁵⁹

1957 genel seçimleri öncesinde DP, Türkiye’nin en güçlü siyasi partisi olarak iktidarda kalmaya devam ederken, muhalefet partileri özellikle hayat pahalılığı ve demokratikleşme sorunları üzerinden eleştiriler geliştirmiştir. Ancak bu eleştirilerin çoğu zaman çözüm önerileriyle desteklenmesi, muhalefetin yalnızca eleştirel değil aynı zamanda alternatif üretmeye çalışan bir siyasal çizgi izlemeye çalıştığını göstermektedir. Bu dönemde CHP, tek parti döneminin etkilerinin toplumda hâlen hissedildiği bir ortamda siyasal faaliyetlerini sürdürmüş; CMP farklı bir ideolojik perspektif sunmaya

²⁵⁸ BCA.030.01.45.268. 9.

²⁵⁹ Hüseyin Şeyhanlıoğlu, “Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti”, Kadim Yayınları, Ankara, 2011, s.237.

çalışmış; Hürriyet Partisi ise örgütsel açıdan henüz yeterli bir güç düzeyine ulaşamamıştır. Bu tablo, çok partili sistemin kurumsallaşma sürecinde dengesizlikler bulunduğunu göstermektedir.²⁶⁰

CHP'nin 1957 seçim kampanyasında, propaganda faaliyetlerini büyük ölçüde parti lideri İsmet İnönü etrafında şekillendirdiği görülmektedir. CHP'nin 1957 seçimlerinde üzerinde durduğu ana konular şu şekilde özetlenebilir:

1. Rejim ve demokrasiyle ilgili problemler giderek büyümektedir.
2. DP'nin iktisadi kalkınmayla ilgili fikirleri bir yalandan ibarettir.
3. Hâkim teminatı sağlanmamaktadır.
4. DP radyoyu kendi propagandasına alet etmektedir.
5. Hayat pahalılığı gün geçtikçe artış göstermektedir.
6. DP'nin iktidarının sona erdirilmesi gerekmektedir.

Öte yandan Demokrat Parti, 1957 seçimlerine doğru önemli ölçüde yıpranmış; parti içi ayrışmalar ve özellikle kurucu isimlerden Fuat Köprülü'nün istifası, partinin kamuoyundaki algısını olumsuz etkilemiştir. Bu durum, iktidar partisinin seçim sürecine zayıflamış bir örgütsel yapı ile girdiğine işaret etmektedir.²⁶¹ 1957 genel seçimlerinde DP, oyların %47,7'sini alarak 424 milletvekili; CHP ise %40,82 oy oranıyla 178 milletvekili elde etmiştir. CMP, %7,19 oy alarak 4 milletvekili çıkarırken, ilk kez seçimlere katılan HP ise %3,85 oyla 4 milletvekili kazanmıştır.²⁶² Aynı zamanda iki bağımsız aday da Meclis'e girmeyi başarmıştır. Seçim sonuçlarına göre DP, 44 ilde tamamen ve 3 ilde kısmen; CHP ise 18 ilde tamamen ve 3 ilde kısmen galip gelmiştir. HP ve CMP ise her biri bir ilde 4 milletvekili kazanmıştır. Seçimlere yaklaşık bir hafta kala Demokrat Parti, miting yapma kararı almış ve 21 Ekim 1957'de Buğday Meydanı'nda miting gerçekleştirmiştir. Mitinge parti liderleri ile birlikte DP Erzincan milletvekili adaylarından Mehmet Yavuz, Fehmi Baysoy, M. Rahmi Sanalan ve Natık Poyrazoğlu katılmıştır.²⁶³ TÜİK bulgularına göre Erzincan'daki kayıtlı seçmen sayısı 93.890, oy kullanan seçmen sayısı 73.108 ve seçimlere katılma oranı %77,9 idi. Seçimlerde CHP,

²⁶⁰ Ahmad, "Demokrasi Sürecinde Türkiye", Hil Yayınları, İstanbul, 2010, s. 218.

²⁶¹ Binark, "Türk Parlamento Tarihi, 1954-1957", s.645-649.

²⁶² BCA, 030. 01. 52. 312. 1.2.3.4.

²⁶³ Öz Erzincan, 22 Ekim 1957.

34.305 oy alarak oyların %48,4'ünü; DP ise 19.611 oyla %41,8'ini elde etmiştir. 1957 yılında Erzincan'da CHP büyük bir başarı göstererek oylarını artırmış ve 6 milletvekilliğinin tamamını kazanmıştır. Bu durum, Erzincan'da CHP'nin güçlü bir performans sergilediğini göstermektedir. Demokrat Parti, iktidar olmasına ve siyasi ve psikolojik yönden güçlü olmalarına rağmen Erzincan seçimlerini kaybetmiştir.²⁶⁴

7.2. Partilerin Seçim Beyannameleri

7.2.1. Demokrat Parti

1957 seçimlerinde, iktidar partisi olan Demokrat Parti (DP) seçim kampanyasını ekonomik başarı, istikrar ve halk refahı ilkeleri üzerine kurmuştur. Metinde, 27 Ekim 1957 tarihinde gerçekleştirilecek seçimlere hazırlık sürecinde, DP'nin 1950 ve 1954 yıllarındaki başarılarını sürdürme iddiasını vurguladığı belirtilmektedir. Bu çerçevede parti, ülke ekonomisindeki büyümenin devamı, altyapı yatırımlarının sürdürülmesi ve hizmet politikalarının genişletilmesi üzerinden seçmene mesaj vermektedir. Gazete haberlerinde yer alan ifadeler, Demokrat Parti'nin ekonomik kalkınmanın devamını sağlama ve hizmet siyaseti aracılığıyla toplumun her kesimine ulaşma hedefini öne çıkardığını göstermektedir. Ayrıca, DP liderlerinin konuşmalarına yer verilerek, ülke genelinde düzenin ve kalkınmanın devam edeceği yönündeki vaatlerin kamuoyuna aktarıldığı ifade edilmektedir. Bu doğrultuda metin, seçim sürecinde ekonomik performans ve hizmet sürekliliği temaları etrafında şekillenen bir siyasi söylemi yansıtmaktadır.²⁶⁵

7.2.2. Cumhuriyet Halk Partisi

Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 1957 seçimlerinde gazetelerde geniş yer bulan kampanyasında demokrasi, hukuk devleti, seçim adaleti ve dış ilişkilerde bağımsızlık gibi temalar üzerinde durmuştur. Metinde, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1957 seçim beyannamesinde yer alan temel ilkelerin, gazete haberleri aracılığıyla kamuoyuna duyurulduğu ifade edilmektedir.

Beyanname içeriğinde, özgürlük ve demokrasi alanlarında genişleme, toplumsal adaletin sağlanması ve anayasal hakların güvence altına alınması gibi unsurların yer

²⁶⁴ TÜİK, 2012: 49.

²⁶⁵ *Milliyet Gazetesi*, Ekim 1957.

aldığı belirtilmektedir. Gazetelerde yer alan CHP kampanya haberlerinde ise, parti liderlerinin konuşmaları aracılığıyla özgürlük, bağımsızlık ve adil yönetim vurgularının ön plana çıkarıldığı ifade edilmektedir. Bu çerçevede metin, CHP'nin seçim sürecinde temel olarak demokratikleşme ve hak temelli bir yönetim anlayışı etrafında şekillenen bir söylem geliştirdiğini göstermektedir.²⁶⁶

7.2.3. Cumhuriyetçi Millet Partisi

Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP), 1957 seçimlerine, muhalefet cephesi içinde yer alan partilerden biri olarak katılmıştır. Metinde, 22 Ekim 1957 tarihli gazete haberlerinde “C.M.P. Seçim Beyannamesi” başlığıyla yayımlanan içeriklerin, partinin seçim kampanyası sürecinde programını kamuoyuna duyurmak amacıyla öne çıkarıldığı belirtilmektedir. Bu kapsamda, ülke ekonomisinin iyileştirilmesi, mevcut ekonomik zorluklara çözüm üretilmesi, millî çıkarların korunması ve demokratik hakların geliştirilmesi, beyanname hedefleri olarak aktarılmaktadır. Gazete haberlerinde ayrıca, iktisadi meseleler, üretim artışı ve toplumsal denge gibi konuların CMP'nin temel söylemleri arasında yer aldığı vurgulanmaktadır. Metinde, CMP'nin ekonomik gidişatın kötüye gitmesinin ülke için bir beka meselesi olduğu yönünde bir değerlendirmede bulunduğu ve ekonomik tedbirlerin öncelikli hale getirilmesi gerektiğini kamuoyuna duyurduğu ifade edilmektedir. Bu doğrultuda metin, CMP'nin seçim sürecinde ekonomik istikrar ve toplumsal dengeyi merkeze alan bir söylem geliştirdiğini göstermektedir.²⁶⁷

7.2.4. Hürriyet Partisi

Hürriyet Partisi (HP), 1957 seçim sürecinde muhalefet partileri arasında yer almış ve seçim beyannamesi söylemleri basın aracılığıyla kamuoyuna aktarılmıştır. Metinde, HP'nin söylemlerinin özgürlük, basın özgürlüğü, demokrasi vurgusu ve yeni bir siyaset anlayışı gibi temalar etrafında şekillendiği belirtilmektedir. Gazete haberlerinde, HP'nin özgürlükçü demokrasi anlayışı ve yeni siyaset yaklaşımı üzerinden seçmene seslendiği ifade edilmektedir. Bu doğrultuda metin, partinin seçim sürecinde temel olarak özgürlük ve demokratikleşme eksenli bir söylem geliştirdiğini göstermektedir.²⁶⁸

²⁶⁶Cumhuriyet Gazetesi, Eylül–Ekim 1957.

²⁶⁷Milliyet Gazetesi, 22 Ekim 1957.

²⁶⁸Milliyet Gazetesi, 22 Ekim 1957.

7.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

7.3.1. Hüsni Çanakçı (DemokratParti)

Mehmet Bey ve Esma Hanım'ın oğlu olarak 1909 yılında Erzincan ilinin Tercan ilçesinde dünyaya gelmiştir. Eğitim hayatına ilişkin veriler sınırlı olmakla birlikte, öğrenimini özel olarak tamamladığı anlaşılmaktadır. Bu durum, onu modern bürokratik eğitim kurumlarından yetişmiş bir elit profilden ziyade, yerel ekonomik faaliyetler ve aile temelli sosyal çevre içinde şekillenmiş taşra kökenli olarak nitelendirmektedir. Mesleki olarak tarım ve ticaretle uğraşması, onun ekonomik temelinin üretim ve yerel piyasa ilişkilerine dayandığını göstermektedir. Bu yönüyle, devlet bürokrasisi veya entelektüel elitlerden farklı olarak, daha çok yerel ekonomik elit kategorisi içinde değerlendirilebilecek bir profile sahiptir. 10. Dönem Erzincan Cumhuriyet Halk Partisi listesinden milletvekili adayı olmuş, 35.411 rey alarak Erzincan milletvekili seçilmiştir. 14 Mayıs 1954'te meclis çalışmalarına başlamıştır. Evli olup bir çocuk babasıdır.²⁶⁹

7.3.1.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

7.3.2. Mehmet Sadık Perinçek (Demokrat Parti)

Cemal Bey ve Rahime Hanım'ın oğlu olarak 1915 yılında Erzincan'ın Refahiye ilçesinde doğmuştur. Eğitim hayatını İstanbul Hukuk Fakültesi'nde 1939–1940 yılları arasında tamamlaması, onun modern hukuk eğitimi almış ve devletin yargı bürokrasisine entegre olmuş bir elit profiline sahip olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle Sadık Bey, taşra kökenli olmakla birlikte merkezî hukuk eğitimi üzerinden yetişmiş bir meslekî elit konumundadır. Mesleki kariyerine hâkim olarak başlayan Sadık Bey, 1943–1945 yılları arasında Diyarbakır'da hâkimlik yapmış, ardından Ankara'ya atanarak Temyiz Mahkemesi savcı yardımcılığı görevinde bulunmuştur. Evli ve 3 çocuk babası olan Sadık Bey, Fransızca bilmektedir. *Türk Ceza Kanunu ve Buna Ait Seçilmiş Yargıtay Kararları* adlı eseri bulunmaktadır.²⁷⁰ Siyasal kariyerinde 1954 yılında Erzincan

²⁶⁹ Öztürk, “ Türk Parlamento Tarihi X. Dönem “ , s. 283.

²⁷⁰ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Sadık Perinçek Hal Tercümesi Kağıdı Örneği, Dönem 10, Sicil:2009.

milletvekili aday olmuş ve 36.708 oy alarak seçilmiştir.²⁷¹ Daha sonra 11. Dönem Yeni Türkiye Partisinden ²⁷² Ardından 13. Dönem Adalet Partisinden aday olarak milletvekili seçilmiştir. Bu siyasal geişenlik, onun belirli bir yerel tabandan ziyade farklı dönemlerde merkezî siyasal yapıların içinde konumlanabilen profile sahip olduğunu göstermiştir.²⁷³

7.3.2.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

7.3.3. Mustafa Rahmi Sanalan (Demokrat Parti)

Abdülaziz Bey ve İsmet Hanım'ın oğlu olarak 1902 yılında Erzincan'da dünyaya gelmiştir. İstiklal Savaşı'nın doğu cephesinde 9. Kafkas Tümeni Taburunda piyade asteğmen olarak görev yapmıştır. Daha sonra 17. ve 18. Piyade Alay Komutanlığında teğmen olarak görev almıştır. Burada göstermiş olduğu başarıdan ötürü İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. ²⁷⁴1926 yılında I. Ağrı Harekâtına katılmış olmakla birlikte, 1927 yılında steğmenliğe terfi etmiş; Tire 39. Alay ve Ankara 189. Alay Komutanı olarak vazifesini yerine getirmiştir. Ardından 1932 yılında yüzbaşılığa terfisi gerçekleşmiştir. Harp Akademisinde göstermiş olduğu gayret neticesinde 1935 yılında birincilikle bitirerek kurmay olmuştur. Mustafa Rahmi Bey'in askerî kariyerinin liyakat temelli bir yükseliş çizgisi izlediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Abdülaziz Bey'in merkezî askerî elit yapısı içinde sistematik olarak yetiştirildiğini göstermektedir. 1936 yılında Çanakkale'de 9. Piyade Alay Komutanlığı'nda, sonra da Genelkurmay Başkanlığı'nda Kurmay Yüzbaşı olarak görev yapmıştır. 1937 yılında ise I. Tunceli Harekâtı'na katılmıştır. 1938 yılında II. Tunceli Harekâtı gerçekleştirilmiş, bu harektta da görevlendirilmiştir. 30 Ağustos 1939 yılında ise Kurmay Binbaşılığa terfi etmiştir. Bu rütbeyle sırasıyla Sivas 12. Tümen 34. Alay Bölük Komutanı, Eskişehir 4. Kolordu Komutanlığı 1. şube Subayı, İstanbül Komutanlığı İstanbül 3. Zırhlı Alayı Tabur Komutanlığı yapmıştır. 1944 yılında yarbaylığa terfi etmiştir. Ardından Milli Savunma

²⁷¹ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi yesi, Sadık Perinçek Seçim Mazbatası Kağıdı rneği, Dönem 10, Sicil:1527.

²⁷² TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi yesi, Sadık Perinçek Seçim Mazbatası Kağıdı rneği, Dönem 11, Sicil:149

²⁷³ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi yesi, Sadık Perinçek Seçim Mazbatası Kağıdı rneği, Dönem 1, Sicil:149

²⁷⁴ TBMM Arşivi, Dosya No:2010.

Bakanlığı Motorlu Vasıtalar Dairesi Şube Müdürlüğü yapmıştır. 1947 yılında albaylığa terfii gerçekleştirilmiş, 1949 yılı sonuna kadar Erzurum 18. Kolordu Kurmay Başkanı olarak görev yapmıştır. 1950 yılında kendi isteğiyle ordudan ayrılmıştır. Erzincan milletvekili adayı olmuş, ancak seçimleri kazanamamıştır.²⁷⁵ 1951 yılında Emniyet Başmüfettişi olarak göreve başlamıştır. Daha sonra Başbakanlık Plan ve Prensipler Dairesi Doğu Bölgesi Başmüfettişi olarak atanmıştır. Bu görevini icra ederken, ²⁷⁶1954 yılında Erzincan milletvekilliğine aday olmuş, 35.206 rey alarak milletvekili seçilmiştir.²⁷⁷

7.3.3.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

7.3.4. Mehmet Tevfik Şenocak (Demokrat Parti)

İbrahim Bey ve Vesile Hanım'ın oğlu olarak 1898 yılında Erzincan'da dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Erzincan'da tamamlaması, onun yerel bir sosyokültürel çevrede yetiştiğini göstermektedir. Milli Mücadele döneminde yedek subay olarak görev yapması, erken yaşta devlet hizmeti ve askerî sorumluluk deneyimi kazandığını ortaya koymaktadır. 1930 yılına gelindiğinde, Ankara Hukuk Fakültesinden mezun olmasının ardından Erzincan'da zabıt kâtipliği, Erzincan Yetimler Müdürü ve başkâtiplik görevlerinde bulunmuştur. Hem yerel idare içinde hem de adalet teşkilatında deneyim kazandığını göstermiştir. Daha sonra Ankara Ceza Mahkemesine kâtip olarak atanmıştır. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Müdürlüğü Kâtibi, Zat İşleri Müdürlüğü Kâtibi, Ankara Asliye Mahkemesi Başkâtiibi, Ceza İşleri Kalemi Mümeyyizi, Ankara Sulh Hâkimi olarak vazifesini yerine getirmiştir. Giresun'a tayini çıkmış ve burada Ceza Hâkimi, Beyoğlu Bölgesi Hukuk Amiri, Ankara Kazanç Tetkiki İtiraz Komisyonu Başkanı, İzmir Kazanç Tetkiki İtiraz Komisyonu Başkanı, Hukuk Müşaviri, Muhakemat Genel Müdürlüğü Müşavir Avukatı, Baş hukuk Müşaviri, Muhakemat Genel Müdürlüğü Merkez Muhakemat Müdürü olarak görevlendirilmiştir. Evli ve dört çocuk babasıdır.²⁷⁸ Danıştay

²⁷⁵ BCA. 490.01.298.1205.2.5.

²⁷⁶ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Mustafa Rahmi Sanalan Hal Tercümesi Kağıdı Örneği, Dönem 10, Sicil:2010.

²⁷⁷ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Mustafa Rahmi Sanalan Seçim Mazbatas Kağıdı Örneği, Dönem 10, Sicil:2010.

²⁷⁸ TBMM Arşivi, Dosya No:2011.

üyeliği yaparken, Erzincan 10. Dönem milletvekili adayı olmuş, 35.528 rey alarak Erzincan milletvekili seçilmiştir.²⁷⁹

7.3.4.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

7.3.5. Veysel Varol (Demokrat Parti)

İbrahim Bey ve Zehra Hanım'ın oğlu olarak 1912 yılında Erzincan'da dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Erzincan'da tamamladıktan sonra Erzurum Erkek Öğretmen Okulu'ndan mezun olması, onun erken Cumhuriyet döneminde kırsal kalkınma ve eğitim politikaları doğrultusunda yetişmiş bir öğretmen eliteine dahil olduğunu göstermektedir. 1934 yılında öğretmen olarak çeşitli il ve köylerde görev yapması, onun kariyerinin büyük ölçüde taşra ve kırsal eğitim alanında şekillendiğini ortaya koymaktadır. 1947 yılında açılan denetmenlik sınavında başarılı olarak, 1954 yılına kadar il ve ilçe okullarını teftiş etmesi yalnızca öğretmenlik değil aynı zamanda eğitim sisteminin denetim mekanizmalarında görev aldığını göstermektedir.²⁸⁰ Sırasıyla Artvin Yusufeli İlçesi Uztaşı Köyü, Artvin Merkez Gazi Okulu, Hopa Ortaköy Okulu, Hopa Merkez, Bilecik Osmaneli Ağlan Köyü, Bilecik Bayır Köyü, Söğüt Çay Köyü, Vezirhan Köyü İlkokul Öğretmenliği; Bilecik İlkokulu Başöğretmeni; Erzurum Pulur Köy Enstitüsü Öğretmeni ve Denetmeni; Kayseri Pazarören Köy Enstitüsü Öğretmeni ve Kayseri Denetmeni; Pamukçınar Köy Enstitüsü Öğretmeni; Erzincan Kemaliye İstiklal Okulu Öğretmeni ve İlköğretim Denetmeni; Isparta Sütçüler Merkez Okulu Öğretmeni ve²⁸¹ Sütçüler İlçesi Kesim Denetmeni olarak görev yapmıştır. Evli ve dört çocuk babasıdır. Son görev yerindeyken Erzincan 10. Dönem milletvekilliğine aday olmuş, 37.315 rey alarak Erzincan milletvekili seçilmiştir.²⁸²

²⁷⁹ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Mehmet Tevfik Şenocak Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 10, Sicil:3011.

²⁸⁰ TBMM Arşivi, Dosya No:2012.

²⁸¹ TBMM Albümü, 2010: 631.

²⁸² TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Mehmet Veysel Varol Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 10, Sicil:2012.

7.3.5.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde, herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

1961 GENEL SEÇİMLER ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

8.1. 1960 Darbesi

Ordu içerisinde bulunan örgüt, darbeyi gerçekleştirmek için sabırsızlanmakta ve darbenin başarılı sonuçlanması için Ankara'yı ele geçirerek; Tümgeneral Selahattin Kaplan komutasındaki 28. Tümen, Tuğgeneral Yusuf Demirdağ komutasındaki Etimesut'ta bulunan Zırhlı Eğitim Merkezi, Süvari Yarbay Reşit Çölok komutasındaki 43. Süvari Alayı, Binbaşı Hakkı Bozkaya komutasındaki Tank Taburu gibi birliklerin ikna edilmesi veya etkisizleştirilmesi gerekiyordu.²⁸³ 23 Mayıs'ta darbe tarihi 25 Mayıs 1960 olarak kararlaştırılmıştır. Darbeye karar veren örgüt, 26 Mart 1960 yılında Harp Okulu Komutanının odasında toplanarak, askeri bir diktatörlük kurulmaması üzerine yemin etmiştir.²⁸⁴ 27 Mayıs 1960 tarihinde, sabah 03.15 sularında piyade birlikleri ile birlikte süvari grubu; saat 03.30'u gösterdiğinde ise tanklar hareket etmiştir. Askeri birlikler, Ankara'nın önemli devlet kuruluşları olan TBMM, Başbakanlık, Çankaya Köşkü, Valilik, Emniyet Müdürlüğü, Kuvvet Komutanlıkları, Devlet Radyosu ve ana yolları abluka altına almışlardır. Saat 04.36'yı gösterdiğinde ise Albay Alparslan Türkeş radyoda bildiri yayınlarak darbeyi Türkiye ve dünyaya ilan etmiştir.²⁸⁵ İlk önce Tuğgeneral Yusuf Demirdağ evinden alınmış ve hapsedilmiştir. Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları, Ankara Valisi ve Belediye Başkanı ile Demokrat Parti vekilleri gözaltına alınmıştır.²⁸⁶ Örgüte mensup olan bazı subaylar da yaşanan karışıklıklar

²⁸³ Milliyet Gazetesi, 7 Kasım 2009.

²⁸⁴ Cumhuriyet, "14'lerden Suphi Karahan'a İhtilal Mektupları", Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006, s. 108.

²⁸⁵ Abdullah Uraz, "1970 Siyasi Buhranı ve İç Yüzü", Son Havadis Yayınları, İstanbul, 1970, s. 14.

²⁸⁶ Orhan Erkanlı, "Anılar, Sorunlar, Sorumlular", Baha Yayınları, İstanbul, 1982, s. 79-81.

nedeniyle yanlışlıkla gözaltına alınmıştır.²⁸⁷ Bu karışıklıklar üzerine Adnan Menderes, Eskişehir'den Konya'ya gitmek için karar almıştır. Bunun üzerine yola çıkan Adnan Menderes, Kütahya'ya vardığında Keşif Tabur Komutanı Agasi Şen ve Muhsin Batur tarafından gözaltına alınarak Ankara'ya getirilmiştir.²⁸⁸

Tutuklananlar; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Rüştü Zorlu, Ahmet Salih Korur ve iktidar üyeleridir. Bu kişilerin yanında Ali Fuat Cebesoy, Nuri Yamut ve Tahsin Yazıcı da bulunmaktadır.²⁸⁹ Darbe başarıyla sonuçlanmış ve darbenin lideri Cemal Gürsel olarak tayin edilmiştir. Cemal Gürsel, İzmir Karşıyaka'da bulunan evinden saat 11.30'da C-47 uçağıyla alınarak Ankara'ya getirilmiş ve radyoda konuşma yapmıştır.²⁹⁰ Gerçekleştirilen darbe neticesinde TBMM, Başbakanlık, Bakanlıklar, Kuvvet Komutanlıkları, Emniyet ve Valilikler ile Çankaya Köşkü'ne el konulmuş; görevli olan kişiler gözaltına alınmıştır. Yapılan darbeye birlikte tüm ülkede sıkıyönetim ilan edilmiş ve sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Ancak bu yasak ciddiye alınmamış, Ankara'da halk sokağa çıkmış ve sevinç gösterileri düzenlemiştir. Siyasi partilerin çalışmaları yasaklanmış ve üniversitelerin açılacağı ilan edilmiştir.²⁹¹ Bu darbenin başarıyla sonuçlanmasında, Demokrat Parti'nin önemli rolü olmuştur. Çünkü orduda örgütlenme olduğu Adnan Menderes'e bildirilmiş; ancak, Adnan Menderes bu uyarıları ciddiye almamış, arkasında bulunan halkın desteğine güvenerek halkın düşünce yapısının bir anda değişebileceğini unutmuştur.²⁹² 27 Mayıs 1960 yılında yarbay, albay ve orta rütbedeki subaylar yasama ve yürütme yetkilerini üstlenmişlerdir.²⁹³ 27 Mayıs Darbesi'nin ardından, Demokrat Parti vekillerinden olan Abdülmelik Fırat'ın, Kürt Hükümeti kurmak üzere faaliyetlerde bulunduğu; aynı zamanda, doğuda geziler düzenleyerek propaganda yaptığı yönünde iddialar ortaya atılmıştır.²⁹⁴

²⁸⁷ Nilüfer Bayar, "27 Mayıs Darbesi ve Bizler", Timaş Yayınları, İstanbul, 2014, s. 137.

²⁸⁸ Muhsin Batur, "Anılar ve Görüşler Üç Dönemin Perde Arkası", Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985, s. 84.

²⁸⁹ Milliyet Gazetesi, 7 Kasım 2009.

²⁹⁰ Erkanlı, "Anılar, Sorunlar, Sorumlular", s. 293-295.

²⁹¹ Milliyet Gazetesi, 28 Mayıs 1960; Hürriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1960.

²⁹² Osman Ağır, "Türkiye'de Askeri Darbeler Karşısında Siyaset Kurumunun Tutumu", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, 2018, s.8.

²⁹³ Tamer Nalbant, "Demokrat Parti Döneminde Ordu İktidar İlişkisi", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 235.

²⁹⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 31 Mayıs 1960, s. 1.

8.2. 1961 Anayasası

28 Ekim 1961 yılında Meclis, yeni anayasa çalışmalarına başlamıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde görev alan köklü hocalar ile birlikte Siyasal Bilgiler Fakültesi hocaları, birlikte hareket ederek anayasa taslağı hazırlamıştır. 7 Aralık 1915 yılında çıkarılmış olan kanunda Meclis; yeni anayasa hazırlayacak, 10 yıl iktidarda kalmış olan Demokrat Parti dışındaki tüm partiler, sivil toplum temsilcileri; aynı zamanda yargı ve üniversite çevrelerinden gelen 279 kişiden meydana gelmiştir. Meclis tarafından yazılmış olan yeni anayasa halk oylamasına sunulmuş ve %61,5 oranında oy almasıyla birlikte kabul edilmiştir.²⁹⁵ Darbenin ardından, yanlı olan akademik çevreyle birlikte basın, darbeyi toplumun mevcut düzeni ve ilişkileriyle yapılandırmaya çalışarak “İkinci Cumhuriyet” fikrini ortaya atmaya başlamışlardır. Bu konuyla alakalı ilk haber, 28 Mayıs 1960 tarihinde Akşam Gazetesi’nde yazılmıştır. Basın, bu fikir üzerinden birçok yayın yapmaya devam etmiştir.²⁹⁶ 1961 Anayasası, 1924 Anayasası’na göre TBMM ve Senato olmak üzere iki meclisli parlamento sistemi benimsemiştir.²⁹⁷ Anayasa Mahkemesi, TRT ve Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş, Milli Güvenlik Kurulu oluşturulmuştur. Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı olan Genelkurmay Başkanı, Başbakanlığa bağlanmıştır. Orduda bulunan askerler, bağımsız olarak askeri darbe yapacak hukuksal gerekçeye kavuşturulmuştur. Bununla birlikte darbeyi yapan Milli Birlik Komitesi’nde yer alan üyelere senatörlük verilmiştir.²⁹⁸ 1961 Anayasası’nı 1924 Anayasası’yla karşılaştırdığımızda, daha ilerici ve özgür bir anayasa olduğu görülmektedir. 27 Mayıs Darbesi ile birlikte hazırlanmış olan anayasa ile ordu, diğer kurumlar karşısında bağımsız olmuş ve bağımsızlığını devam ettirmesi için gerekli olan kurumlar inşa edilmiştir.²⁹⁹

8.3. Partilerin Seçim Beyannameleri

8.3.1. Cumhuriyet Halk Partisi

1961 seçiminde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) liderleri, seçim süreci kapsamında farklı illerde halkla bir araya gelerek yeni anayasa, demokrasi, reform ve toplumsal adalet konularına dikkat çekmişlerdir. Metinde yer alan ifadelerde, demokratik

²⁹⁵Resmi Gazete, 31 Mayıs 1961.

²⁹⁶ Akşam Gazetesi, 28 Mayıs 1960.

²⁹⁷Resmi Gazete, 24 Nisan 1962.

²⁹⁸ Hikmet Özdemir, “Türk Parlamento Tarihi”, TBMM Kültür ve Sanat Yayınları, Ankara, 2014, s.3.

²⁹⁹ TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonu Raporu, TBMM Yayınları, Cilt 1, Ankara, 2012, s. 89.

hakların güçlendirilmesi ile anayasal haklar ve özgürlükler üzerinde durulduğu vurgulanmaktadır. CHP'nin söylemleri programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, gelir dağılımında adaletin sağlanması, çağdaş kamu hizmetlerinin geliştirilmesi ve ekonomik planlamanın demokratikleşmesi gibi hedefler öne çıkmaktadır. Ayrıca, yenilenen anayasanın tam olarak uygulanması gerektiğine ilişkin vurgu da programatik bir çerçeve içinde değerlendirilmektedir. Propagandif açıdan ise, bu reform, demokrasi ve toplumsal adalet vurgularının seçim süreci içerisinde farklı illerde halkla buluşmalar ve siyasi söylemler aracılığıyla kamuoyuna aktarılması dikkat çekmektedir. Bu durum, söz konusu hedeflerin seçmen desteğini yönlendirmeye dönük bir söylem çerçevesinde sunulduğunu göstermektedir.³⁰⁰

8.3.2. Adalet Partisi

1961 seçiminde Adalet Partisi (AP), Demokrat Parti tabanına hitap eden programatik ve propagandif unsurları birlikte içeren bir söylemle seçim sürecinde yer almıştır. Metinde, Adalet Partisi liderlerinin kampanya sürecinde farklı bölgelerde mitingler düzenleyerek seçim beyannamesinin ana başlıklarını kamuoyuna aktardığı ifade edilmektedir. AP'nin programatik söyleminde, tarım ve sanayi desteklerinin artırılmasına yönelik ekonomik hedefler öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, temel demokratik hakların korunması ve ülke birliğinin güçlendirilmesi gibi unsurlar da programatik içerik kapsamında yer almaktadır. Metnin propagandif yönü ise, bu ekonomik ve siyasal hedeflerin kamuoyuna mitingler ve seçim kampanyası aracılığıyla aktarılması ve seçmen desteğini artırmaya yönelik bir söylem çerçevesinde sunulmasında görülmektedir.³⁰¹

8.3.3. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

1961 seçiminde, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) beyanname içeriğinde, tarımsal üretimin artırılması ve köylü refahının sağlanmasına yönelik önerilerin yer aldığı ifade edilmektedir. Metinde, milliyetçi söylemler çerçevesinde yerli üretimin desteklenmesinin programda sıkça vurgulandığı belirtilmektedir. Söz konusu içerik, programatik ve propaganda unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, kırsal kalkınmanın sağlanması, tarımsal üretimin artırılması, millî çıkarların korunması ve yerli üretimin desteklenmesi gibi hedefler öne çıkmaktadır. Propaganda metinleri ise, bu

³⁰⁰YeniSabahGazetesi, 1 Ekim 1961.

³⁰¹Yeni Sabah Gazetesi, 26 Eylül 1961.

temaların seçim süreci içerisinde milliyetçi söylemlerle birlikte seçmene aktarılması ve bu doğrultuda destek oluşturmayı amaçlayan bir çerçevede sunulmasıyla dikkat çekmektedir.³⁰²

8.3.4. Yeni Türkiye Partisi

1961 seçiminde, Yeni Türkiye Partisi (YTP), Demokrat Parti tabanına hitap eden sağ içerikli mesajlarla kampanya yürütmüştür. Metinde, partinin serbest piyasa ve özel teşebbüse dayalı ekonomik büyümeyi hedeflediği ifade edilmektedir. Ayrıca, yeni anayasanın sağladığı imkânlardan yararlanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu içerik, programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde özel teşebbüsün desteklenmesi, ekonomik büyümenin sağlanması ve eğitim, sağlık ile altyapı gibi toplumsal politika alanlarında vaatlerin sunulması yer almaktadır. Propagandif açıdan ise, bu ekonomik ve sosyal hedeflerin Demokrat Parti tabanına yönelik sağ söylemlerle birlikte seçim sürecinde seçmene aktarılması ve destek oluşturmayı amaçlayan bir çerçevede sunulması dikkat çekmektedir.³⁰³

8.4. Ahmet Nusret Coşkun (Cumhuriyet Halk Partisi)

Babası Ahmet Bey, annesi Zehra Hanım'ın oğlu olan Ahmet Bey, 1915 yılında İstanbul'da doğmuştur. Fatma Hanım ile evli olup üç çocuk babasıdır. Az düzeyde Fransızca bilmektedir. Orta ve lise öğrenimini İstiklal Lisesi'nde tamamlamış, ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine girmiştir. Ailesinin ekonomik imkânlarının sınırlı olması nedeniyle eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. 16 yaşından itibaren gazetecilik alanında faaliyet göstermeye başlamış ve Son Posta Gazetesi yazı işleri kadrosunda görev almıştır. Tiyatroya olan ilgisi nedeniyle bu alanda çeşitli eserler vermiş, uzun yıllar Eminönü Halkevi'nin neşriyat ve tiyatro kollarını yönetmiştir. Ayrıca tiyatro kurslarında "Türk Tiyatrosu Tarihi" dersini vermiş ve hitabet kurslarında öğretmenlik yapmıştır. 12 yıl boyunca Son Posta Gazetesi'nde röportaj yazarlığı, fıkra muharrirliği ile tiyatro ve sanat eleştirmenliği görevlerini yürütmüştür. "Türk Sahne Sanatkârları Derneği"nde fahri başkanlık görevinde bulunmuştur. 1946 yılında Zaman Gazetesi'ni kurarak burada başyazarlık yapmıştır. Aynı zamanda Yeni İstanbul Gazetesi'nde çalışmış

³⁰²Yeni Sabah Gazetesi, 26 Eylül 1961.

³⁰³Yeni Sabah Gazetesi, 1 Ekim 1961.

ve “Milli Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?” adlı bir eser kaleme almıştır. 1957 yılında Maarif Encümeni ile Basın, Yayın ve Turizm Encümeni’nde görev almıştır. 11. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş ve toplam 33.449 oy alarak seçilmiştir.³⁰⁴ 11. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, toplamda 33.449 rey alarak seçilmiştir.³⁰⁵

8.4.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

8.5. Hafız Cemal Işık (Cumhuriyet Halk Partisi)

Babası Esat Bey, annesi Gülizar Hanım’ın oğlu olarak 1911 yılında Erzincan’ın Refahiye ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini hususi olarak tamamlayan Cemal Bey, üç dönem Refahiye Belediye Başkanlığı yapmıştır. İki dönem belediye meclis üyeliği görevinde bulunmasının ardından beş yıl Cumhuriyet Halk Partisi Refahiye İlçe Başkanlığı görevini yürütmüştür. Bununla birlikte ticaret ve çiftçilikle de uğraşmıştır. 1957 yılında Ziraat Encümeni ve Maliye Encümeni görevlerinde bulunmuştur.³⁰⁶ 11. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, toplamda 34.395 rey alarak milletvekili seçilmiştir.³⁰⁷

8.5.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

8.6. Adil Sağıroğlu (Cumhuriyet Halk Partisi)

Babası Sabit Bey, annesi Hamra Hanım’ın oğlu olarak 1918 yılında Erzincan’ın Kemah ilçesinde dünyaya gelmiştir. Evli ve iki çocuk babasıdır. İlköğrenimini Galatasaray’da tamamlamış, 1938 yılında Ankara Gazi Lisesi’ni bitirmiştir. 1943 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından Erzincan ve Tekirdağ Sulh Hâkimliklerinde, Zonguldak Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı

³⁰⁴ Prof. Dr. Zühtü Arslan, “ Türk Parlamento Tarihi” XI. Dönem, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, s. 359-360.

³⁰⁵ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Ahmet Nusret Coşkun Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 11, Sicil:2299

³⁰⁶ Arslan, “ Türk Parlamento Tarihi XI. Dönem”, s. 356.

³⁰⁷ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Hafız Cemal Işık Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 11, Sicil:2300.

görevlerinde bulunmuştur. 1951 yılında istifa ederek avukatlık mesleğine geri dönmüştür. 1951 yılında istifa ederek tekrar avukatlık görevini icra etmeye başlamıştır. Adliye Encümeni ve Teşkilatı Esasiye Encümeni'nde görev yapmış; 1959 yılında Adalet Bakanlığı bütçesi, 1960 yılında Cumhurbaşkanlığı bütçesi görüşmeleri ile Başbakan hakkında meclis tahkikatı açılması gibi konularda sözcülük görevini üstlenmiştir. Danıştay bütçesi münasebetiyle yaptığı konuşmalarda, 1961 Anayasası ile birlikte devlet kurumları ile vatandaşlar arasındaki uyuşmazlıkların çözümüne yönelik önemli bir çerçeve oluşturulduğunu ifade etmiştir. Danıştay bütçesi münasebetiyle 1961 Anayasasıyla birlikte devlet kurumları ile vatandaşlar arasındaki anlaşmazlıkların çözüldüğünü belirtmiştir.³⁰⁸ Ayrıca Danıştay'ın görevlerini daha etkin yerine getirebilmesi için idare mahkemelerinin kurulması gerektiğini, kararların sağlıklı verilebilmesi için yeterli bütçe ayrılması ve yeni hizmet binalarının inşa edilmesinin zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanında, hükümetlerin Danıştay kararlarını uygulamamasının hukuk devleti ilkesine zarar verdiğini belirtmiştir.³⁰⁹ 11. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş, toplamda 34.842 rey alarak seçilmiştir.³¹⁰ Ardından 13. Dönem Erzincan milletvekili adayı olmuş ve seçilmiştir.³¹¹

8.6.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

8.7. Naci Yıldırım (Cumhuriyet Halk Partisi)

Babası Murtaza Bey ile annesi Perihan Hanım'ın oğlu olarak 1924 yılında Erzincan ilinin Kemah ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlkokulu bitirmesinin ardından öğrenimine devam etmemiş, milletvekili seçilinceye kadar ticaret ve tarımla uğraşmıştır. 27 Ekim 1957 tarihinde yapılan genel seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi Erzincan milletvekili seçilerek 11. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapmıştır. 1961 Anayasası'nın kabul edilmesinin ardından 15 Ekim 1961 seçimlerinde yeniden Cumhuriyet Halk Partisi Erzincan milletvekili olarak seçilmiş ve 12. Dönem TBMM'de

³⁰⁸ Arslan, " Türk Parlamento Tarihi XI. Dönem", s.361-362.

³⁰⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 1. Dönem, cilt 25, birleşim 44, s.128-131.

³¹⁰ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Adil Sağıroğlu Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 11, Sicil:2301.

³¹¹ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Adil Sağıroğlu Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 13, Sicil:534.

görev almıştır. Bu dönemde Millet Meclisi Maliye Komisyonu ile Ticaret Komisyonu'nda çalışmıştır. 12 Ekim 1969 seçimlerinde bir kez daha Cumhuriyet Halk Partisi Erzincan milletvekili seçilerek 14. Dönem TBMM'de görev yapmıştır. Daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılarak Bağımsız Halkçılar Grubu içinde çalışmalarını sürdürmüş; Millî Güven Partisi ile Cumhuriyetçi Parti'nin birleşmesiyle oluşan Cumhuriyetçi Güven Partisi'ne katılmıştır. Evli ve beş çocuk babasıdır.³¹²

8.7.1. Siyasi Faaliyetler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları incelendiğinde herhangi bir konuşmasının olmadığı tespit edilmiştir.

³¹² Prof. Dr. Erdal Onar” Türk Parlamento Tarihi XII. Dönem “ Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara, s. 236-237.

DOKUZUNCU BÖLÜM

1965 GENEL SEÇİMLERİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

9.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar

1965 genel seçimleri öncesinde Siyasal Partiler Kanunu ve Yeni Seçim Kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte seçim sisteminde yeniden nispi temsil esasına dönülmüş ve “Seçim Sayısı” yöntemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu değişiklik, siyasal temsilin daha dengeli dağıtılması ve partilerin oy oranlarıyla Meclis'teki temsilleri arasındaki uyumsuzluğun azaltılması amacıyla yapılmıştır. Ayrıca seçim çevrelerinde “Milli Bakiye” sisteminin uygulanması, küçük oy oranına sahip partilerin de temsil imkânı bulmasını hedefleyen bir düzenleme olarak dikkat çekmektedir. Bu durum, Türkiye’de seçim sisteminin temsil adaleti arayışını yansıtan önemli bir aşamadır.³¹³ Bu sistem ile birlikte az oy almış olan siyasi partilerin de Mecliste temsil edebilmeleri sağlanmak istenmiştir.³¹⁴ Bu seçimlere giderken Cumhuriyet Halk Partisi kendisini “Ortanın Solu” olarak tanımlayarak ideolojik bir yeniden konumlanma sürecine girmiştir. Bu yaklaşım, CHP’nin tek parti döneminden farklı olarak yeni siyasal rekabet ortamına uyum sağlama çabasını göstermektedir.³¹⁵

Aynı dönemde Adalet Partisi içinde liderlik krizi yaşanmış; Genel Başkan Ragıp Gümüşpala’nın vefatının ardından parti içi rekabet süreci başlamıştır. Bu süreç sonucunda Süleyman Demirel genel başkanlığa seçilmiş ve parti liderliği yeniden

³¹³ Hasan Buran, “Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Önerisi”, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2005, s.110.

³¹⁴ Saim Sezen, “Seçim ve Demokrasi”, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994,s.256.

³¹⁵ Ali Gevgili, “Yükseliş ve Düşüş”, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987, s.322.

yapılandırılmıştır. Bu durum, 1965 seçimleri öncesinde siyasal partilerde liderlik faktörünün belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. seçilmiştir.³¹⁶

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi içinde de önemli değişiklikler yaşanmış; Osman Bölükbaşı'nın ayrılığının ardından Alparslan Türkeş genel başkanlığa gelmiştir. Aynı dönemde Türkiye İşçi Partisi, Mehmet Ali Aybar liderliğinde ilk kez seçimlere katılmış ve siyasal yelpazenin genişlemesine katkı sağlamıştır. Bu gelişmeler, 1965 seçimlerinin çok partili sistemin kurumsallaşması açısından önemli bir eşik olduğunu göstermektedir.³¹⁷

1965 genel seçimlere toplam 6 siyasi parti katılmıştır. Seçim sonuçlarına göre Adalet Partisi 4.921.235 oy alarak 240 milletvekili, CHP 2.675.785 oy alarak 134 milletvekili, MP 582.704 oy alarak 31 milletvekili, YTP 346.514 oy alarak 19 milletvekili, TİP 276.101 oy alarak 14 milletvekili, CKMP 208.696oy alarak 11milletvekili, bağımsızlar ise 296.528 oy alarak 1 milletvekili kazanmıştır.³¹⁸10 Ekim 1965 yılında yapılan seçime katılım oranı %71,3 olarak gerçekleşmiş, bu oran 1961'de yapılan seçimde %81 iken, 1965 seçiminde %9,7 oranında düşüş göstermiştir.³¹⁹Süleyman Demirel ve İsmet İnönü halkın iradesin saygı duyduklarını ifade etmiş; seçim sonuçlarını demokratik sürecin doğal bir sonucu olarak değerlendirmiştir.

CMKP ve YTP liderleri, halkın AP'yi seçtiğini, halkın iradesine saygı duyduklarını öne sürmüştür. Türkiye'nin artık seçim sürecini tamamladığını, iktidar olan AP'nin ülkenin sorunlarını çözmek için çalışmalara başlaması gerektiğini ifade etmişlerdir.³²⁰Erzincan baz alındığında seçmen sayısı 99.862, oy kullanan seçmen sayısı 74.516, geçerli oy toplamı 70.866, geçersiz oy toplamı 3.650'dir. AP 31.013, CHP 20.389, YTP 2.774, bağımsızlar ise 16.690 oy almıştır.³²¹

³¹⁶ Zuhall Bilgin, "Türkiye Tarihi; Modern Dünyada Türkiye 1839-2010", Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011, s.248.

³¹⁷ Erdem Akbulut, "1963-1965 TKP Belgelerinde İşçi-Demokrasi Hareketi ve TİP", Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı, Ankara, 2003, s.328.

³¹⁸ TÜİK, Milletvekili Genel Seçim Sonuçları, s.13.

³¹⁹ Hikmet Sami Türk, "Türk Seçim Sisteminde Oy Hakkı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı 3- 4, 1969, s.82.

³²⁰FerozAhmad, Bedia Turgay Ahmad, "Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)", Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s.299-301.

³²¹ Yüksek Seçim Kurulu, 13. Dönem Erzincan Milletvekilleri Genel Seçimleri

9.2. Partilerin Seçim Beyannameleri

9.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi

1965 genel seçimleri sürecinde, Cumhuriyet Halk Partisi, seçim beyannamesini basın aracılığıyla kamuoyuna duyurduğu ifade edilmektedir. Metinde, beyannamenin açıklanmasına ilişkin haberlerin dönemin gazetelerinde geniş yer bulduğu belirtilmektedir. Özellikle Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan haberde, partinin seçim programının temel ilkelerinin aktarıldığı görülmektedir. İçerik, programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, ekonomik kalkınmanın planlı bir şekilde yürütülmesi, sosyal devlet anlayışının güçlendirilmesi ve devletin ekonomik-sosyal alandaki düzenleyici rolünün artırılması gibi hedefler öne çıkmaktadır. Ayrıca, dış yardımların siyasi şartlara bağlanmaması gerektiği yönündeki vurgu da programatik bir ilke olarak yer almaktadır. Propagandif açıdan ise, bu programın basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulması ve seçim sürecinde seçmen desteğini yönlendirmeye yönelik bir söylem çerçevesinde sunulması dikkat çekmektedir.³²²

9.2.2. Adalet Partisi

Adalet Partisi (AP), “Vatan İçin El Ele Verelim” başlığı altında 40 sayfalık bir seçim bildirisi yayımlamıştır. Metinde, Türkiye’nin seçime girerken genel durumu, partinin siyasi istikrar arayışı, hükümet biçimi, idari reformlar, emniyet ve güvenlik, hürriyet, rejimin korunması, iktisat ve dış politika ile ilgili görüşlerinin detaylı biçimde ele alındığı ifade edilmektedir. İçerik, programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, ekonomik gelişmenin dengeli biçimde sürdürülmesi, kalkınmanın ülke geneline yayılması ve maliye ile para politikasının devlet teşekküllerini harekete geçirecek nitelikte düzenlenmesi gibi hedefler öne çıkmaktadır. Ayrıca, hükümet biçimi, idari reformlar ve dış politika yaklaşımı da programatik çerçevede yer almaktadır. Propagandif açıdan ise, “totaliter anlayış ve zihniyetin karşısında olma”, batılı ve komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurma vurgusu ve Kıbrıs konusunda “bir emrivakie asla müsaade edilmeyeceği” ifadesi, kamuoyuna yönelik güçlü siyasi söylem unsurları olarak sunulmaktadır. Bu unsurlar, seçim sürecinde seçmen desteğini etkilemeye dönük bir çerçevede yer almaktadır. Genel olarak, bu seçim bildirisi Adalet Partisi’nin iç ve dış politika vizyonunu ortaya koymakta; ekonomik kalkınma, demokratik değerler ve ulusal

³²²Cumhuriyet Gazetesi, 18 Eylül 1965.

egemenlik konularını hem programatik hem de propagandif bir bütünlük içinde ele alan kapsamlı bir siyasi perspektif sunmaktadır.³²³

9.2.3. Millet Partisi

1965 genel seçimleri öncesinde Millet Partisi, seçim beyannamesini kamuoyuna sunarak partisinin politik hedeflerini ve ideolojik çizgisini açıklamıştır. Metinde, ekonomik kalkınmanın hızlandırılması ve devletin ekonomik hayattaki etkin rolünün korunmasının öncelikli konular arasında yer aldığı ifade edilmektedir. Özel teşebbüs desteklenirken, küçük ve orta ölçekli üreticilerin korunmasına da dikkat edildiği belirtilmektedir. Tarım ve sanayi alanlarında modernizasyon ile üretim kapasitesinin artırılması, beyannamenin temel hedefleri arasında yer almaktadır.

İçerik, programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, devletin ekonomik alandaki etkin rolünün sürdürülmesi, tarım ve sanayide modernizasyon, üretim kapasitesinin artırılması, sosyal adaletin güçlendirilmesi, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması, sosyal güvenlik ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması gibi hedefler öne çıkmaktadır. İşçi ve memur haklarının korunması ile demokratik kurumların güçlendirilmesi ve hukukun üstünlüğünün sağlanması da bu kapsamda yer almaktadır.

Propagandif açıdan ise, milli ve manevi değerlere yapılan vurgu, kültürel değerlerin korunması ve devlet yönetiminde ahlaki ve manevi ilkelerin gözetilmesi gibi ifadelerle birlikte partinin muhafazakâr ve milliyetçi seçmen tabanına hitap eden bir söylem geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca, dış politika alanında Türkiye'nin bağımsızlığının ve ulusal çıkarlarının öncelik haline getirilmesi gerektiğine yapılan vurgu da bu çerçevede değerlendirilmektedir.

Genel olarak, Millet Partisi'nin 1965 seçim beyannamesi dönemin siyasi ve ekonomik koşullarına uyumlu biçimde muhafazakâr ve milliyetçi bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Metinde, büyük ölçekli yapısal dönüşümlerden ziyade mevcut düzenin korunması ve toplumsal dengenin sürdürülmesine yönelik önlemler ön plana çıkmaktadır.³²⁴

³²³ Milliyet Gazetesi, 19 Eylül 1965.

³²⁴ Millet Partisi, "1965 Seçim Beyannamesi", Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim Arşivi, s.5-28.

9.2.4. Yeni Türkiye Partisi

1965 genel seçimleri öncesinde Yeni Türkiye Partisi (YTP), toplumun merkez sağındaki seçmenleri hedefleyen bir seçim beyannamesi hazırlamıştır. Metinde, partinin ekonomik kalkınmanın hızlandırılması ve istikrarlı büyümenin sağlanması gibi temel hedefleri ortaya koyduğu ifade edilmektedir. YTP'nin devletin ekonomik hayattaki rolünü korurken, özel teşebbüsün de desteklenmesi gerektiğini vurguladığı belirtilmektedir. Bu yaklaşımın, dönemin merkez sağ liberal-muhafazakâr eğilimini yansıttığı ifade edilmektedir.

İçerik, programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan ekonomik kalkınmanın hızlandırılması, istikrarlı büyümenin sağlanması, devletin ekonomik hayattaki rolünün korunması ve özel teşebbüsün desteklenmesi gibi hedefler öne çıkmaktadır. Sosyal alanda eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması ile toplumun çeşitli kesimlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek sosyal politikaların uygulanması da programatik çerçevede yer almaktadır. Ayrıca hukukun üstünlüğü, demokratik kurumların güçlendirilmesi ve yerel yönetimlerin etkinleştirilmesi de bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Propagandif açıdan ise, milli bağımsızlığın korunması, dış politikanın ulusal çıkarlar doğrultusunda yürütülmesi ve yabancı yardımlar ile uluslararası ilişkilerde egemenlik çıkarlarının ön planda tutulması gibi ifadeler, seçmen desteğini yönlendirmeye dönük bir söylem çerçevesi oluşturmaktadır. Bu yönüyle metin, milli değerler ve ulusal çıkar vurgusu üzerinden siyasi bir etki alanı yaratmaktadır.

Genel olarak, YTP'nin 1965 seçim beyannamesi dönemin siyasi atmosferinde merkeze yakın bir çizgide konumlanmış olup, ekonomik istikrar, sosyal adalet ve demokratik düzenin güçlendirilmesi gibi temaları ön plana çıkarmıştır.³²⁵

9.2.5. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP), 1965 genel seçimlerine katılmış ve bu süreçte seçim beyannamesi ile seçmenlere hitap etmiştir. Metinde, CKMP'nin seçim bildirgesi ve programının dönemin siyasi atmosferindeki milliyetçi ve muhafazakâr

³²⁵Yeni Türkiye Partisi., “1965 Seçim Beyannamesi”, Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim Arşivi, s.23-81.

çizgiyi yansıttığı ifade edilmektedir. Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Açık Erişim Arşivi'nde yer alan “Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye İçin Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Programı” başlıklı belgenin, partinin genel politik hedeflerini ortaya koyduğu belirtilmektedir.

İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan ekonomik alanda millî kalkınmanın ve tarımsal üretimin güçlendirilmesi, devletin ekonomi içindeki rolünü koruyarak yerli üreticilerin desteklenmesi, tarım sektörünün modernizasyonu ve ulusal ekonomik bağımsızlığın güçlendirilmesi gibi hedefler öne çıkmaktadır. Sosyal politikalar kapsamında eğitim, sosyal güvenlik ve sosyal adalet ile ilgili hedefler; toplumsal dengesizliklerin azaltılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi unsurlar yer almaktadır. Siyasi düzen bağlamında ise demokratik kurumların güçlendirilmesi, hukukun üstünlüğünün korunması ve yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılması gibi düzenlemeler programatik çerçevede sunulmaktadır.

Propagandif açıdan ise ulusal egemenlik ve bağımsızlık temalarının belirgin şekilde vurgulanması, dış politikada Türkiye'nin bağımsız çıkarlarının korunması ve uluslararası ilişkilerde millî çıkarların önceliklendirilmesi gibi ifadeler dikkat çekmektedir. Bu unsurlar, dönemin Soğuk Savaş koşulları içerisinde milliyetçi kimlik vurgusuyla birlikte seçmen desteğini yönlendirmeye dönük bir söylem çerçevesi oluşturmaktadır.

Genel olarak, CKMP'nin 1965 seçim beyannamesi milliyetçi ekonomik politikalar, sosyal adalet anlayışı ve demokratik düzen vurgusu üzerinden şekillenmiştir. Parti, özellikle kırsal kesim ve küçük üreticilere yönelik politikalar geliştirerek siyasi tabanını genişletmeyi hedeflemiş; ekonomik bağımsızlık ile toplumsal refahı seçim platformunun merkezine yerleştirmiştir.³²⁶

9.2.6. Türkiye İşçi Partisi

Türkiye İşçi Partisi (TİP), 1965 genel seçimleri sürecinde sosyalist ilkeleri temel alan bir seçim bildirisi ile seçmenlere siyasal programını sunmuştur. Metinde, partinin temel hedeflerinin işçi sınıfının konumu ve emekçi kesimlerin haklarının genişletilmesi üzerinde yoğunlaştığı ifade edilmektedir. Ekonomik yapılanma bağlamında işçi denetimi

³²⁶Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi, “1965 Seçim Beyannamesi”, Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim, s.9-32.

ve planlı ekonomik program gerekliliği vurgulanmakta; üretim araçlarının toplum yararına kullanılması, gelir eşitsizliklerinin azaltılması ve emekçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi gibi hedefler ortaya konmaktadır.

İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan üretim araçlarının toplum yararına kullanılması, planlı ekonomi anlayışının benimsenmesi, gelir eşitsizliklerinin azaltılması ve emekçi yaşam koşullarının iyileştirilmesi gibi hedefler öne çıkmaktadır. Sosyal politikalar kapsamında eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin genişletilmesi, sosyal adaletin sağlanması ve eşit fırsat ilkesinin uygulanması gibi unsurlar yer almaktadır. Ayrıca emekçilerin örgütlenme özgürlüğü ve sendikal haklarının korunması da programatik çerçevede önemli bir yer tutmaktadır.

Propagandif açıdan ise sınıf temelli siyasal söylemin ön plana çıkarılması, işçi sınıfı ve emekçi kesimlere doğrudan hitap edilmesi ve bu kesimlerin haklarının genişletilmesine yönelik vurgular dikkat çekmektedir. Siyasi ve hukuki düzen bağlamında demokratik katılımın güçlendirilmesi, hukukun üstünlüğü ve temel özgürlüklerin korunması gibi hedeflerin öne çıkarılması da bu söylem çerçevesinin bir parçasıdır. Uluslararası düzeyde ise anti-emperyalist bir dış politika ve ulusal bağımsızlığın korunması ilkeleri savunulmakta; bu yaklaşım, dönemin Soğuk Savaş koşulları içinde sol siyasal eğilimlerle uyumlu bir biçimde sunulmaktadır.

Genel olarak, Türkiye İşçi Partisi'nin 1965 seçim beyannamesi sosyal adalet, emekçi hakları ve demokratik katılımı merkezine alan bir siyasal programı temsil etmektedir.³²⁷

9.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

9.3.1. Zeynel Gündoğdu (Cumhuriyet Halk Partisi)

1925 yılında Erzincan'da dünyaya gelmiştir. İlkokulu tamamlamasının ardından öğrenimine devam etmemiştir. Ticaret, sanayi, ithalat ve nakliye alanlarında faaliyet göstermiştir. Ankara Güneş Nakliyat Şirketi'ni kurmuş ve bu şirketin idare meclisi reisliğini yürütmüştür. Ayrıca Güneş Sanayi Limited Şirketi ile Desten İthalat ve İhracat Şirketi'ne ortak olmuştur. Bu ekonomik faaliyetler, onun formel eğitimden ziyade piyasa

³²⁷Türkiye İşçi Partisi, 1965 Seçim Bildirisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim, s.3-32.

ilişkileri üzerinden yükselen bir sosyal konumda yer aldığını ve yerel ölçekte bir ekonomik girişimci profili sergilediğini göstermektedir.¹⁵ Ekim 1961 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi Erzincan milletvekili olarak seçilmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapmıştır. Bu dönemde Ulaştırma Komisyonu'nda başkanlık görevini üstlenmiştir. Siyasi kariyerinin Cumhuriyet Halk Partisi üzerinden başlaması, dönemin merkezî siyasal yapısıyla bütünleşen bir elit dolaşımına işaret etmektedir. Ancak görev süresi içerisinde partiden ayrılarak bağımsız bir siyasi çizgiye yönelmesi, yerel siyaset ile merkez parti ilişkileri arasında pragmatik ve esnek bir pozisyon benimsediğini göstermektedir.

12 Ekim 1969 seçimlerinde Erzincan'dan bağımsız milletvekili adayı olmuş; ancak yaklaşık 20.000 oy almasına rağmen seçilememiştir. Bu durum, yerel düzeyde belirli bir tabana sahip olmakla birlikte bu desteğin kurumsallaşmış ve sürekli bir siyasal temsil gücüne dönüşmediğini göstermektedir. 6 Kasım 1983 tarihinde Milliyetçi Demokrasi Partisi'nden yeniden milletvekili adayı olmuş fakat bu seçimde de başarı sağlayamamıştır. Bu tekrar eden adaylık süreçleri, siyasal alandaki varlığının süreklilik arz ettiğini ancak seçim başarısının istikrarlı bir temele dayanmadığını ortaya koymaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır. Bu biyografik çerçeve bir bütün olarak değerlendirildiğinde, söz konusu kişinin hem ekonomik girişimcilik hem de siyasi temsil üzerinden şekillenen, yerel sermaye sahibi bir taşra elit profili sergilediği; ancak bu konumun merkezî siyasal yapı içinde kalıcı bir elit statüsüne tam olarak dönüşmediği anlaşılmaktadır.³²⁸

9.3.1.1. Siyasi Faaliyetler

9.3.1.1.1. Ekonomi Politikaları

Halka ucuz fiyatla ekmek temini için tatbik edilmekte olan usulden başka bir tedbirle fiyat indiriminin mümkün olup olmadığına dair Ticaret Bakanı'ndan sorusu münasebetiyle ilgili sözleri, Ticaret Bakanı, halka ucuz fiyatla ekmek temini konusunda mevcut uygulanan usul dışında fiyat indirimi uygulanabilirliği hakkında bir soru üzerine görüşlerini belirtmiştir. Bakan, Türkiye'de buğday ve ekmek üretiminin yeterli olmadığını ve bu nedenle denetim mekanizmalarının etkin bir şekilde işletilmediğini vurgulamış; aynı zamanda piyasada yüksek fiyatların mevcut olduğunu ifade etmiştir. Bu

³²⁸ Onar, " Türk Parlamento Tarihi XII. Dönem " s. 233.

durum, ekmek fiyatlarının kontrolü ve arz güvenliğinin sağlanması açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bakan, söz konusu problemin çözümü için denetimlerin artırılması ve modern üretim sistemlerinin geliştirilmesi gerektiğini önermiştir. Ayrıca, halkın gelir düzeyine göre üç ayrı ekmek türünün belirlenmesiyle, düşük gelirli gruplara destek sağlanmasının ve devletin mali kayıplarının azaltılmasının hedeflendiği belirtilmiştir. Bu yaklaşım, hem sosyal dengeyi sağlamaya yönelik bir politika arayışı hem de ekonomik yönetim açısından stratejik bir önlem olarak değerlendirilebilir.³²⁹

Memur olup emeklilik hakkı kazanmış iken markam loan şahısların ailesi efradına emeklilik maaş haklarının verilmesi için ne düşünüldüğüne dair Maliye Bakanı'nın sorusu münasebetiyle ilgili sözlerinde, halkın maaşlarından kesilen primlerin insan hakları açısından sorgulanabilir olduğunu ve bu primlerin özellikle dar gelirli ailelere aktarılması gerektiğini vurgulamıştır. Bakan, Emekli Sandığı'nın verimlilik ve ekonomik açıdan yeterli olmadığını belirtmiş; buna rağmen, söz konusu durumun herhangi bir hak kaybını meşrulaştırmadığını özellikle ifade etmiştir. Ayrıca, yapılması planlanan düzenlemeler kapsamında primlerin sigorta niteliğinde kabul edilmesini talep etmiştir. Bu yaklaşım, sosyal adalet ve mali sürdürülebilirlik perspektifinden değerlendirildiğinde, hem bireysel hakların korunmasını hem de ekonomik etkinliğin artırılmasını hedefleyen bir politika önerisi niteliğindedir.³³⁰

1962 yılı Ticaret Bakanlığı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri,devletin toptan satış yapma uygulamasını eleştirerek, bunun özel sektörle çeliştiğini ileri sürmüştür. Bakan, devletin ticarette etkinliğini artırma niyetinde olduğunu belirtmekle birlikte, bürokratik engellerin bu hedefin gerçekleştirilmesini sınırladığını ifade etmiştir. Ayrıca, devletin ticaretten kademeli olarak çekilmesi gerektiğini vurgulayarak, özel sektörün faaliyet alanının genişletilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Bu açıklamalar, ekonomik politikalar bağlamında devlet müdahalesi ile özel sektör arasındaki dengenin önemine işaret etmekte ve piyasa etkinliğinin artırılması yönündeki stratejik tercihleri ortaya koymaktadır.³³¹

1962 yılı Çalışma Bakanlığı bütçesi münasebetiyle ilgili sözleri,ülkenin en büyük ekonomik problemlerinden birinin iş sahasındaki yetersizlik olduğunu vurgulamış ve

³²⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 1, birleşim 25, s.369.

³³⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 1, birleşim 28, s.469.

³³¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 3, birleşim 54, s.315.

çözümün yalnızca devlet yatırımlarıyla sağlanamayacağını, özel sektörün desteğinin de gerekli olduğunu belirtmiştir. Aşırı devletçi yaklaşımların hem işçi hem de iş sahası üzerinde olumsuz etkiler doğurduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, adaletli bir vergi sistemi uygulanmasının gerekliliğini ve prim usulünün yasal güvence altına alınmasının önemini dile getirmiştir.³³²

Erzincan milletvekili Zeynel Gündoğdu'nun, tasarruf bonolarına bir işletme sahası aranıp aranmadığına dair sorusuna Maliye Bakanı Şefik İnan'ın yazılı cevabı,Bakanlık, Zeynel Gündoğdu'nun tasarruf bonolarının piyasayı canlandırmak amacıyla ihalelerde kabul edilmesi yönündeki talebine değinmiş ve tasarruf bonolarının yasal teminat olarak kullanılabilmesi için bir kanun tasarısı hazırlanacağını açıklamıştır. Bu açıklama, mali politikalar bağlamında tasarruf bonolarının piyasadaki işleyişi ve yasal düzenlemelerle güvence altına alınmasının önemini vurgulamaktadır. Tasarruf bonolarının ihale süreçlerinde kullanımına ilişkin düzenlemeler, hem piyasa likiditesinin artırılması hem de devlet garantisinin sağlanması açısından stratejik bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.³³³

Halen ihtiyacın üstünde olan kamyon ve taksi ithalatının birkaç yıllığına durdurularak yedek parça ve lastiklerinin bolca ithali hususunda ne düşünüldüğüne dair Ticaret Bakanı'ndan sözlü sorusu münasebetiyle ilgili sözleri,kamyon ithalatının nakliyeciler üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ve rekabet ortamını bozarak dövizin yurtdışına çıkmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, ithalatın durdurulmasının fiyatlarda artışa yol açmayacağını ve mevcut araçların ihtiyaçları karşılamaya yeterli olduğunu belirtmiştir. Bakan, tek sorun olarak taksitli satış uygulamasını işaret etmiş ve uygulamanın amacının ticari rakipleri olumsuz etkilemek değil, vatandaşların haklarını korumak olduğunu vurgulamıştır. Bu açıklama, ithalat politikalarının hem ekonomik dengeyi sağlama hem de tüketici haklarını gözetme boyutlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir.³³⁴

İstanbul milletvekili VahyiÖzarar ve Sabri Vardarlı'nın, 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu'nun 17. maddesinin (C) fıkrasının tadiline ilişkin kanun teklifi münasebetiyle,devlet bonolarının yalnızca taahhütlerin yerine getirilmesi amacıyla

³³² Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 3, birleşim 56, s.508-509.

³³³ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 5, birleşim 88, s.314-315.

³³⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 4, birleşim 76, s.553-554.

kullanımının güvenli olduğu vurgulanmıştır. Avans ve mal bedeli ödemelerinde kullanılmasının ise suiistimallere yol açabileceği belirtilmiştir. Bankacılık sisteminin güvenliğinin sağlanması açısından, esnaf kesimini zor durumda bırakacak uygulamalardan kaçınılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, piyasayı canlandırma amacı taşıyan bazı tekliflerin derhal reddedilmesi gerektiği savunulmuş; tasarruf bonolarının liberal ekonomi içinde değer kaybını önleme konusunda katkı sağlayabileceği belirtilmiştir. Bu açıklamalar, mali araçların kullanımına ilişkin riskler ile piyasa istikrarını sağlama gerekliliğini dengeleyen bir yaklaşım sergilemektedir.³³⁵

Birinci Beş Yıllık (1963–1967) Kalkınma Planı’nın sunulmasına dair Başbakanlık tezkeresi ile Kalkınma Planı ve Cumhuriyet Senatosu tarafından kabul edilen değişikliklere ilişkin Plan Karma Komisyonu raporu münasebetiyle, Meclisin söz konusu planın hazırlanması sürecinde başarılı bir çalışma yürüttüğu ifade edilmiştir. Sınırlı devletçilik anlayışının benimsendiği belirtilerek, özel sektörün desteklenmesinin de gerekli olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında, halkı zor durumda bırakacak uygulamalardan kaçınılması gerektiği dile getirilmiştir. Planların sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için müteahhit sayısının artırılması ve bankaların teminat sağlama konusunda daha ılımlı bir yaklaşım benimsemesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, söz konusu planın ülkenin geleceği açısından kritik öneme sahip olduğu, uygulanmasının engellenmesi durumunda ciddi olumsuz sonuçların ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir. Bu değerlendirmeler, ekonomik ve sosyal planlamanın etkinliği ile uygulamada karşılaşılan pratik sorunların önemini ortaya koymaktadır.³³⁶

Kastamonu milletvekili İsmail Hakkı Yılanlıoğlu ile Cumhuriyet Senatosu İstanbul üyesi Rıfat Öztürkçine ve iki arkadaşının, devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne ilişkin 3656 sayılı Kanun’un bazı maddelerinin değerştirilmesi ve bu kanuna bazı maddelerin eklenmesi hakkındaki 4598 sayılı Kanun’un 4. maddesinin tadili ile değerik 8. maddesinin tadiline ilişkin kanun teklifleri ve Bütçe Komisyonu raporu münasebetiyle, Yapılan değerlendirmelerde, mağduriyet yaşayan işçilerin haklarının ivedilikle giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Düşük yevmiyeli işçilere ek yardım yapılmasının önemi ifade edilmiş, ancak bu tür bir düzenlemenin bütçe üzerinde ek yük oluşturabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle, alternatif çözüm yollarının araştırılması

³³⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 9, birleşim 6, s.206-208.

³³⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 9, birleşim 8, s.328-329.

gerekliliği dile getirilmiştir. Bu açıklamalar, sosyal politikaların uygulanabilirliği ile mali sürdürülebilirlik arasındaki dengenin önemine işaret etmekte ve işçi haklarının korunması konusunda çözüm odaklı bir yaklaşımı yansıtmaktadır.³³⁷

Servet beyannamelerinin iadesi ve yeni servet beyannamelerinin alınmasına dair kanun tasarısı ile İstanbul milletvekili Ahmet Oğuz, Elâzığ milletvekili Nurettin Adıçoğlu, Bitlis milletvekili Ali Şakir Ağanoğlu ve İstanbul milletvekili Oğuz Oran'ın, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 114, 115 ve 116. maddeleri ile geçici 9. maddesinde yer alan servet beyannamesinin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin kanun teklifleri münasebetiyle, Yapılan açıklamalarda, servet beyannamelerinin geçmiş uygulamalar nedeniyle güvensizlik oluşturduğu ve bunun bireylerin servetlerini gizlemelerine yol açtığı ifade edilmiştir. Ekonomik açıdan güven ortamının tesis edilmesinin önemi vurgulanmış ve servetin üretime yönlendirilmesinin olumlu sonuçlar doğuracağı belirtilmiştir. Söz konusu düzenlemelerle amaçlanan hususun, piyasa istikrarını güvence altına almak ve servetin ülke kalkınmasına katkı sağlamasını temin etmek olduğu açıklanmıştır. Bu değerlendirme, mali şeffaflık ile ekonomik verimlilik arasında kurulması gereken ilişkinin altını çizmektedir.³³⁸

İhracatı geliştirmek amacıyla vergilerle ilgili olarak Hükümet tarafından alınacak tedbirlere dair kanun tasarısı münasebetiyle, Yapılan değerlendirmelerde, ihracatın daha ileri bir düzeye taşınmasının maliyetlerin asgari seviyeye indirilmesiyle mümkün olacağı ifade edilmiştir. Bu hedefin, devlet işletmeciliği yerine daha etkin ve verimli işleyen özel sektör aracılığıyla gerçekleştirilebileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, devletin bazı alanlardaki verimsiz faaliyetlerinin hem üretim kapasitesini hem de dış rekabet gücünü olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Ekonomik kalkınmanın vergi artışları ile değil, üretim gücünün artırılması yoluyla sağlanabileceği ifade edilerek, özel sektörün rolüne dikkat çekilmiştir.³³⁹

Gider Vergileri Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılması, İstihsal ve Gümrük Vergileri hadleri artırılmış olan akaryakıtların Stok Vergisine tabi tutulmasına ilişkin kanun tasarısı ile Maliye ve Plan Komisyonları raporları münasebetiyle, akaryakıt ve benzin fiyatlarındaki artışların ekonomik faaliyetler ve halk üzerindeki etkilerinin sınırlı

³³⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 9, birleşim 14, s.651-652.

³³⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 10, birleşim 20, s.362-364.

³³⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 10, birleşim 23, s.499-500.

olduğu ifade edilmiştir. İktidarın uyguladığı vergi ve mali politikaların halkın refahını artırmaya yönelik olduğu ileri sürülmüştür. Özel sektörün desteklenmesinin önemi vurgulanmış; ancak vergilendirme süreçlerinde ortaya çıkabilecek adaletsizliklerin sosyal dengeyi olumsuz etkileyebileceği ve sermaye sahipleri açısından sorunlar yaratabileceği belirtilmiştir. Bu değerlendirmeler, mali ve ekonomik politikaların hem verimlilik hem de sosyal adalet boyutlarının dikkate alınmasının gerekliliğini göstermektedir.³⁴⁰

31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi, bu kanuna bazı hükümler eklenmesi ve bazı hükümlerin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin kanun tasarısı ve teklifleri münasebetiyle, verginin iki temel amaca hizmet ettiği ifade edilmiştir. Bunlardan ilki kamu gelirlerini artırmak, ikincisi ise vergi kaçakçılığını önlemektir. Götürü usulünün devam etmesi hâlinde vergi kaçakçılığı oranlarının önemli ölçüde artacağı vurgulanmıştır. Bu değerlendirme, vergi politikalarının hem mali sürdürülebilirlik hem de ekonomik düzenin sağlanması açısından kritik bir rol üstlendiğini göstermektedir.³⁴¹

İhracatı geliştirmek amacıyla vergilerle ilgili olarak Hükümetçe alınacak tedbirlere dair kanun tasarısı hakkında Cumhuriyet Senatosu tezkeresi ile Millet Meclisi Geçici Komisyonu raporu münasebetiyle, dış pazarlara yönelik mal ihracatında giderek azalma eğilimi gözlemlendiği belirtilmiştir. Bu durumun temel nedeni olarak bürokratik engeller gösterilmiştir. Ticari süreçlerde hızın önemine dikkat çekilmiş; malların elde beklemesinin işsizliği artırabileceği ve ekonomik açıdan krizlere yol açabileceği ifade edilmiştir. Bu değerlendirme, ihracat süreçlerindeki etkinlik ile ekonomik istikrar arasındaki ilişkiye dikkat çekmekte ve bürokratik işlemlerin piyasa üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır.³⁴²

Erzincan milletvekili Zeynel Gündoğdu'nun ise, ailelere verilen kömür miktarına ilişkin olarak Sanayi Bakanlığına yazılı soru önergesi sunduğu belirtilmiştir.³⁴³

İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştiraklerine ilişkin kanun tasarısı ile 3460 sayılı Kanun'un bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 23 sayılı Kanun'un yürürlükten kaldırılmasına dair kanun teklifleri ile Geçici Komisyon raporu, ayrıca Devlet Yatırım

³⁴⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 11, birleşim 41, s.545-547.

³⁴¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 12, birleşim 44, s.78,80-81.

³⁴² Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 18, birleşim 103, s.570-571.

³⁴³ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 19, birleşim 108, s.175.

Bankası'na ilişkin kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle,Cumhuriyet'in kuruluşunu izleyen ilk 25 yıllık süreçte tesis edilen devlet kuruluşlarının, mevcut ekonomik altyapının şekillenmesinde belirleyici rol oynadığı ifade edilmiştir. Ancak zamanla bazı kamu iktisadi teşebbüslerinin ekonomik açıdan zarar doğurmaya başladığı belirtilmiştir. Ayrıca, devlet ve özel sektör kuruluşlarının dış pazar koşulları, kalite standartları ve maliyet unsurlarına bağlı kredi politikalarının, yatırım süreçleri ve ekonomik kalkınma üzerinde önemli etkiler yarattığı vurgulanmıştır. Faiz oranlarında meydana gelen artışların üretim süreçlerinde aksamalara yol açtığı ve bu durumun ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliği açısından çeşitli sorunlar oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu açıklamalar, kamu ve özel sektör politikalarının ekonomik altyapı, yatırım ve üretim üzerindeki etkilerini değerlendiren kapsamlı bir perspektif sunmaktadır.

344

Devlet Yatırım Bankası'na ilişkin kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle,devlet kuruluşlarının tamamen tasfiye edilmesi yerine şirketleştirilip hisse senetleri yoluyla özel sektöre devredilmesinin daha uygun bir yaklaşım olduğu savunulmuştur. Bu yöntem, sermaye piyasasının gelişimine katkıda bulunabilir. Hisse senedi sisteminin belirli bir süre içinde özel teşebbüslerin büyümesini destekleyeceği ve devletin mali yükünü hafifleteceği öngörülmektedir. Bu yaklaşım, kamu varlıklarının yönetiminde yenilikçi bir perspektif sunarken, ekonomik kalkınma stratejilerine de doğrudan etkide bulunmaktadır.³⁴⁵

Sosyal Sigortalar Kanunu tasarısı ile Trabzon milletvekili Selahattin Güven'in 5.1.1961 tarih ve 228 sayılı Kanun'a iki ek madde eklenmesine ve söz konusu kanunun 14. maddesinin değiştirilmesine ilişkin kanun teklifi, ayrıca Eskişehir milletvekili Şevket Asbuzoğlu, Konya milletvekili Fakih Özfakih ve Edirne milletvekili İlhami Ertem'in 4.2.1957 tarih ve 6900 sayılı Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu'na ek ve geçici maddeler eklenmesine dair kanun teklifi ile Geçici Komisyon raporu münasebetiyle yapılan değerlendirmelerde,işçilerin sosyal haklarının işverenin inisiyatifine veya takdirine bırakılmasının uygun olmadığı vurgulanmıştır. Bu hakların yasal düzenlemelerle güvence altına alınması gerekliliği özellikle öne çıkarılmıştır. Bu

³⁴⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 19, birleşim 112, s.388-391.

³⁴⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 20, birleşim 121, s.250-251.

yaklaşım, işçi haklarının korunmasında devlet müdahalesinin önemine ve sosyal adaletin hukuki temellerle sağlanması gerekliliğine dikkat çekmektedir.³⁴⁶

Çanakkale milletvekili Şefik İnân'ın, Otelcilik, Motencilik ve Türk Anonim Şirketi Kanunu teklifinin havale edildiği İçişleri, Sanayi, Basın-Yayın ve Turizm, Ticaret ile Plan komisyonlarından seçilecek üçer üyeden oluşan geçici bir komisyonda görüşülmesine ilişkin önergesi münasebetiyle, dış ticaret açığının turizm sektörü aracılığıyla önemli ölçüde dengelendiği belirtilmiştir. Bu çerçevede, sektörün niteliği gereği uzman kişilerden oluşan özel bir komisyon kurulmasının uygun olacağı öne sürülmüştür. Ayrıca, tasarruf bonolarının piyasa koşulları bakımından değer kaybettiği ve bunun ekonomik işleyiş üzerinde olumsuz etkiler yarattığı ifade edilmiştir. Söz konusu sorunun gecikmeksizin çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır.³⁴⁷

İstikrarlı bir hükümet kurulamamasının özel teşebbüsü ve piyasayı tereddütlü bir durumda bıraktığını ve memleket içindeki huzurun bir an önce sağlanması için üstün bir gayretin esirgenmemesi gerektiği konusunda gündem dışı demecinde, istikrarlı bir hükümet kurulamasının özel teşebbüsleri ve piyasayı belirsiz bir konumda bıraktığı vurgulanmıştır. Piyasadaki mevcut sorunlar, kredilerin ve kanunların yetersizliği ile faiz oranlarının sürekli artması gibi unsurlara dayandırılmıştır. Konuşmada, siyasi istikrarsızlığın devam etmesi durumunda işsizliğin artacağı ve vergi tahsilâtında ciddi problemler yaşanacağı belirtilmiştir. Bu olumsuzlukların önlenmesi için hızlı karar alma süreçleri ile uygulamaların birlik ve beraberlik içinde yürütülmesi gerektiği ifade edilmiştir.³⁴⁸

Ulaştırma Bakanlığı 1964 yılı bütçesi münasebetiyle, devlet demiryollarının ayrıcalıklı ve tekeli uygulamalarının hem devlete hem de halka zarar verdiği vurgulanmıştır. Tarife düzenlemeleri ve verimli işletme modelleri ile serbest rekabetin sağlanmasının maliyetleri artırabileceği ve hizmetlerin aksamasına yol açabileceği belirtilmiştir. Bu değerlendirme, kamu hizmetlerinin yönetiminde etkinlik ve rekabetin dengelenmesi gerekliliğine dikkat çekmektedir.³⁴⁹

³⁴⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 20, birleşim 130, s.577-578.

³⁴⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 21, birleşim 139, s.408-409.

³⁴⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 24, birleşim 24, s.175-176.

³⁴⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 28, birleşim 63, s.35-36.

31.12.1961 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesi ve bu kanuna bazı hükümler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Maliye, Ticaret, Tarım, Sanayi, İşçileri ve Plân komisyonlarından seçilen 4'er üyeden kurulan Geçici Komisyon raporu münasebetiyle, vergide adaletsizliğin ortadan kaldırılması ve vergi kaçakçılığının önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Devlet kuruluşlarının aktif yönetimleri aracılığıyla piyasanın güçlendirilmesi önemle belirtilmiş, özel kuruluşların güvence altına alınması ve yeni iş yerlerinde tasarruf sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, kültürel ve turistik yatırımların desteklenmesi ile döviz kazancının artırılmasının ülke ekonomisine katkı sağlayacağı dile getirilmiştir. Bu değerlendirme, mali, ekonomik ve kültürel politikaların birbirleriyle uyumlu bir şekilde yürütülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.³⁵⁰

Zeynel Gündoğdu (Erzincan) ve Cumhuriyet Senatosu İzmir üyesi Ömer Lûtfi Bozcalı'nın, 5434 sayılı TC Emekli Sandığı Kanunu'na ek kanun teklifi ve Maliye ile Plân Komisyonları raporları münasebetiyle, devlet bünyesindeki personelin erkenden emekli edilmesi ve maaşların sürekli artırılmasının, gençler için yeni iş sahaları yaratmak yerine devlete ek mali yük getirdiği belirtilmiştir. Fazla kadro ve verimsiz çalışanların maliyetleri artırdığı, bunun sonucunda devletin üretim ve ihracat kapasitesinin ciddi şekilde azaldığı ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, kamu personeli politikalarının ekonomik verimlilik ve bütçe dengesi üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır.³⁵¹

1964 Kalkınma İstikrazı hakkında kanun tasarısı ve Maliye ile Plân Komisyonları raporları münasebetiyle ilgili sözlerinde, banka ve tasarruf bonolarında faizlerin sürekli yükselmesi nedeniyle düşük faizli tahvillerin ilgi görmeyeceği ve satışının gerçekleşmeyeceği ifade edilmiştir. Sermaye ve faiz hareketliliği sağlanmadığı süreçte ekonomik canlanmanın gerçekleşmeyeceği değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, faiz oranlarının ve sermaye akışının ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi dikkatle ele alınmıştır; ekonominin canlanması için bu parametrelerin etkin bir biçimde yönetilmesi gerektiği ortaya konmuştur.³⁵²

Erzincan milletvekili Zeynel Gündoğdu, kıyafet aleyhinde, istikrarsız tahvillerin ihraç edilmesinin tek başına yeterli olmadığı, esas önemli olanın bu tahvillerin hangi

³⁵⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 29, birleşim 79, s.163-167, 175-176.

³⁵¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 32, birleşim 125, s.87-89.

³⁵² Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 33, birleşim 18, s.687-689.

yöntem ve koşullarla satışa sunulacağı olduğu belirtilmiştir. Mevcut yüksek banka faizleri nedeniyle tahvillerin hangi faiz oranıyla piyasaya arz edileceği konusunda belirsizlik bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, söz konusu konunun yeterince tartışılmadığı ve borçlanma faaliyetlerine yoğunlaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu değerlendirme, tahvil ihracı ve borç yönetimi politikalarının ekonomik istikrar üzerindeki etkilerini öne çıkarmaktadır.³⁵³

Cumhuriyet Senatosu Aydın üyesi İskender Cenap Ege ve iki arkadaşının, PTT'nin 120. hizmet yılını doldurmuş olması nedeniyle memur ve hizmetlilerine birer aylık tutarında ikramiye verilmesine ilişkin kanun teklifi ile Maliye ve Ulaştırma komisyon raporları münasebetiyle yapılan değerlendirmelerde, PTT'nin kâr elde ettiği yönündeki iddiaların gerçeği yansıtmadığı ve bu görünümün büyük ölçüde fiyat artışları yoluyla vatandaşlardan dolaylı olarak tahsil edilen gelirlerden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Yüksek ücret alan personele ikramiye verilmesinin uygun olmadığı, işçi statüsündeki çalışanlar ile yüksek maaşlı mühendislerin aynı kategoride değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca, mevcut ekonomik yapının temel sorununun cari harcamaların giderek artması olduğu ve bunun kamu yatırımlarını zayıflattığı, kaynak dağılımında dengesizliklere yol açtığı dile getirilmiştir. Bu değerlendirme, kamu maliyesi ve personel politikalarının ekonomi üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır.³⁵⁴

9.3.1.1.2. İmar Politikaları

Doğu illerindeki kuraklığı incelemek üzere bir kurul oluşturulduğu ifade edilmiştir. Kurulun Erzincan'a da uğraması gerektiği belirtilmiş ve Erzincan ile Erzurum'un kuraklık açısından benzer koşullara sahip olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, sorunun sahada yerinde incelenmesi talep edilmiştir. Bu değerlendirme, kuraklık sorunlarının bölgesel bazda ele alınması ve yerinde inceleme ile çözüm üretmenin önemine dikkat çekmektedir.³⁵⁵

Başbakan'a yöneltilen, Erzincan'ın mevcut iskân durumu itibarıyla herhangi bir risk teşkil edip etmediği, üç parçaya ayrılmış olan şehrin birleştirilmesinin planlanıp

³⁵³ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 33, birleşim 18, s.687.

³⁵⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 34, birleşim 38, s.637-639.

³⁵⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 1, birleşim 32, s.663.

planlanmadığı ve devlet bütçesinden bu yönde bir destek sağlanıp sağlanmayacağına ilişkin soru önergesi münasebetiyle,Erzincan'da çok sayıda gecekonduniteliğinde ve kerpiç yapı bulunduğu, bu yapıların fay hattı üzerinde yer alması nedeniyle ciddi bir deprem riski taşıdığı ifade edilmiştir. Söz konusu durumun halkın can güvenliği açısından kayda değer bir tehdit oluşturduğu belirtilmiştir. Ayrıca, mevcut nüfus verilerinin gerçeği tam olarak yansıtmadığı, şehir nüfusunun açıklanan rakamdan daha yüksek olduğu ileri sürülmüştür. Şehirde su temini ve belediye hizmetlerinin yetersizliği de altyapı sorunlarını gündeme taşımaktadır. Bu sorunların çözümü amacıyla, halkın temel ihtiyaçlarını karşılayacak konut ve iş yeri inşasının gerçekleştirilmesi talep edilmiştir. Konuşmada, söz konusu girişimlerin temel amacının yalnızca şehirleşme değil, öncelikle halkın can güvenliğini sağlamak olduğu belirtilmiştir.³⁵⁶

Erzincan milletvekili Zeynel Gündoğdu'nun, Erzincan'ın arazi ve içme suları ihtiyaçlarının temini için bir tedbir alınıp alınmadığına dair sorusu,suyun yetersizliği nedeniyle halkın sağlıksız kaynaklardan su temin etmeye çalıştığı ve bu durum için önlem alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bayındırlık Bakanlığı, Erzincan içme suyunun belediye ve İskân Bakanlığı'nın yetki alanında olduğunu belirtmiştir. Buna rağmen, içme suyu projeleri ve sondaj çalışmalarının gerçekleştirileceği duyurulmuştur. Bu değerlendirme, içme suyu temini konusundaki idari yetki sorunlarının ve altyapı eksikliklerinin giderilmesine yönelik planlanan önlemlerin önemini ortaya koymaktadır.³⁵⁷

Erzincan ilinde yeni yaptırılacak olan meskenler hakkında Zeynel Gündoğdu, 5243 sayılı kanuna geçici yeni bir madde eklenmesi için kanun teklifinde bulunmuştur.³⁵⁸

Erzincan milletvekili Zeynel Gündoğdu'nun Ulaştırma Bakanlığına verdiği soru önergesinde, 70 köy ve bir ilçe merkezinin istasyon olarak kabul edilmesi için İliç ilçesinde ekspres trenin iki dakika durdurulmasının değerlendirilip değerlendirilmediğini sormuştur.³⁵⁹

Erzincan milletvekili Zeynel Gündoğdu'nun, Erzincan'a bağlı Kemaliye, İliç ve Kemah ilçelerinin bayındırlık ve içme suyu ihtiyaçlarının karşılanması için ne tedbir

³⁵⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 2, birleşim 35, s.75-76.

³⁵⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 4, birleşim 65, s.148-149.

³⁵⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 2, birleşim 46, s.361.

³⁵⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 4, birleşim 79, s.636.

alındığına dair yazılı soru önergesi,Erzincan'ın ilçeleri olan Kemah, Kemaliye ve İliç'te bayındırlık hizmetlerinin yetersizliği nedeniyle yolların kötü durumda olduğu ve bu nedenle illere ulaşım ile nakliyenin aksadığı belirtilmiştir. Bu durumun halk sağlığını riske attığına dikkat çekilmiş ve çözüm için gerekli önlemlerin alınması talep edilmiştir. Bu yaklaşım, bölgesel altyapı eksikliklerinin toplumsal sağlık ve ulaşım güvenliği üzerindeki doğrudan etkilerini göstermektedir.³⁶⁰

Erzincan'ın da Meclis Araştırma Komisyonu'na ithali hakkında,Doğu ve Güneydoğu illerinde içme suyu ve sulama işleriyle ilgilenecek heyetin bazı illere yeterince destek sağlamadığı ileri sürülmüştür. Erzincan, su temini konusunda sorun yaşayan iller arasında gösterilmiş ve zabıta vukuatlarının büyük bir bölümünün su kavgasından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bu nedenle, heyetin Erzincan'a yönlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu değerlendirme, su kaynaklarının adil dağılımı ve bölgesel yönetim uygulamalarının yerinde incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır.³⁶¹

Memleketimizin Doğu ve Güneydoğu bölgesinin köy, kasaba, içme suları ile küçük sulama işlerinin tetkiki için kurulması kabul edilen Meclis Soruşturma Komisyonu'na üye seçimi münasebetiyle,Doğu ile Batı bölgeleri arasında su temini konusunda önemli bir eşitsizlik bulunduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede oluşturulan heyetin, durumu yerinde inceleyerek hükümeti bilgilendirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu konu, bölgesel su dağılımındaki dengesizliklerin tespit edilmesi ve politika yapıcıların doğru bilgilendirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir.³⁶²

Orman Kanunu'na geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Geçici Komisyon Raporu ileAnayasa Komisyonu'nun mütalâa raporu münasebetiyle,orman konusuna büyük bir hassasiyet gösterildiği ve mevcut problemlerin yüzeysel değil, temel nedenleri üzerinde durularak çözüm üretilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, çevresel sorunların kalıcı çözümü için neden-sonuç ilişkilerinin analiz edilmesinin önemini ortaya koymaktadır.³⁶³

³⁶⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 8, birleşim 132, s.122.

³⁶¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 14, birleşim 60, s.358.

³⁶² Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 14, birleşim 60, s.367-368.

³⁶³ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 42, birleşim 138, s.672.

Umumi hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlara dair kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Geçici Komisyon Raporu münasebetiyle ilgili sözlerinde,doğal afet riski taşıyan bölgelerde önlem alınmasının hem insani hem de anayasal bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir. Erzincan'ın fay hattı üzerinde yer alan köylerde yıllardır gerekli önlemlerin alınmadığı ve bu amaçla ayrılan bütçenin kullanılmadığı ifade edilmiştir. Önlem alınmadığı takdirde halkın ciddi bir tehlikeyle karşılaşacağı üzerinde durulmuştur.³⁶⁴

9.3.1.1.3. Hukuk Politikaları

Erzincan milletvekili olan Zeynel Gündoğdu'nun yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin Başbakanlık tezkeresi sunulmuştur.³⁶⁵

Erzincan milletvekili olan Zeynel Gündoğdu'nun yasama dokunulmazlığının kaldırılmasıyla alakalı Başbakanlık tezkeresi, aynı zamanda Adalet Komisyonu'ndan mürekkep karma komisyon raporu olarak dağıtılmıştır.³⁶⁶

Subay, askerî memur ve astsubayların lojman ihtiyacı için gelecek yıllara geçici yüklenmelere girilmesi hakkındaki kanunun muaddel geçici maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu münasebetiyle ilgili olarak,2490 sayılı yasada torpil ve usulsüzlüklerin bulunduğu, bunun sonucunda hazinenin ciddi zarara uğradığı belirtilmiştir. Devlet kurumlarının hazineyi zarardan koruma bahanesiyle verimsiz faaliyetler yürütmesinin uygun olmadığı ifade edilmiştir. Özel sektörün işleri kendi inisiyatifiyle yürütmesi, devletin ise yalnızca destekleyici rol üstlenmesi gerektiği savunulmuştur.Bu konuşma, devlet ve özel sektör arasındaki işlevsel ayrımların ekonomik verimlilik üzerindeki etkisini ele almaktadır.³⁶⁷

Bursa milletvekili İbrahim Öktem ve üç arkadaşının, Sendikalar kanun teklifi, İşçi ve İşveren Sendikaları kanun tasarısı ve Geçici Komisyon ile Plân Komisyonları raporları münasebetiyle ilgili sözlerinde,işçi ve işveren arasında mevcut eşitsizliklere dikkat çekilmiş ve işçilerin haklarının korunmasının gerekliliği dile getirilmiştir. Ayrıca,

³⁶⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 43, birleşim 139, s.39.

³⁶⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 2, birleşim 49, s.490.

³⁶⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 5, birleşim 82, s.45.

³⁶⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 11, birleşim 36, s.336-338.

sendikaların tehditkâr tutumlarına karşı demokratik hakların güvence altına alınması gerektiği ifade edilmiştir.³⁶⁸

2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu’nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ve bu kanuna bazı madde ve fıkralar eklenmesine dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu münasebetiyle ilgili sözlerinde,yasanın yürürlüğe girmesindeki gecikmeler nedeniyle iflas vakalarında artış yaşandığı ifade edilmiştir. Söz konusu düzenlemenin ivedilikle uygulanmasının gerekli olduğu belirtilmiş, aksi takdirde bankalar ve bazı bireylerin olumsuz etkilenebileceği öngörülmüştür. Bu değerlendirme, mevzuatın zamanında uygulanmasının ekonomik istikrar ve finansal güvenlik üzerindeki kritik rolünü ortaya koymaktadır.³⁶⁹

9.3.1.1.4. Siyaset Politikaları

Zeynel Gündoğdu, Ticaret Vekâleti bütçe konuşmalarında,9 arkadaşının söz hakkı talep ettiği ve her birine beşer dakika süre verildiği belirtilmiştir. Ancak, yalnızca beşer kişi konuştuğu gözlemlenmiş; zaman konusunda bu kadar katı davranılmaması ve konuşmamış olan arkadaşlara da fırsat tanınması gerektiği ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, meclis içi demokratik katılımın ve temsil adaletinin sağlanmasının önemine işaret etmektedir.³⁷⁰

Usul hakkında,bakanların, grup sözcülerinin ve komisyon üyelerinin ara vermeden konuşarak tüm süreyi kullanmasının eleştirildiği ifade edilmiştir. Bu durumun, milletvekillerinin kendi görüşlerini ifade etme imkânını sınırladığı belirtilmiştir.³⁷¹

9.3.1.1.5. Eğitim Politikaları

Özel Öğretim Kurumları Kanunu tasarısı münasebetiyle ilgili sözlerinde,yabancı özel okulların tehlikeli olduğu yönündeki düşünceler eleştirilmiştir. Bununla birlikte, söz konusu okulların devlet denetimi altında bulunduğu ve yalnızca Türk öğrenci ve öğretmenlerden oluşan okulların kapatılmasının uygun olmadığı ifade edilmiştir. Bu

³⁶⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 16, birleşim 69, s.201-203.

³⁶⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 29, birleşim 78, s.127.

³⁷⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 3, birleşim 54, s.310.

³⁷¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 29, birleşim 79, s.159.

yaklaşımın eğitime zarar verdiği ve Türkiye'nin eğitim alanındaki gelişimini olumsuz etkilediği belirtilmiştir.³⁷²

Devlet okullarının eğitim ihtiyacını yeterince karşılayamadığı, Türk öğrenci ve öğretmenlerin bulunduğu yabancı okulların ise daha verimli eğitim sunduğu ifade edilmiştir. Bu okulların kapatılmasının doğru bir uygulama olmadığı vurgulanmıştır.³⁷³

Cumhuriyet Senatosu Adana üyesi Mehmet Ünal ve 8 arkadaşının, Çukurova Üniversitesi'nin kuruluşu; Konya milletvekili İhsan Kabadayı ve 183 arkadaşının, Selçuk Üniversitesi adı ile Konya'da üniversite kurulması; Mardin milletvekili M. Ali Arıkan ve 123 arkadaşının, Diyarbakır'da "Gökalp Üniversitesi" adı altında bir üniversite kurulması; Cumhuriyet Senatosu Edirne üyesi Tahsin Banguoğlu ve 82 arkadaşının, Edirne'de bir üniversite kurulmasına dair kanun tekliflerinin, İçtüzüğün 36. maddesi gereğince gündeme alınmasına dair Konya milletvekili İhsan Kabadayı ve 21 arkadaşının önergesi münasebetiyle ilgili olarak, (4/345) Üniversiteler Yasası'nın yaklaşık iki yıldır Meclis'te bekletilmesinin içtüzüğe aykırı olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu yasanın artık oylanmasının gerekli olduğu belirtilmiş, gecikmenin yararlı olmadığı ve düşük gelirli aileleri olumsuz etkilediği öne sürülmüştür. Yasa sürecinin hızlandırılmasının, eğitimde eşitliğin sağlanması açısından öncelikli olduğu vurgulanmıştır.³⁷⁴

9.3.2. Hüsamettin Atabeyli (Cumhuriyet Halk Partisi)

1922 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Erzincan'da tamamlamasının ardından İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden başarılı bir şekilde mezun olmuştur. Hukuk eğitimiyle birlikte elde ettiği mesleki formasyon, onun bürokratik ve siyasal elit yapıya geçişinde belirleyici bir temel oluşturmuştur. Serbest avukat olarak çalışmış, aynı zamanda Erzincan Pancar Kooperatifi'nde müdürlük görevinde bulunmuştur. Bu görevler, hem yerel ekonomik yapı ile hem de kamuya yakın örgütlenmelerle ilişkili bir sosyal konumda yer aldığını göstermektedir. 1955 yılında Erzincan Belediye Başkanı olarak seçilmiş ve 1957 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Bu dönem, onun yerel düzeyde güçlü bir siyasal temsil kapasitesine ulaştığını ve taşra siyasetinde etkin bir aktör haline geldiğini ortaya koymaktadır. 1961 Anayasası'nın kabul

³⁷² Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 31, birleşim 113, s.234-236.

³⁷³ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 32, birleşim 128, s.225.

³⁷⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi 12. Dönem, cilt 34, birleşim 21, s.7.

edilmesinin ardından 15 Ekim 1961 seçimlerinde Yeni Türkiye Partisi'nden Erzincan milletvekili seçilmiştir. Basın-Yayın, Turizm ve Plan Bütçe Karma Komisyonu'nda görev yapması, onun yasama faaliyetlerinde teknik ve idari alanlara yöneldiğini göstermektedir.⁷ Temmuz 1963 tarihinde Yeni Türkiye Partisi'nden ayrılarak bağımsız olarak siyasi faaliyetlerini sürdürmüş, daha sonra Adalet Partisi listesine katılmıştır. 10 Ekim 1965 seçimlerinde Adalet Partisi'nden Erzincan milletvekili seçilerek parlamentodaki konumunu devam ettirmiştir. Toplamda dört dönem milletvekilliği yapması, onun uzun süreli ve istikrarlı bir siyasi elit konumuna sahip olduğunu göstermektedir.³ Nisan 1967 yılında Devlet Başkanlığı'na atanmış, 1969 ve 1970 yıllarında da bu görevini sürdürmüştür. Bu durum, yerel ve parlamenter siyasetten merkezi devlet yönetimine uzanan bir kariyer çizgisine işaret etmektedir. Siyasetten çekilmesinin ardından Emek Turistik Tesisleri İşletme Limitet Şirketi'nde genel müdürlük yapmıştır. Ayrıca anılarını kaleme aldığı Pencere'den Gördüklerim adlı eser 2006 yılında yayımlanmıştır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Biyografik veriler bütüncül olarak değerlendirildiğinde, ilgili kişinin hukuk eğitimi temelli bürokratik bir elit statüsünden başlayarak yerel yönetim, parlamento ve merkezi idare düzeylerine uzanan çok katmanlı bir siyasal kariyer inşa ettiği; bu süreçte hem yerel siyaset hem de merkezî devlet yapısı içinde hareket edebilen bir “geçişken elit” profili sergilediği görülmektedir.

375

9.3.2.1. Siyasi Faaliyetler

9.3.2.1.1. İdari Politikalar

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle sözlerinde, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün faaliyetlerinde modern tekniklerin kullanıldığı, işlemlerin hızlandığı ve tüm halka eşit hizmet sunulduğu belirtilmiştir. Ayrıca, devlete ait arazilerin korunmasına özen gösterildiği ifade edilmiştir. Bu durum, kurumun yalnızca teknik açıdan değil, aynı zamanda hukuki ve toplumsal sorumluluklarını da etkin bir şekilde yerine getirdiğini göstermektedir. Modern yöntemlerin uygulanması ve sürecin hızlanması, yönetsel verimliliği artırırken, eşit hizmet sağlanması sosyal adaletin

³⁷⁵ Onar, ” Türk Parlamento Tarihi XII. Dönem “ s. 231-232.

gözetildiğine işaret etmektedir. Devlete ait arazilerin korunması ise kamu kaynaklarının güvenliği açısından önem taşımaktadır.³⁷⁶

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1968 yılı Bütçesi münasebetiyle, Vakıflar Kurumu'nun etkin bir şekilde yapılandırıldığı ve mevcut sorunların çözüme kavuşturulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, vakıf gayrimenkullerinin faydalı şekilde kullanılması ve sosyal hizmetler doğrultusunda değerlendirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, kurumun hem idari etkinliğini hem de toplumsal faydayı gözetken işleyişini ortaya koymaktadır.³⁷⁷

Vakıflar Genel Müdürlüğü 1969 yılı Bütçesi münasebetiyle sözlerinde, tarihi eserlerin korunmasına yönelik sicil dosyalarının tutulduğu ve bu eserlerin hükümet tarafından denetim altında bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca, yeni vakıf kuruluşlarının oluşturulabilmesi amacıyla çeşitli yasal düzenlemelerin yapıldığı ifade edilmiştir. Vakıf arazilerinin satışına ilişkin yasal kısıtlamalar, hem kamu yararını hem de vakıf kaynaklarının güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir. Bu durum, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hem kültürel mirasın korunmasında hem de vakıf sisteminin düzenli işleyişinde kritik bir rol üstlendiğini göstermektedir.³⁷⁸

Samsun milletvekili Yaşar Akal'ın, imam kadrolarının dağıtımında önceden tespit edilen ve kanunun söz ve ruhuna uygun düşen usulden neden ayrıldığı sorulması münasebetiyle, 2000 imam hatip kadrosunun Bakanlar Kurulu öncelik sırasına göre dağıtıldığı, ancak bu sürecin her zaman adil bir şekilde yürütülmediği ve halk tarafından şikâyetlerin yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, Türkiye'de köy sayısının fazla olması nedeniyle söz konusu kadroların mevcut ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığı ifade edilmiştir.³⁷⁹

9.3.2.1.2. Ekonomi Politikaları

İkinci Beş Yıllık (1968-1972) Kalkınma Plânı'nın 16.10.1962 tarihli ve 77 sayılı Kanun'un 1. maddesine göre sunulduğuna dair Başbakanlık tezkeresi münasebetiyle, İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı görüşmelerinde grup ve kişiler adına

³⁷⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 25, birleşim 44, s.216-222.

³⁷⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 25, birleşim 45, s.273-279.

³⁷⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 33, birleşim 53, s.328-335.

³⁷⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 18, birleşim 118, s.570-571.

yapılan konuşmaların hükümet tarafından dikkatle dinlendiği belirtilmiştir. Verilecek yanıtların, görüşmelerin dağınık bir şekilde değil, tüm geri bildirimler topluca değerlendirilerek tek seferde verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, planlama sürecinde koordinasyon ve tutarlılığı sağlamayı amaçlamaktadır ve hükümetin planlama sürecindeki sistematik yaklaşımını göstermektedir.³⁸⁰

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Bütçesi münasebetiyle sözlerinde, Tapu ve Kadastro hizmetlerinde karşılaşılan engellerin giderilmesi ve uygulanacak çözümlerin önemi üzerinde durulmuştur. İşlemlerin tamamlanmasının ekonomik ve sosyal faydalar sağlayacağı ifade edilmiş; bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için insan ve maddi kaynakların artırılmasının gerektiği belirtilmiştir. Bu değerlendirme, kaynak tahsisi ile hizmet etkinliği arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.³⁸¹

9.3.2.1.3. Din Politikaları

Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, Diyanet bütçesi ve laiklik tartışmalarının sürekli şeriat ve iltica suçlamalarıyla siyasallaştırılmasının eleştirildiği belirtilmiştir. İktidarın Anayasaya uygun bir şekilde din ve vicdan hürriyetini savunduğu ifade edilmiştir. Türkiye’de hilafet ve şeriat tehlikesinin bulunduğu, bunun halkın onuruna yönelik bir hakaret niteliği taşıdığı vurgulanmıştır. Kesin çözümün vasıflı din adamları yetiştirmek olduğu ve bu bağlamda imam hatip okulları ile ilahiyat fakültelerinin güçlendirilmesinin önem taşıdığı öne sürülmüştür.³⁸²

Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi münasebetiyle sözlerinde, iktidarın laiklik ve din dersleri konusundaki mevcut düzeni savunduğu belirtilmiştir. Diyanet İşleri’nin genişlemesine rağmen din adamlarının maaşlarının yetersiz olduğu, bu sorunların çözülmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca bazı eleştirilerin haksız ve dayanaksız olduğu, iktidarın dini hizmetlere bağlı olduğu vurgulanmıştır.³⁸³

³⁸⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 19, birleşim 128, s.638.

³⁸¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 33, birleşim 53, s.272-275.

³⁸² Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 25, birleşim 44, s.188-196.

³⁸³ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 33, birleşim 52, s.241-248.

9.3.2.1.4. Kalkınma Politikaları

Kars milletvekili ÂdiKurtel'in, 1341 tarih ve 474 sayılı Kanun'un şümulüne giren kasaba ve köylerin adedinin ne kadar olduğuna dair Başbakan sorusu münasebetiyle, söz konusu Kanuna bakıldığında Artvin, Ardahan, Kars ile Tuzluca, Iğdır ve Hopa'nın Kemalpaşa nahiyesindeki arazilerde tasarruf hakkını düzenlediğini belirtmiştir. Buna karşın kanun zaman içinde birçok değişikliğe uğrayarak bazı maddeleri çıkarılıp yenileri eklenmiştir. Kanun içerisinde 13 ilçe, 32 bucak ve 1.196 köyde birçok mera ve yayla tahsisleri yapıldığını ifade etmiştir. Artvin merkez ilçesine bağlı 7 mahalle için 16.000 dönüm mera tahsis edilip tapuya tescil edilmiştir. İskân ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunları incelendiğinde, 128 köy ve kasaba halkı için 936.903 dönüm mera ve yayla ayrılmıştır. Bununla birlikte Tarım Bakanlığı tarafından Kars'ta 22.400 dekar, Artvin'de 1.000 dekar mera ıslahı gerçekleştirilmiştir. 4753 sayılı Kanun yeni hükümler getirdiği için, bu alandaki ödenekler Köy İşleri Bakanlığı bütçesinden karşılanmakta, 474 sayılı Kanun için ayrı bir bütçe ödeneği ayrılmayacağını vurgulamıştır. Kalkınma politikalarının uygulamadaki etkinliğini ve mevzuatın arazi yönetimi üzerindeki etkilerini göstermektedir. Kanunun zaman içinde değişikliğe uğraması, farklı bölgelerdeki mera ve yayla tahsisi uygulamalarının çeşitlenmesine yol açmıştır. Söylem, bölgesel kalkınma politikalarının pratik sonuçlarını ve kaynak kullanımını ortaya koymakla birlikte, kanunların uygulanmasında karşılaşılan idari ve bütçe sınırlamalarını da vurgulamaktadır. Bu açıdan, açıklamalar mevzuatın işleyişi ile arazi tasarrufu ve kırsal kalkınma hedefleri arasındaki bağlantıyı eleştirel bir perspektifle değerlendirme olanağı sunmaktadır.³⁸⁴

9.3.2.1.5. Kültür Politikaları

Kayseri milletvekili Fehmi Cumalıoğlu'nun, millî abidelerimize ve tarihî eserlerimize karşı gösterilen ilgisizliğe dair demeci münasebetiyle ilgili sözlerinde, tarihi eserlerimizin yalnızca geçmişte değil, şu anda da ihmal edildiği vurgulanmıştır. İktidarın bu eserleri korumak için çaba gösterdiğini, ancak teknik elemanların yetersiz olması ve restorasyona karşı duyulan hassasiyet neticesinde faaliyetlerin çok yavaş ilerlediğini, vakıflar vasıtasıyla teknik elemanlar yetiştirildiğini ve bazı eserlerin turizm amacıyla kullanılacağını belirtmiştir. Bu konuşma, Türkiye'de tarihi eserlerin korunmasında teknik

³⁸⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 23, birleşim 28, s.448.

personel eksikliği ve restorasyon hassasiyetlerinin çalışmaları yavaşlattığını göstermektedir. Vakıflar aracılığıyla teknik eleman yetiştirilmesi ve bazı eserlerin turizm amaçlı kullanımı, kültürel mirasın korunması ile ekonomik değerlendirmenin dengelenmeye çalışıldığını ortaya koymaktadır.³⁸⁵

9.3.2.1.6. Eğitim Politikaları

Nevşehir milletvekili Selahattin Hakkı Esatoğlu'nun, Anayasamızın lâik devlet ilkesini ihlâl ettiği iddiasıyla Hükümet Başkanı Süleyman Demirel hakkında gensoru açılmasına dair önergesi münasebetiyle ilgili sözlerinde, lâiklik ilkesiyle birlikte hukukun üstünlüğünü savunmuştur. Aynı zamanda, dini ders veren kuruluşların toplum için değerli olduğunu ifade ederek bu kuruluşlara karşı yapılan eleştirilere tepki gösterdiğini vurgulamıştır. Lâiklik ve hukukun üstünlüğü ilkeleri ile dini eğitim kurumlarının toplumsal değerini birlikte değerlendirmektedir. Konuşma, hukuki çerçeve ile eğitim politikaları arasındaki gerilimi ve bu alandaki eleştirilere karşı savunma mekanizmalarını ortaya koymakta, politik aktörlerin laiklik anlayışını uygulamadaki sınırlılıkları ve önceliklerini eleştirel bir perspektifle inceleme imkânı sunmaktadır.³⁸⁶

³⁸⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 17, birleşim 109, s.427-428.

³⁸⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi 13. Dönem, cilt 27, birleşim 57, s.172-175.

ONUNCU BÖLÜM

1969 GENEL SEÇİMLERİ ERZİNCAN MİLLETVEKİLLERİ VE MECLİS FAALİYETLERİ

10.1. Seçim Süreci ve Sonuçlar

Türkiye’de gerçekleştirilen seçimler, siyasal sistemin işleyişi ve demokratik dönüşüm süreçleri açısından önemli kırılma noktaları olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda seçimler, yalnızca iktidar değişimlerinin gerçekleştiği süreçler değil, aynı zamanda siyasal dengelerin yeniden kurulduğu ve toplumsal tercihlerin görünür hale geldiği dönemler olarak da önem taşımaktadır. Bu bölümde ele alınan 1969 genel seçimleri, söz konusu dönüşüm sürecinin önemli aşamalarından birini oluşturmaktadır. 1969 seçimlerinde Adalet Partisi, Süleyman Demirel liderliğinde seçimleri kazanarak iktidarını sürdürmüştür.

1965 seçimleri sonrasında oluşan siyasal dengeler çerçevesinde Cumhurbaşkanlığına Cevdet Sunay, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına ise Ferruh Bozbeyle seçilmiştir. Bu gelişmeler, yürütme ve yasama ilişkilerinin siyasal uzlaşma çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. 1969 seçimleri öncesinde Adalet Partisi, ekonomik sorunlar başta olmak üzere çeşitli yapısal sorunlara çözüm üretme iddiası taşıyan bir siyasal çizgi izlemeye devam etmiştir. Bu durum, partinin farklı toplumsal kesimlerin beklentilerini bir arada temsil etme çabasını da beraberinde getirmiştir. Ancak bu temsil kapasitesi, aynı zamanda siyasal talepler arasındaki çeşitliliği yönetme zorunluluğunu da ortaya çıkarmıştır. 1960 askerî müdahalesinin ardından siyasal sistemde ordunun rolü, bu dönemde de tartışılan önemli bir unsur olmaya devam etmiştir. Silahlı kuvvetlerin siyasal süreçler üzerindeki etkisi, demokratikleşme sürecinin sınırları açısından değerlendirilmesi gereken bir olgu olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Adalet Partisi’nin ordu ile dengeli ilişkiler kurma çabası, siyasal istikrar arayışının bir yansıması

olarak değerlendirilebilir. Dış politika bağlamında ise Kıbrıs meselesi, Batı ile ilişkiler ve Asya–Afrika ülkeleriyle geliştirilen ilişkiler Türkiye’nin çok yönlü dış politika arayışını göstermektedir. Ayrıca Sovyet teknik yardımları gibi unsurlar, dönemin pragmatik ve dengeli dış politika yaklaşımını ortaya koymaktadır.³⁸⁷

1969 seçimlerinde Demirel’in liderliğinde Adalet Partisi, muhalefetine rağmen cumhurbaşkanlığını korumuş ve komünizm karşıtı bir söylem sürdürmüştür. Demokrat Parti’den Adalet Partisi’ne kalan “Halkın iradesi adına konuşma” vurgusu, söylemin temel unsuru olmaya devam etmiştir. Ancak bu söylem, somut pratiklerle desteklenmelidir. Bununla birlikte Adalet Partisi, bu noktada parti olarak gücün yeteneklerini kullanabildiği için çok daha avantajlı bir konumda olmuştur. Demirel, yurdun dört bir yanını kontrol altında tutmakla birlikte, iyi gelişmiş klientalist ağ ile siyasetin nabzını tutmasına olanak tanımış ve “halkın iradesinin” temsilcisi olduğunu vurgulamaya devam etmiştir.³⁸⁸ Bununla birlikte ülkede yapılan yatırımları da siyasi söyleminin ana eksenlerinden biri olarak görmüştür. Demirel, 1968 bütçe görüşmelerinde CHP’nin “ortanın solu” anlayışını halka açıklamaya çalışırken, “Siz gidin oralarda ortanın solunu anlatın, Türk köylüsü ise çeşmeyi, buğdayı, yolu, mektebi gösterecektir.” sözleri, Demirel’in söyleminde giderek merkezileşen gelişmelere yapılan vurgunun güzel bir örneği olmuştur.³⁸⁹ Benzer bir tartışmada, ülkenin kalkınması siyasi partilere ve taraftarlara göre farklı yorumlarla yatırımlar üzerinden tekrar ele alınmıştır.³⁹⁰ 1969 seçimlerinde, siyasi partiler arasında bir başka tartışma konusu olarak din tartışmaları meydana gelmiştir. Adalet Partisi, CHP’yi dinsizlikle; CHP, Adalet Partisi’ni dini istismar etmekle; MHP ise din karşıtı olmakla suçlamıştır.³⁹¹

İktidarının ilk döneminden itibaren ordu içinde çeşitli grupların varlığı ve siyaset üzerindeki etkileriyle yönlendirilmiş olmaya devam etmiştir. Ancak Adalet Partisi, orduyla iyi ilişkiler sürdürmek için çabalarını sürdürmüştür. 1960 öncesine kıyasla askeri üyelerin geliri ve statüsü olumlu ilerlemiş olsa da, cumhurbaşkanlığına yeniden bir ordu üyesi seçilmiştir.³⁹²

³⁸⁷ Haluk Ülman, “Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No, 27, 1972, s. 1-24.

³⁸⁸ Ayşegül Komşuoğlu, “Süleyman Demirel ve Siyasal Liderlik”, Bengi Yayınları, İstanbul, 2008, s.55.

³⁸⁹ Hulusi Turgut, “GAP ve Demirel”, ABC Yayınları, İstanbul, 2000, s. 110.

³⁹⁰ Turgut, “GAP ve Demirel”, s.110.

³⁹¹ Alkan, “Osmanlı’dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi”, s. 57.

³⁹² FerozAhmad, “Demokrasi Sürecinde Türkiye”, s. 246-247.

İlk olarak Anayasa'ya bakacak olursak, bir seçim sistemi önerisi yoktur. 1969 seçim sürecinde ise Siyasi Partiler Tüzüğü'nün “Siyasi Haklar ve Ödevler” ile “Oy Hakkı ve Seçilme Hakkı” başlıklı 4. maddesinde yer alan 55. maddesi ve ardından Siyasi Partiler Tüzüğü'nün 56. maddesinde bir farklılık olmamıştır. Aynı zamanda Anayasa'nın 67. maddesi, Ulusal Meclis'in 450 üyesini; 70. maddesi ise Cumhuriyet Senatosu'nun 150 üyesini belirlemiştir. 1969 seçimlerinde milletvekili dağılımı, seçim bölgesi blokları olmaksızın D'Hondt sisteminin kurallarına göre yapılmıştır.³⁹³

Seçimler, 12 Ekim 1969 Pazar günü yapılmıştır. 14.788.552 kişi, 12 Ekim'de oy kullanmak için kaydolan seçmenlerdi. Kayıtlı seçmenlerin 9.516.035'i oy kullanmış ve geçerli oy sayısı 9.086.296 olmuştur. Bu çok düşük oy sayısı doğrultusunda katılım %64,3 olmuştur. Seçime; Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Güven Partisi, Millet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Birlik Partisi, Türkiye İşçi Partisi, Yeni Türkiye Partisi ile bağımsız olarak adaylığını koyan çok sayıda aday katılmıştır. 1969'dan bu yana seçimler çok partili yaşamda en düşük katılım oranı olmuştur. Parlamentoda çok sayıda partinin temsil edilmesi, siyasal çoğulculuğun artışı olara değerlendirilebilmekle birlikte, düşük katılım oranı bu çoğulculuğun toplumsal karşılığı konusunda ayrıca analiz gerektirmektedir. Bu durum, aynı zamanda kamuoyunun siyasi partilere ve seçim öncesi tartışmalara bakışını ortaya koymuştur. Bu seçimlerde seçmen katılımı, yurdun en gelişmiş illerinde bile düşük olduğu belirlenmiştir. Vurgulanması gereken diğer bir nokta ise 13 bağımsız adayın olmasıdır. Çok sayıda bağımsız aday, siyasi partilerin sorunlu algılarını ortaya koyması açısından önemlidir. Bağımsızlar dışında sekiz partinin parlamentoya katılması temsil açısından olumlu bir sonuçtur. Aynı zamanda bu süre zarfında sadece beş kadın milletvekili meclise girebilmiştir.³⁹⁴ 1960'larda AP oyları ile illerin gelişmişlik düzeyleri arasında güçlü bir ilişki vardı. Ancak bu ilişki, 1969 seçimleriyle kısmen zayıflamıştır. 1969 seçimlerinde esnaf ve işçilerin Adalet Partisi'ne oy vermeleri, önceki seçimlere göre oy sayısında azalma olduğunu göstermiştir; Adalet

³⁹³ Hikmet Sami Türk, “Demokratik Rejimler ve Seçim Sistemleri”, TBB Dergisi, No 117, 2015, s. 422-424.

³⁹⁴ Ergun Özbudun, “Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975, s. 117.

Partisi'ne oy vermeyen işçilerin oylarının CHP'ye gitmediği, ancak işçi oylarının farklı biçimlerde dağıldığı kaydedilmiştir.³⁹⁵

Erzincan baz alındığında, seçmen sayısı 104.074, oy kullanan seçmen sayısı 71.964, geçerli oy toplamı 68.927 ve geçersiz oy toplamı 3.037'dir. Adalet Partisi 29.084, Birlik Partisi 9.014, Cumhuriyet Halk Partisi 20.907, Güven Partisi 2.116, Millet Partisi 751, Milliyetçi Hareket Partisi 3.130, Türkiye İşçi Partisi 958, Yeni Türkiye Partisi 464, bağımsızlar ise 2.503 oy almıştır.³⁹⁶

10.2. Partilerin Seçim Beyannameleri

10.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi

1969 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçim bildirgesi, ekonomi, milli kaynaklar, sosyal politikalar ve demokratik düzen başlıkları üzerinde yoğunlaşmıştı. Ekonomik alanda karma ekonomi modeli benimsenmiş, özel girişimler teşvik edilirken devletin stratejik sektörlerde etkin rol oynaması öngörülmüştü; ayrıca sanayileşme, istihdam artırma ve işçi haklarının korunması konuları vurgulanmıştır.³⁹⁷ Milli kaynaklar ve doğal zenginliklerin ulusal mülkiyet kapsamında korunması ve millileştirilmesi de bildirgenin önemli başlıklarından birini oluşturmuştur.³⁹⁸ Sosyal politikalar bağlamında eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, gelir dağılımında adaletin sağlanması ve sosyal güvenlik uygulamalarının güçlendirilmesi ön plana çıkmıştır.³⁹⁹ Bunun yanı sıra, demokratik hukuk devleti ilkelerinin benimsenmesi, seçmenlerin güvence altına alınması ve demokratik katılımın güçlendirilmesi bildirgenin siyasal düzen ile ilgili temel yaklaşımını oluşturmuştur. İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, karma ekonomi modeli çerçevesinde devletin stratejik sektörlerde etkinliği, sanayileşme ve istihdamın artırılması, işçi haklarının korunması gibi ekonomik hedefler öne çıkmaktadır. Sosyal politikalar kapsamında eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, gelir dağılımında adaletin sağlanması ve sosyal güvenlik uygulamalarının güçlendirilmesi gibi düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca demokratik hukuk devleti ilkelerinin benimsenmesi, demokratik katılımın güçlendirilmesi ve seçmen

³⁹⁵ Tuncer Bulutay, "Türk Toplumsal Hayatında İktisadi ve Siyasal Gelişmeler", Dergipark, Cilt 25, Sayı 3, 1970, s.97.

³⁹⁶ Yüksek Seçim Kurulu, 14. Dönem Erzincan Milletvekilleri Seçim sonuçları.

³⁹⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ağustos 1969.

³⁹⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ekim 1969.

³⁹⁹ Milliyet Gazetesi, 14 Ağustos 1969.

güvencelerinin artırılması da programatik çerçevede değerlendirilmektedir. Propagandif açıdan, millî kaynaklar ve doğal zenginliklerin ulusal mülkiyet kapsamında korunması ve millileştirilmesi yönündeki vurgu ile demokratik düzen ve katılım temalarının seçim süreci içerisinde kamuoyuna yönelik bir söylem çerçevesinde sunulması dikkat çekmektedir. Bu unsurlar, seçmen desteğini yönlendirmeye dönük bir siyasi anlatımın parçası olarak yer almaktadır. Genel olarak, CHP'nin 1969 seçim bildirgesi; ekonomik kalkınma, sosyal adalet ve demokratik düzenin güçlendirilmesini merkeze alan bütüncül bir siyasal yaklaşımı yansıtmaktadır.⁴⁰⁰

10.2.2. Milliyetçi Hareket Partisi

1969 seçimlerinde, Milliyetçi Hareket Partisi'nin yayımladığı “Memleket ve Dünya Hadiseleri” adlı seçim bildirgesi, Türkiye'nin siyasi ve toplumsal gündemini milliyetçi bir çerçevede ele alarak ulusal birlik, sosyal ve toplumsal reformlar ile demokratik katılımı temel politika hedefleri olarak ortaya koymuştur. Metinde, Türk milletinin çıkarları ve Türkiye'nin birlik ve bekasının merkeze alındığı ifade edilmektedir.

İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan; millî birlik, toplumsal reformlar ve demokratik refah politikaları gibi hedefler öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, milliyetçi temelli sosyal düzenlemeler ve toplumsal dönüşüm önerileri programın temel unsurları arasında yer almaktadır. Propagandif açıdan, dönemin iktidarına yönelik eleştirel bir muhalefet söylemi geliştirilmesi ve alternatif milliyetçi politikalar aracılığıyla seçmene hitap edilmesi dikkat çekmektedir. Bu söylem, millî çıkarlar ve toplumsal birlik vurgusu üzerinden kamuoyu desteği oluşturmayı amaçlayan bir çerçeve sunmaktadır.⁴⁰¹

10.2.3. Yeni Türkiye Partisi

1969 seçimleri sürecinde, Yeni Türkiye Partisi'nin metninde temel olarak; devlet yönetimi, ekonomi, eğitim, sosyal adalet ve dış politika gibi alanlara ilişkin görüşler ortaya konulmaktadır. Programın genel çerçevesinin Atatürk'ün ortaya koyduğu ilkeler doğrultusunda; millî birlik, halk egemenliği ve çağdaşlaşma anlayışına dayandığı ifade edilmektedir. Metinde, Türkiye'de yaşanan siyasi ve toplumsal sorunların önemli bir

⁴⁰⁰Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ekim 1969.

⁴⁰¹Milliyetçi Hareket Partisi, 1969 Seçim Bildirisi, Ankara, 1969, s.5-32.

kısımının bu ilkelerden uzaklaşılmasıyla ortaya çıktığı yönünde bir değerlendirme yer almaktadır.

İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, halkın iradesine dayanan bir demokrasi anlayışının güçlendirilmesi, seçim sisteminin daha adil ve özgür hale getirilmesi, devlet ile millet arasında güven ilişkisinin artırılması ve devlet yönetiminde şeffaflığın sağlanması gibi hedefler öne çıkmaktadır. Ekonomi alanında karma ekonomi anlayışının benimsenmesi, devlet ve özel sektörün dengeli biçimde faaliyet göstermesi, tarım sektörünün desteklenmesi ve üretimin artırılması da programatik çerçevede yer almaktadır. Sosyal politikalar bağlamında; gelir dağılımındaki dengesizliklerin azaltılması, sosyal güvenlik sisteminin geliştirilmesi ve çalışan kesimlerin korunması gibi unsurlar vurgulanmaktadır. Eğitim alanında; millî kültür ve değerler temelinde güçlü bir eğitim sistemi oluşturulması, üniversitelerin geliştirilmesi ve gençlerin eğitim imkânlarının artırılması hedeflenmektedir. Propagandif açıdan; Atatürk ilkelerine vurgu yapılması, siyasi ve toplumsal sorunların bu ilkelerden uzaklaşmaya bağlanması ve kalkınma ile toplumsal huzurun sağlanması için millî birlik ve çağdaşlaşma söyleminin öne çıkarılması dikkat çekmektedir. Bu unsurlar, seçmen desteğini yönlendirmeye dönük bir siyasi anlatım çerçevesi oluşturmaktadır.

Genel olarak metin, Türkiye'nin kalkınması ve toplumsal huzurunun sağlanması için millî birlik, ekonomik gelişme ve sosyal adalet arasında dengeli bir politika izlenmesi gerektiğini savunan bir yaklaşımı yansıtmaktadır.⁴⁰²

10.2.4. Türkiye İşçi Partisi

1969 seçimleri öncesinde, Türkiye İşçi Partisi (TİP), seçim beyannamesinde dönemin, siyasi ve ekonomik koşullarını ele almış ve özellikle Adalet Partisi (AP) iktidarını ile diğer geleneksel partileri eleştirmiştir. AP'nin; ülkenin doğal kaynaklarını yabancı sermayeye açtığı, emekçi halkı ağır vergiler ve yüksek fiyatlarla zor durumda bıraktığı, işçi ve köylüyü ihmal ettiği ve gençliği baskı ve istismar yoluyla yönlendirdiği ileri sürülmektedir. Ayrıca, halkın dini duygularının siyasî araç olarak kullanıldığı ve muhaliflerin polis şiddetiyle susturulduğu yönünde ifadeler yer almaktadır.

⁴⁰²Yeni Türkiye Partisi, 1969 Seçim Bildirisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim, s.3-15.

İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan, tam bağımsızlık, demokrasiye bağlılık, milliyetçilik ve halkçılık, laiklik, mülkiyet hakkının korunması ve eşit dağılımı, kadın ve aile haklarının güçlendirilmesi, bölgeler arası eşitlik ve planlı ekonomik kalkınma gibi ilkeler öne çıkmaktadır. Ekonomik program kapsamında; yabancı sermayenin millileştirilmesi, Ortak Pazar karşıtlığı, toprak reformu, sanayi ve madenciliğin geliştirilmesi, devlet eliyle dış ticaret ve bankacılık yapılması, sigortacılığın devletleştirilmesi ve vergi adaletinin sağlanması gibi hedefler yer almaktadır. Ayrıca, sosyalizmin yalnızca ekonomik bir düzen değil, emekçi sınıfların özgürlüğünü ve eşitliğini güvence altına alan bir toplumsal sistem olduğu vurgulanmaktadır.

Propagandif açıdan ise mevcut iktidar ve geleneksel partilere yönelik eleştirel söylem, halkın dini duygularının siyasete alet edilmesi ve baskı ortamı gibi ifadeler üzerinden güçlü bir karşıtlık dili oluşturulması dikkat çekmektedir. Bunun yanında halkın kendi çıkarlarını koruması ve mevcut düzenin değiştirilmesi için parti etrafında birleşmeye davet edilmesi, seçmen desteğini yönlendirmeye dönük bir söylem çerçevesi sunmaktadır.

Genel olarak TİP'in 1969 seçim beyannamesi, dönemin siyasi eleştirilerini sistematik biçimde ortaya koymakta ve halkçı, bağımsız ve sosyalist bir Türkiye hedefini programatik ve propagandif unsurların birlikte yer aldığı bir yapı içinde sunmaktadır.⁴⁰³

10.2.5. Adalet Partisi

1965–1969 döneminde Adalet Partisi, iktidar sürecinde kırsal kalkınma, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine odaklanan kapsamlı bir politika programı benimsemiştir. Partinin seçim beyannamesinde, köylerin, köylünün ve Doğu Anadolu gibi geri kalmış bölgelerin kalkınmasının öncelikli hedefler arasında yer aldığı ifade edilmektedir. Köylerin gelişiminin yalnızca tarımsal üretimle sınırlı kalmayıp sosyal ve ekonomik refahı artıracak biçimde ele alındığı belirtilmektedir. İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan; Köy Kanunu'nun güncellenmesi, içme suyu projelerinin yaygınlaştırılması, köy kooperatifleri aracılığıyla küçük üretimin desteklenmesi, topraksız veya az topraklı köylülerin hazine arazileriyle

⁴⁰³Türkiye İşçi Partisi, “Köylüye Toprak, Herkese İş 1969 Seçim Bildirisi”, Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim, s.3.30.

buluşturulması ve kredi olanaklarının artırılması gibi hedefler öne çıkmaktadır. Kamu hizmetleri kapsamında memur ve kamu personelinin yaşam standartlarının iyileştirilmesi, maaşların asgari geçim düzeyine çıkarılması ve sosyal güvenlik koşullarının güçlendirilmesi de programatik çerçevede yer almaktadır. Ayrıca, Doğu Anadolu gibi geri kalmış bölgelerde eğitim, sağlık, ulaşım ve enerji altyapısının geliştirilmesi, üniversite ve teknik okulların yaygınlaştırılması ile sanayi ve tarım yatırımlarının artırılması da kalkınma hedefleri arasında bulunmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve bilimsel araştırmaların desteklenmesi, yerli araştırma kurumlarının güçlendirilmesi ve teknoloji transferi yoluyla üretim verimliliğinin artırılması da programatik unsurlar arasında yer almaktadır.

Propagandifaçıdan; kırsal kalkınma, bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve refahın tabana yayılması gibi hedeflerin seçmen desteğini güçlendirmeye yönelik bir söylem çerçevesi içinde sunulduğu görülmektedir. Özellikle Doğu Anadolu'nun kalkınmasına yönelik geniş kapsamlı vurgular ve toplumsal refahın artırılmasına ilişkin ifadeler, siyasi destek oluşturmayı amaçlayan bir anlatım niteliği taşımaktadır. Genel olarak, Adalet Partisi'nin 1965–1969 dönemindeki programı; planlı kalkınma, bölgesel eşitlik, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi ve sosyal adaletin güçlendirilmesi gibi çok boyutlu hedefler üzerine kuruludur. Metin, özel teşebbüsün teşviki ile birlikte devlet destekli kalkınma anlayışını bir arada ele alarak Türkiye'nin çağdaşlaşması, refahın yaygınlaştırılması ve toplumsal barışın güçlendirilmesini amaçlayan bütüncül bir politika yaklaşımını yansıtmaktadır.⁴⁰⁴

10.2.6. Güven Partisi

Güven Partisi'nin politikası; planlı kalkınma, mali disiplin ve kaynakların verimli kullanımı üzerine kuruludur. Metinde, partinin bütçe açıklarını, cari harcamaları ve israfı kontrol altına almayı hedeflediği ve yatırımları öncelikli alan olarak gördüğü ifade edilmektedir. Fiyat istikrarı ve kredi adaletinin ekonomik gelişme ile halkın geçim gücünün korunmasında temel unsurlar olduğu belirtilmektedir. İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan; planlı kalkınma anlayışı, mali disiplinin sağlanması, bütçe açıklarının ve israfın kontrol altına alınması, yatırımların önceliklendirilmesi, fiyat istikrarının sağlanması ve kredi adaletinin oluşturulması gibi

⁴⁰⁴Adalet Partisi, 1969 Seçim Bildirisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim, s.8-71.

ekonomik hedefler öne çıkmaktadır. Sosyal politikalar kapsamında; konut, şehirleşme ve gecekondü sorunlarının çözülmesi ile yaşam standartlarının yükseltilmesi de programatik çerçevede yer almaktadır. Dış politika ve güvenlik alanında; millî menfaat ve güvenliğin önceliklendirilmesi, NATO üyeliğinin stratejik bir gereklilik olarak değerlendirilmesi, üslerin Türkiye'nin egemenliği çerçevesinde ele alınması ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modern ve güçlü yapısının millî güvenlik için temel unsur olarak görülmesi de bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ayrıca, Kıbrıs meselesinde Türk cemaatinin korunması ve taksim çözümünün benimsenmesi de programatik hedefler arasında yer almaktadır.

Propagandif açıdan ise; millî güvenlik, egemenlik ve dış politika vurgularının seçmen desteğini yönlendirmeye dönük bir söylem çerçevesi içinde sunulduğu görülmektedir. Özellikle güçlü ordu, egemenlik ve millî çıkar temalarının öne çıkarılması, siyasi meşruiyet ve destek oluşturmaya amaçlayan bir anlatım niteliği taşımaktadır. Genel olarak, Güven Partisi'nin vizyonu ekonomik istikrar, sosyal adalet ve millî güvenlik ekseninde şekillenmiş olup planlı ve disiplinli bir devlet anlayışını yansıtmaktadır.⁴⁰⁵

10.2.7. Birlik Partisi

Birlik Partisi'nin programı, Atatürk ilkeleri, demokratik toplumcu düzen ve millî egemenlik ekseninde şekillenmektedir. Metinde, partinin karma ekonomi, planlı kalkınma ve kamu-özel sektör iş birliği ile ekonomik büyümeyi hedeflediği ifade edilmektedir. Tarım, köy kalkınması, eğitim, iş, idari yapı, vergi ve yerleşim alanlarında köklü reformlar önerildiği belirtilmektedir.

İçerik programatik ve propagandif unsurlar içermektedir. Programatik açıdan; karma ekonomi modeli, planlı kalkınma anlayışı, kamu-özel sektör iş birliği ile ekonomik büyümenin sağlanması, tarım ve köy kalkınması, eğitim reformu, idari yapı ve vergi düzenlemeleri gibi alanlarda reform önerileri öne çıkmaktadır. Sosyal politikalar kapsamında eşitlik, adalet, sosyal güvenlik ve millî birliğin güçlendirilmesi; eğitim alanında ise gençlerin çağdaş bilgi, teknoloji ve millî değerlerle donatılması ve teknik-mesleki beceriler kazandırılması gibi hedefler yer almaktadır. Ayrıca, işçi hakları, memur

⁴⁰⁵Güven Partisi, 1969 Seçim Bildirisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim, s.12-119.

reformu ve çalışma düzeninin iyileştirilmesi de ekonomik adaletin güçlendirilmesine yönelik programatik unsurlar arasında bulunmaktadır.

Propagandif açıdan; laik devlet anlayışı vurgusu, millî birlik ve egemenlik söylemi, dış politikada ulusal çıkarların önceliklendirilmesi ve Kıbrıs meselesinde taksim ve millî çıkar temelinde kesin tavır alınması gibi ifadeler dikkat çekmektedir. NATO içindeki stratejik konumun sorgulanması da bu söylem çerçevesi içinde yer almakta ve seçmen desteğini yönlendirmeye dönük bir siyasi anlatım niteliği taşımaktadır. Genel olarak, Birlik Partisi'nin programı toplumun tüm alanlarında planlı, bilimsel ve reformcu bir yaklaşım ile kalkınma, adalet ve millî güvenliği sağlamayı amaçlayan bütüncül bir siyasal vizyonu yansıtmaktadır.⁴⁰⁶

10.3. Erzincan Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri

10.3.1. Ahmet Nafiz Giray (Yeni Türkiye Partisi)

1927 yılında Bitlis'te dünyaya gelmiştir. 1945 yılında Diyarbakır Lisesi'ni bitirmesinin ardından 1945-1947 yılları arasında ortaokul matematik yardımcı öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1949-1955 yılları arasında Vilayet İdare Heyeti kâtipliği, 1955-1961 yılları arasında ise mali müşavirlik, sigortacılık ve özel şirketlerde müdürlük gibi farklı alanlarda idari ve ekonomik sorumluluklar üstlenmiştir. 1959 yılında Bitlis Devlet Orman İşletmesi Müdürlüğü görevini de yürütmüştür. Evli ve dört çocuk babasıdır. Bu özgeçmiş, ilgili milletvekilinin ağırlıklı olarak bürokratik ve idari alanlarda deneyim kazandığını, eğitim kökenli bir meslekten gelerek zamanla devlet ve özel sektör yönetim kademelerinde yer aldığını göstermektedir. Bu yönüyle temsil ettiği sosyal sınıfın, yerel halktan ziyade eğitilmiş bürokratik-elit tabaka ile ilişkili olduğu söylenebilir. Milletvekilinin kariyerinin farklı illerde ve kurumlarda geçmesi, onun tamamen yerel dinamiklerle şekillenen bir siyasal figürden ziyade merkezî idari yapıyla bağlantılı bir elit profil taşıdığını düşündürmektedir.⁴⁰⁷ 13. Dönem Erzincan'dan Yeni Türkiye Partisi'nden aday olmuş ve seçimi kazanmıştır. Erzincan'dan aday gösterilmesi ve seçilmesi ise, Erzincan halkı ile doğrudan ve güçlü bir toplumsal bağdan çok, parti

⁴⁰⁶Birlik Partisi, 1969 Seçim Bildirisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Erişim, s.3-22.

⁴⁰⁷ Menderes Çınar, " Türk Parlamento Tarihi 1965-1969 " TBMM Kültür, Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012, s.1793.

örgütlenmesi ve merkezî aday belirleme süreçleri üzerinden gerçekleşmiş bir temsil ilişkisine işaret etmektedir.⁴⁰⁸

⁴⁰⁸ TBMM Arşiv ve Genel Evrak Müdürlüğü, Millet Meclisi Üyesi, Nafiz Giray Seçim Mazbatası Kağıdı Örneği, Dönem 13, Sicil:85.

SONUÇ

Bu çalışmada, 1935–1969 yılları arasında Erzincan milletvekilleri ve bu milletvekillerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki faaliyetleri, dönemin siyasal dönüşümleri, sosyo-ekonomik koşulları ve yerel dinamikleri çerçevesinde ele alınmıştır. İncelenen dönem, Türkiye Cumhuriyeti’nin tek partili siyasal yapısından çok partili demokratik hayata geçiş sürecini kapsamı bakımından oldukça kritik bir zaman dilimini ifade etmektedir. Bu bağlamda çalışma, yalnızca Erzincan milletvekillerinin bireysel faaliyetlerini ortaya koymakla kalmamış; aynı zamanda Türkiye’de parlamenter temsili dönüşümünü yerel bir örnek üzerinden analiz etme imkânı sunmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, 1935 seçimlerinin tek parti rejiminin hâkim olduğu bir siyasal ortamda gerçekleştirildiğini açıkça göstermektedir. Bu dönemde milletvekillerinin belirlenmesinde merkezi otoritenin etkisi belirleyici olmuş, dolayısıyla milletvekillerinin Meclis faaliyetleri büyük ölçüde hükümet politikalarını destekleyici bir nitelik taşımıştır. Tek parti döneminin siyasal yapısı, parlamenter faaliyetlerin sınırlarını daraltmış; milletvekillerinin daha çok yürütmenin kararlarını onaylayan bir pozisyonda bulunmalarına neden olmuştur. Bu durum, Erzincan milletvekilleri özelinde de gözlemlenmiş ve temsili daha çok merkezî siyasal iradenin bir uzantısı olarak işlediği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşılık, 1946 sonrasında hız kazanan çok partili siyasal hayatla birlikte, milletvekillerinin Meclis içerisindeki rol ve işlevlerinde önemli değişimler meydana gelmiştir. Siyasal rekabetin artması, seçim süreçlerinin daha katılımcı bir yapıya kavuşması ve muhalefet partilerinin etkinliğinin artması, milletvekillerinin faaliyetlerine de doğrudan yansımıştır. Bu dönemde Erzincan milletvekillerinin yalnızca hükümet politikalarını desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda eleştirel bir tutum geliştirdikleri ve bölgesel sorunları daha görünür kılmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Bu durum, demokratik temsili güçlenmesi ve parlamenter denetim mekanizmalarının daha işlevsel hâle gelmesi açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada incelenen milletvekillerinin faaliyet alanları değerlendirildiğinde, özellikle eğitim, sağlık, bayındırlık, ulaşım ve sosyal yardım gibi kamu hizmetlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Erzincan’ın coğrafi ve ekonomik yapısı ile birlikte 1939 yılında yaşanan büyük deprem felaketi, milletvekillerinin Meclis gündeminde sıklıkla yer verdikleri konuları doğrudan etkilemiştir. Deprem sonrası yeniden imar faaliyetleri, konut

ihtiyacı, altyapı eksiklikleri, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve ekonomik kalkınma gibi meseleler, Erzincan milletvekillerinin Meclis'teki konuşmalarında ve girişimlerinde belirleyici olmuştur. Bu bağlamda milletvekillerinin, yerel sorunları ulusal düzeye taşıma noktasında önemli bir aracı rol üstlendikleri anlaşılmaktadır.Öte yandan, araştırma bulguları Erzincan milletvekilleri arasında faaliyet düzeyi bakımından belirgin farklılıklar bulunduğunu da ortaya koymaktadır. Toplam 29 milletvekilinden bazılarının Meclis çalışmalarına aktif bir şekilde katıldığı, çeşitli konularda söz alarak görüş bildirdiği ve kanun süreçlerine katkı sunduğu görülürken; bazı milletvekillerinin ise oldukça sınırlı bir faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum, yalnızca bireysel tercih ve yetkinliklerle değil; aynı zamanda dönemin siyasal yapısı, parti içi hiyerarşi, temsil anlayışı ve seçim sistemi gibi yapısal faktörlerle de yakından ilişkilidir. Özellikle tek parti döneminde milletvekilliğinin daha çok sembolik ve temsili bir nitelik taşıdığı; çok partili dönemde ise rekabetin artmasıyla birlikte daha aktif ve görünür bir siyasi rolün benimsendiği anlaşılmaktadır.Çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli sonuç ise, Erzincan milletvekillerinin faaliyetlerinin büyük ölçüde bölgesel ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendiğidir. Erzincan gibi doğal afetlere açık, ekonomik açıdan gelişmekte olan ve altyapı sorunlarıyla karşı karşıya bulunan bir ilin temsilcileri olarak milletvekilleri, özellikle kamu yatırımlarının artırılması, ulaşım ağlarının geliştirilmesi ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması konularında yoğun çaba sarf etmişlerdir. Bu durum, yerel temsilin yalnızca siyasi bir görev olmanın ötesinde, aynı zamanda toplumsal ihtiyaçlara cevap verme sorumluluğunu da içerdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, 1935–1969 yılları arasında Erzincan milletvekillerinin Meclis faaliyetleri, Türkiye'nin siyasal dönüşüm süreciyle paralel bir gelişim göstermiştir. Tek partili dönemde sınırlı ve daha çok merkez odaklı bir temsil anlayışı hâkimken, çok partili hayata geçişle birlikte daha aktif, eleştirel ve yerel sorunlara duyarlı bir parlamenter yapı ortaya çıkmıştır. Erzincan örneği, yerel temsilin ulusal siyaset içerisindeki yerini ve önemini somut bir şekilde ortaya koymakta; milletvekillerinin yalnızca yasama faaliyetleriyle değil, aynı zamanda bölgesel sorunların çözümüne katkı sağlama noktasında da önemli bir işlev üstlendiklerini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan, Nermin. “1965 Seçimlerinin Tahlihi.” Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1966.
- Ağır, Osman. “Türkiye’de Askeri Darbeler Karşısında Siyaset Kurumunun Tutumu.” *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (2018).
- Ahmad, Feroz. *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Ahmad, Feroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye*. İstanbul: Hil Yayınları, 2010.
- Ahmad, Feroz. *İttihat ve Terakki: 1908–1914*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2010.
- Ahmad, Feroz. *Modern Türkiye’nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999.
- Ahmad, Feroz, ve Bedia Turgay Ahmad. *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945–1971)*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1976.
- Akandere, Osman. *Milli Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1998.
- Akis*. 16 Ekim 1965.
- Akşam*. 28 Mayıs 1960.
- Alkan, M. Ö. “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Seçimlerin Kısa Tarihi.” *Görüş Dergisi* (1988): 48–61.
- Arslan, Zühtü. *Türk Parlamento Tarihi. XI. Dönem*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2013.
- Aydemir, Şevket Süreyya. *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*. 4. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990.
- Aydemir, Şevket Süreyya. *Tek Adam: Mustafa Kemal 1881–1919*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006.
- Aydemir, Talat. *Hatıratım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Ayın Tarihi*. no. 64 (Mart 1939).
- Bakan, Selahaddin, ve Hakan Özdemir. “Türkiye’de 1946–1960 Dönemi İktidar-Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)-Demokrat Parti (DP)’ye Karşı.” *C.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi* (2013).
- Barutçu, Faik Ahmet. *Siyasi Anılar (1939–1954)*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1977.
- Batur, Muhsin. *Anılar ve Görüşler: Üç Dönemin Perde Arkası*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1985.
- Bayar, Nilüfer. *27 Mayıs Darbesi ve Bizler*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- Binark, İsmet. *Türk Parlamento Tarihi*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 2004.
- Bulutay, Tuncer. “Türk Toplumsal Hayatında İktisadi ve Siyasal Gelişmeler.” 25, no. 3 (1970): 79–80.
- Cumhuriyet Dönemi Partiler, Seçimler, Beyannameler*. Ankara: TBMM Basımevi, 2022.
- Cumhuriyet*. 15 Teşrisani 1934.
- Cumhuriyet*. 25 Mart 1939.
- Cumhuriyet*. 18 Eylül 1965.
- Cumhuriyet*. 26 Mart 1939.

- Cumhuriyet*. 4 Ekim 1969.
- Cumhuriyet*. Eylül–Ekim 1957.
- Çavdar, Tevfik. “Cumhuriyet Halk Partisi (1950–1980).” *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 8. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- Çufalı, Mustafa. *Türk Parlamento Tarihi*. TBMM VIII. Dönem. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2012.
- Demokrat Erzincan*. 11 Ağustos 1953.
- Demokrat Erzincan*. 11 Ağustos 1953.
- Demokrat Erzincan*. 7 Mayıs 1954.
- Demokrat Erzincan*. 7 Mayıs 1954.
- Dikici, Ali. “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Türk Polisi.” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 30, no. 89 (2014): 17.
- Dursun, Davut. “Muhafazakârlık ve Türk Muhafazakârlığı’nın Sorun Alanları.” *Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu*. Ankara: Camev Yayınları, 2004.
- Düstur*. Üçüncü Tertip, XXXI: 847.
- Ebüzzıya. “Meclis’in Feshi Meselesi.” *Zaman*, 17 Teşrinisani 1934; *Cumhuriyet*, 14 Teşrinisani 1934.
- Erkanlı, Orhan. *Anılar, Sorunlar, Sorumlular*. İstanbul: Baha Yayınları, 1982.
- Eroğul, Cem. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Yayınları, 2003.
- Göktepe, Cihat. *Türkiye’de İç ve Dış Siyasi Gelişmeler: 1950–1965*. İstanbul: Ufuk Yayınları, 2014.
- Günel, Erdoğan. *Türkiye’ye Demokrasinin Yüzyıllık Serüveni*. İstanbul: Karkuru Yayınları, 2009.
- Günay, Ş. Şenal. *Türk Parlamento Tarihi*. TBMM VI. Dönem. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 2001.
- Halkın Sesi*. 11 Eylül 1953.
- İkdam Gece Postası*. 23 Şubat 1943.
- İnalcık, Halil. *Osmanlı ve Modern Türkiye*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Kalaycıoğlu, Ersin. *Türkiye’de Politik Rejimin Evrimi ve Yasama Sistemi*. İstanbul: Dora Yayınları, 2009.
- Karpat, H. Kemal. *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- Kazankaya*. 25 Eylül 1957.
- Koçak, Cemil. *Siyasal Tarih: 1923–1950*. İstanbul: Cem Yayınları, 2008.
- Komşuoğlu, Ayşegül. *Süleyman Demirel ve Siyasal Liderlik*. İstanbul: Bengi Yayınları, 2008.
- Kongar, Emre. *21. Yüzyılda Türkiye: İki Binli Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.
- Köker, Levent. *Demokrasi, Eleştiri ve Türkiye*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2008.
- Kurdakul, Şükran. *Düşün ve Edebiyatımızda Şair ve Yazarlar Sözlüğü*. İstanbul: Bilpa Yayınları, 1983.

- Kurtoğlu, Zerrin. *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Metin, İbrahim. *İhtilalcılar Hesaplaşıyor*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2012.
- Milliyet*. 12 Ekim 1965.
- Milliyet*. 19 Eylül 1965.
- Milliyet*. 22 Ekim 1957.
- Nalbant, Tamer. “Demokrat Parti Döneminde Ordu-İktidar İlişkisi.” Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2019.
- Nebioğlu, Osman. *Türkiye’de Kim Kimdir*. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1961.
- Öymen, Örsel. *Bir İhtilal Daha Var, 1908–1980*. İstanbul: Milliyet Yayınevi, 1986.
- Öz Erzincan*. 14 Nisan 1954.
- Öz Erzincan*. 17 Mart 1954.
- Özbudun, Ergun. *Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Özbudun, Ergun. *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1975.
- Özdağ, Ümit. *Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri: 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Boyut Yayınları, 2004.
- Özdemir, Hikmet. *Türkiye Cumhuriyeti*. İstanbul: İz Yayınları, 1995.
- Özdemir, Hikmet. *Türk Parlamento Tarihi*. Ankara: TBMM Kültür ve Sanat Yayınları, 2014.
- Öztürk, Kazım. *Türk Parlamento Tarihi*. TBMM II. Dönem. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 2001.
- Resmî Gazete*. 21 Şubat 1950.
- Sak, Hüseyin. *Webergil Karizmatik Otorite Tipolojisi Çerçevesinde Özal ve Türkiye Demokrasisi*. İstanbul: Beta Yayınları, 2016.
- Sarol, Mükerrer. *Bilinmeyen Menderes*. İstanbul: Kervan Yayınları, 1983.
- Saybaşı, Kemal. *Münevver, Entelektüel Aydın*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 1995.
- Seydi, Süleyman. *Türkiye’de Siyaset: 1946–1950*. İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Tan*. 14–15 Mart 1939.
- Tanör, Bülent. *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM).
- Toprak, Binnaz. *Türkiye’de Dinin Denetim İşlevi*. İstanbul: Dora Yayıncılık, 2009.
- Turan, İlter. *Türkiye’de Siyasal Kültürün Oluşumu*. İstanbul: Dora Yayınları, 2009.
- Turgut, Hulusi. *GAP ve Demirel*. İstanbul: ABC Yayınları, 2000.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).
- Türk, Hikmet Sami. “Demokratik Rejimler ve Seçim Sistemleri.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 117 (2015): 422–424.
- Türk, Hikmet Sami. “Türk Seçim Sisteminde Oy Hakkı.” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 26, no. 3–4 (1969): 82.
- Türkiye Cumhurbaşkanlığı.

Ulus. 23 Mart 1939.

Ulus. 5 Şubat 1935.

Uraz, Abdullah. *1970 Siyasi Buhranı ve İç Yüzü*. İstanbul: Son Havadis Yayınları, 1970.

Utku, Cumhur. *14'lerden Suphi Karahan'a İhtilal Mektupları*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2006.

Ülman, Haluk. "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 27 (1972): 1–24.

Yavuz, Erdem. "Erzincan'da Üç Seçim." Erzincan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, 2017, 633.

Yeni Erzincan. 13 Nisan 1950.

Yeni Erzincan. 18 Mayıs 1950.

Yeni Sabah. 1 Ekim 1961.

Yeni Sabah. 26 Eylül 1961.

Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Ebru AKSOY	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erzincan Binalı Yıldırım Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Tarih
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	